NORSKE SLÆGTSNAVNE.

O. Olafsen.

Norske slægtsnavne

Deres oprindelse og historiske utvikling.

*«Stor arv det er for mannen
av godtfolk vera fødd.»*

RISØR
FORLAGT AV ERIK GUNLEIKSON
1922.

RISØR BOKTRYKKERI.

Forord.

Dette lille skrift gjør ikke krav paa nogen videnskabelig behandling. Dets formaal er et rent praktisk: At lære vort folk nødvendigheten av at ha et godt slægtsnavn. For at faa læserne til at forstaa dette, har jeg forsøkt at gi et kort overblik over navneskikkens utvikling i vort land, og har desuten ført frem en del eksempler, for at man kunde desto bedre forstaa, hvad der blev sagt og derunder tillike lære at kjende saa meget bedre vore slægtsnavne, og se baade deres fortrin og mangler.

O. Olafsen.

Indhold

1. HVORLEDES OPSTAAR SLÆGTSNAVNE?

Ethvert menneske har av skaperens eller naturens haand faat sit særegne præg, som skiller det fra ethvert andet menneske. Vi betegner dette med uttrykket: Individ. Ethvert menneske har sin særegne individualitet, og herved skiller mennesket sig fra de øvrige væsener i skapningernes række og fra de øvrige mennesker. Jo høiere et menneske staar i aandelig og legemlig utvikling, jo stærkere er han præget av sin egen individualitet, og jo bestemtere skiller han sig fra alle andre mennesker. Der findes ikke to mennesker paa jorden, som er hinanden fuldkommen like. Jo lavere et menneske staar i aandelig og legemlig utvikling, desto mindre fremtrædende er denne forskjel mellem de enkelte personer. Kommer vi ned i dyrenes række, saa ser vi hvorledes forskjellen taper sig mere og mere. Hos enkelte av vore husdyr kan vi endnu tydelig merke ikke blot forskjel i ytre skikkelse og lignende, men ogsaa i sjælsevner. Men jo længere vi kommer ned, jo mere forsvinder den, og tilsidst utgjør det hele bare en uendelig mængde av levende væsener, som vi ikke kan se anden forskjel paa, end den som betegner slægten eller arten. I den saakaldt livløse verden,

er der ingen forskjel eller rettere, forskjellen er uten betydning for de enkelte gjenstande.

At menneskene som personlige væsener har hver sin særegne individualitet, hvorved det skiller sig fra alle andre, kræver igjen, at hvert enkelt menneske maa ha sit eget navn. Vi kan ikke hjælpe os med at betegne dem som *mennesker* eller som forskjellige *racer,* ikke engang som forskjellige *folkeslag.* Vi maa kunne skille alle de enkelte ad og maa derfor ha særskilt navn paa hvert af dem. Derfor vil vi finde, at hos alle folk bærer hvert enkelt menneske sit eget navn, og det er derfor ogsaa meget betegnende, at det i skabelseshistorien fortælles, at Gud ga selv det første menneskepar navn, som svarede til deres eiendommeligheder, og saa ga de igjen dyrene navn.

I ethvert samfund, selv det mindste og mindst utviklede, bærer derfor hver enkelt person sit navn, hvorved han skilles fra alle andre. I det første samfund, som dannedes paa jorden, fik hver person sit eget navn, og navnet havde sin særegne betydning. Det betegnede som oftest det religiøse forhold og de religiøse eiendommeligheter hos personen.

Men efter hvert, som menneskene tiltok, tiltok ogsaa de forskjellige navne, og tilsidst maatte man begynde paa igjen med de gamle navn, da man hadde vanskelig for at finde paa nye.

Men herved kom man op i en ny vanskelighet nemlig den, at flere personer kunde komme til at bære det samme navn. Naar dette var tilfældet, kunde ikke navnet længer opfylde sin bestemmelse

at kjendemerke eller betegne *en* bestemt person; der var jo flere, som bar navnet, og de vilde saaledes bli forvekslede eller sammenblandede. Nu kunde dette, som det synes, ikke være saa vanskelig, dersom disse personer boede i forskjellige bygder eller lande; da kom de ikke i berøring med hverandre, og man undgik saaledes at forveksle dem. Men levde disse personer i et mindre samfund som en bygd eller en grend, saa var man uheldig stillet og var idelig utsat for at forveksle dem. Værst var det, naar der i et hus eller en familie var flere personer av samme navn; her var man altid utsat for forveksling; navnet var saaledes ikke længere tilstrækkelig til at betegne personen, og man maatte finde en utvei, som kunde avhjælpe vanskeligheten.

Det maa her endvidere bemerkes, at iblandt vort folk, særlig iblandt landsfolket, var navneforraadet ikke meget stort. Man holdt sig helst til de navne, som var brugt i slægten fra gammel tid, og det almindelige var derfor, at der i hver enkelt slægt var nogle faa, en 9—10 navne eller lidt mere, som altid kom igjen. Hvis man vil ta for sig en ældre kirkebok og opta en fortegnelse over de navne, som forekommer i et sogn eller prestegjæld, vil man se, at det som regel er en 40—50 navn som er i stadig bruk og saa en del, som findes nu og da spredt. Navne som Olav eller Ole, som det skrives, Lars, Knut, Per, Marta, Anna o.s.v. er saa almindelig, at de knapt fortjener at kaldes egennavne.

For at redde sig ut av denne vanskelighet

maatte man gripe til nye navne eller tillæg til de gamle, hvormed man opnaadde at kunne skille de forskjellige personer ad. Naar der var 3 mænd eller mandspersoner av navnet Olav (Ole) i samme hus, kaldte man dem: Største Olav, mellem Olav og mindste Olav. Det kunde ogsaa træffe sig, at man hadde andre betegnelser, som skilte personerne ad. Ofte hadde forældrene været saa forsigtige at give barnet to navne, og da kunde man jo med lethet skjelne dem fra hinanden.

I det større samfund, grenden eller bygden hadde man foruden de nævnte ogsaa andre midler for at betegne en person saa nøie, at ingen misforstaaelse var mulig. Det almindeligste var, at man brugte faderens navn som tillæg til personnavnet eller døpenavnet og da gjerne *efter* det nævnte som *Sverre Sigurdssøn*. Men ofte satte man farsnavnet først, da det gav en lettere form som Knuts-Per istedetfor Per Knutsen. Hyppig anvendtes ogsaa moderens navn og da oftest foran. Valget mellem faderens og moderens navne var ikke vilkaarlig, men hadde sin bestemte grund i lydloven, velklangen eller andre forholde. Var saaledes moderens navn et sjelden navn i bygden, var det temmelig ofte tilfældet, at det blev fæstet paa barna eller et enkelt av dem. Kari-Olav er et hyppig forekommende navn; her er det vel lydforbindelsen, som var det bestemmende. Foruten forældrenes navn bruktes meget almindelig gaardens navn, hvorfra vedkommende var, og da helst som fornavn som Hellands Lars istedetfor Lars Helland. Andre stedsbetegnelser kunde ogsaa brukes.

Kom saaledes en fremmed til bygden, fik han ofte navn efter den bygd, han kom fra. Norske studenter ved fremmede universiteter gik ofte under navnet *Normand*, hvilket tilnavn da senere kunde blive hængende ved dem. Ofte betegnedes studenterne efter den by, fra hvis skole de var udgaaet, som f. eks. Nidrosiensis, d. e. fra Nidaros, Ripensis, fra Ribe o. s. v.

Den samme skik gjenfinder vi iblandt bygdefolket. Bor der i en bygd en mand, som er indvandret eller indflyttet f. eks. fra Voss, saa kaldes han gjerne blot *Vossen;* er han fra Hallingdal, gaar han under navn av Hallingen o. s. v. Men heller ikke her er det vilkaarligheten eller den blotte tilfældighet, som raader, hvilket ved første øiekast kan synes at være tilfældet. Undersøker man forholdet nærmere, skal man finde, at det gjælder en bestemt lov, som gjentager sig under forskjellige skikkelser, og som derfor ofte er vanskelig at opdage. Det er særlig lydforholdene, sprogets velklang som er avgjørende; men ofte er det ogsaa andre grunde. Naar man saaledes idelig støter paa, at man nede i fjordbygderne kalder en mand oppe fra en indlandsbygd for en *Døl* eller *Dølen*, saa kan der ikke være tvil om, at det er klangen i navnet, som betinger det.

De tilnavn, som saaledes tilføies til en persons navn til nærmere betegnelse av ham, behøver ikke at være hentet hverken fra forældrenes navne eller fra stedet, hvorfra han er udgaaet. De kan være hentet fra de mest forskjellige forhold og omstændigheter, ofte fra rene tilfældigheter, saa at det i

mange tilfælde er umulig for en utenforstaaende at forstaa, hvad grunden kan ha været til at et navn er kommet i bruk. Der kan være legemsform som stor, liden o. s. v., legemsfeil eller mangler, forskjellige eiendommeligheter ved hans optræden m. m. Det kan ogsaa være bestemte begivenheder i vedkommendes liv som har givet, anledning til tilnavnet. Det er tilstrækkelig her at henvise til, hvad nedenfor nærmere fremstilles. Her findes der eksempler nok, som oplyser, hvad her er sagt.

Det er her et træk i samfundslivet, som ikke kan undgaa vor opmerksomhet. Jo lavere samfundet og dets enkelte medlemmer staar i utvikling, i kultur, som man pleier at kalde det, jo mere samfundet er at betragte som endnu staaende paa naturens standpunkt, paa naturforholdets stade, jo større er tilbøieligheten til at bruke tilnavn og jo mere broket og blandet er den navneliste, som her kan opstilles. Hvad grunden kan være hertil, skal jeg ikke ved denne leilighet nærmere søke at paavise; det er nok for vort øiemed at konstatere et forhold, som ingen, der er fortrolig med disse ting, vil benegte, og som ikke beror paa nogen tilfældighet, men er begrundet i samfundsmæssige love.

1. KJENDINGSNAVNE I DEN GAMLE NORRØNE LITERATUR.

Hvad vi ovenfor har fremstillet som almindelig regel for det paa naturforholdet staaende samfund,

gjenfinder vi i rikt maal. naar vi vender os til vor saga, vort folks historie. Det er en velkjendt sak for alle, som er en liten smule fortrolig med vore gamle sagaer, ikke mindst vore kongesagaer, at der i disse vrimler av tillægsnavn, som de forskjellige personer bærer, der optrær paa skuepladsen. Og disse tilnavne er saa karakteristiske, at man vanskelig glemmer dem. Man glemmer ikke saadanne navne som Rolv Krake, Bødvar Bjarke, Innstein og Utstein, Ragnar Lodbrog eller Asbjørn Selsbane·

Vi vender os derfor nu til vor gamle norrøne literatur, især sagaerne for at se, hvad vi her finder.

Antallet av saadanne tilnavn, som der her er tale om, er i vor gamle literatur som nævnt overordentlig stort. Den islandske videnskapsmand Finnur Jonson har i sit verk: *Tilnavne i den islandske oldliteratur* samlet disse forskjellige navne.

Naar forfatteren betegner literaturen som den islandske literatur kunde man tro, at det var islands literatur han alene hadde for øie: men det ser man straks, ikke er tilfældet. For alle, som er fortrolig med vor historie, er det unødvendig for mig at indlate mig paa dette gamle stridsspørgsmaal om dansk—islandsk—norsk. Men for dem, som ikke kjender nærmere hertil skal bemerkes, at danskerne aldrig har kunnet taale, at Norge skulde ha den ære at ha frembragt den gamle norrøne literatur. Først vilde de gjøre den til oldnordisk, og da dette ikke fandt nogen støtte, blev de enige om at den var islandsk, og heri fandt de ogsaa medhold av enkelte islændere som den her nævnte forfatter, som var hildet i det danske syn, at Island ikke var norsk, men dansk. Danskerne har meget let for at glemme, naar det gjælder forholdet til Norge. De har glemt Islands opdagelse og landnámet, har glemt Islands stilling til

Norge til i 1814 og taaler ikke tanken om, at øen ikke skulde ha været dansk til alle tider. Det er ganske det samme, som vi i den senere tid har seet, hvad Grønland angaar. Her har de ogsaa glemt historien, og nu er det Danmark, som vil ha æren baade for kolonisationen og missionsarbeidet.

Saken er uimotsigelig den, at islænderne var vestlændinger, at de talte det vestlandske gammelnorske tungemaal, at de selv betragtet sig som nordmænd og færdedes snart i Norge og snart paa Island, snart behandlede de norsk historie og snart islandsk. Enten vore sagaer er skrevet i Norge eller pna Island, er likegyldig i saa maate; de er likefuldt norske eller norrøne, likesom Island jo utgjorde en del av det norske statssamfund og tok sine lover fra Norge.

Tilnavnene, som der her er tale om, er saaledes tat fra den gamle norrøne literaturen, snart fra Norge og snart fra Island.

Da det er av stor interesse i denne sammenhæng at kjende litt nærmere til disse tilnavn, skal jeg i det følgende gi et ganske kort utdrag av det nævnte verk, som indeholder mange tusen navne. Der kan her kun bli tale om et litet utvalg, nærmest en prøve og jeg tilsigter ikke nogen fuldstændighet. Alle, som ønsker nærmere at gjøre sig bekjendt med denne sak, maa henvises til den nævnte forfatters meget interessante verk.

Forfatteren bemerker først indledningsvis, at man kaldte disse tilnavn for *kenningarnafn*, kjendingsnavn, og at de kunde være snart nedsættende eller spottende, og kaldtes da *aukanafn*, d. e. *økenavn*, *udnavn*, snart var de uten nogen saadan ond hensigt og kaldtes da *vidrnefni* (tilnavn) paa Island.

Han deler navnene i 10 forskjellige avdelinger. Den 1ste avdeling omfatter saadanne tilnavne, som

er avledet av slægtskap, herkomst, hjemsted, alder o. s. v.

Herkomst og slægtskap: Jarlamoder, Konungamoder, Biskopsson, Jarlason, Prestson, Torbjørn Arnarungi, Karlsungi, Steinsungi, Hildabrodir, Jonsbrodir. Atlesøster, Vølustein, Ingjeldsfifl (fifl = Tosse), Markusfostri, Jarlafrænde, Jøtun Bjørn, Finn Allr o. s. v.

Alder: Alli (gammel), gamli, ungi, forni, som Knutr gamli.

Hjemstavn: Agdi (fra Agder), dani, gauti, jamti, rogi, norrøni, danski, brezski (brittisk), egdski, enski (engelsk), gautski, hørzski (fra Hordaland), upplanski, dælski o. s. v.

Tilnavn paa ing: Upplendingi, Sælændingi, Helsingi o. s. k.

Stednavn: Ivar Utvik, Ogmundr Eikilandi, Andgrimr Agdanes, Kari Austrått. Stednavn tilføies almindelig ved en præposition som á, i, o. s. v.; sjeldnere som ovenfor.

Stednavn som første led i en sammensætning: Akra-Thorir, Bakka-Lodin, Berdla-Káre, Berg-Ønund, Bifru-Káre, Dala-Alfr, Dala-Gudbrandr, Mæra-Kári, Molda-Gnupr, Vatn-Orm, Gudrun Lundarsol, Starkadr Aludrengr, Tora Mosterstong, Hørda-Kári, Vorsa Ulffr, Dana-Ast.

2den avdeling: Tilnavne av legeme eller dets dele:

Hoved: Benedikt hófud, Herbrandr hin hófudmikill, Karlahófud, Karlshófd, Klakhóvde. Jarnhaus, Kollr, Geitskor (gjeithoved, epilobium).

Haar: Gullhár, hárfagri, hárprudi, lufa, floki, toppr, skalla, faxi (med manke), skinnfaxi.

Pande: Blessi, hárekrblesi, fylsenni.

Bryn: Brun, kolbrun.

Øie: Krokaugo, kringluaugi, ormr i augi, skjalgr, blindi, gullbrá.

Næse: Nef, brikarnef, dufnef, flatnef, nefja, hnufa (med avskaaret næse).

Øre: Daufi, eyrna.

Mund: Munni, Sigurdr munni, mæla, slefa, gapa, skæla, skardi.

Tand: Blátannr, gulltonn, hilditonn.

Hake: Haka, haklangr.

Skjegg: Skegg, skeggbari, refskegg, tjuguskegg, skeggi.

Utseende: Hviti, bleiki, raudi, blakkri, svarti, fagri, ljosa, veni, mikill, stori, hávi, há, heidumhár, langr, lágr, lili, kraki, langbrog, breidr, digti, feiti, sterki, mjovi, kveisa, saasom Bjørn drumbr, Kolbein hruga, Raudr hin ramme, Halvdan hálegg, Torstein skrofi o. s. v.

3die avdeling. Tilnavn efter klæder, rustning, vaaben.

Rustning: Gullhjalmi, skjold, skjaldarband, minnisskjaldr, Ellidaskjaldr, brynhildi, atliskalml, Gyrdr skjomi, vágaskalm, hjalti, Simon skalpr, Jon darri, dari (spyd), Jon stub, geir, kesja, odd, Ørvar-Odd, bogsveigir bakkakolfi, boldr, brottr, naddr (spids), vápni, dálkr, brynja, sylgja.

Klæder: Agnhóttr, bláhattr, gullhóttr, hattr, hetta, hufa, skinnhufa.

Haraldr gráfellr, raudfelle, skinnfella, stuttfeldr, kapa, hjupa, sloppr, hektu, serkr, skinnstakr.

Jon Kuflung (Kuflungr Jon), Eigil Ullserkr, brokr. hábrokr, langbrokr, lodbrokr, brokfellr, sokkr, sokki, Gullskor.

Kvaran (irsk = sko), ullband, ullstring, skinnvefja, barføttr, trefill, skrauti. skort, skrautmangi, skrauthankr, dyrdill, gullkropr, hvingr, knappi, gullknappr, baugr, strutr.

4, *Tilnavn av aandelige egenskaper* som kundskap, visdom o. s. v.

Spakr, utspakr. fullspakr, málspakr, rádspakr, vitri, frodi, alvitr, snotr.

Viss, bokvis, dupandga, sogu-, lega-, log-skald saasom: Skaldmær, skaldkona, Jarlaskald, Are hin frodi, Torleifr spaki o. s. v.

Galldra, fjøllkunga, spákona, vólva, gandr, Draummadr o. s. v.

Gud-, thor-, blot-, hov-, ve- i en mængd sammensætninger.

Heidningi, kristni, helga, trufaste o. s. v.

Fifl (tosse), fifl-Egil, fiflski, finski, heiniski, hrani, odr, gallnn.

Frækni (tapre), rakki, vargr, snjalli, hvassi, kappi, aakafr, strugr, snerrir, huglausi, kugádr, mikilláti, fridr, kyrri, trymr, lati, hein (blát), glad, gledill, káfr, feginn, mildi, godi, ørvi (gavmild), sinkr (gjerrig), ormstunga, bólvisi, illrádi, Sven, Stefn, Bjørn, Innstein, Utstein o. s. v.

5. *Tilnavn efter stilling og virksomhet.*

Godi, Gudi, Goddi, Aurgodi i en mængde sammensætninger, Prestr, Klerkr, Auranrestr, Skardprestr, Forraprestr, Djakn, Biskop, Jarl, Bonde, Hóldr, Karl, Thegu, Stallari, Rædismadr o. s. v.

Husfreya, Leysingi, Omegi, Gridmadr, Gridkona, Fantr o. s. v.

Fiskni, Læknir, Hagi (kunstfærdig, Braut, Tretelgja, Smid, Knarrasmidr, Flettir, Raudsmidr, Gullsmidr, Kambar, Knmbir, Kartr, Tindr, Øndari, Brytr. Som Torstein Knarrasmed, Peter Steupir, Peder Bonde, Uni Kambari.

6. *Rosende tilnavne.*

Dyrr (herlig), fræge (berømt), prudi, riki, tigna, fridsama, hepne, sælingr, greifi, gramr, ddlingr, iimuna, boddi, drengr, drottung, borgarklettr o. s. v. som: Eirik Eimune (den som ikke glemmes), Margreta Fredkolle, Tyra Danabot, Knut Danaat, Torfin Karlsefni, Vebjørn Sygnatraustr.

7. *Nedsættende tilnavn.*

Avrádskolle, dåraskapr, ganimadr, anmarki, galli, greide. oreikja, osida, dofne, hima, himalda, klaufi, slysa, soft (slyngel), skvatny skratt (troldmaud), tróll, trólli, thurs. Saasom Sigurd Ribbung (voldsmand, røver), Halvdan Matarilli, Torgrim Klaufi, Halle Negla o.s. v.

8. *Mythologiske navne.*

Freys gode, dalafreyr, vingnir, hødr, gefn,

gydja, hafgydja, brokr, dvergr, hrungnir, billingr, ambi, elfri, mangl, todda, ubbi, ulli.

9. *Tilnavn av dyr, planter og lignende.*

Hirt, hross, jalda, uksi, thjori, farri, kyr, kussa, kalfr, skupa, bola, hrutr, vedr, lamb, hund, gris, hemd, gagar, syr, galti, buk, bokki, brusi, hafr, kat, mus, kausi, rotti, mussi, hjort, elg, bjørn, balti, bjarki, bjar, serr, ulv, ræv, bjorr, ulfalda, dufa, gammr, gaas, gasi, gæslinger, gaukr, hani, krokr, kráka, mási, falki, ørn, assi, orri, rostung, birting, skata, hegri, hrafni, sælr, paa, skarfr, smyrill, fluga, møllr, lusa, gnit, moldoksi, heggr, humla, napa, thistill, halmi, kvistr, staur, fauskr, ketil o.s.v.

Saasom: Olav Paa, Bødvar Bjarki, Tore Hund o.s.v.

10. *Tilnavne av enkelte begivenheter.*

Selsbane, blodøks, høggvande, steinveggr, skjotande, blod-, torf-, viga-, brenna-, krækidans. verpill (tærning), gigja, vidførle, jorsalfarir, farmadr, háseti, dromunda, karfi, hønsa-, skinna-. andigi, and, ársali, faksa, bagal, balki, bjalki, kruggi, krafla o.s.v.

Som: Asbjørn Selsbane, Erling Steinvæg, Blot Svein, Viga Glum, Hønsa Thore, Thore Klakka, Audun Hestakorn, Afra Faste o.s.v.

11. *Spredte tilnavn.*

Agnar, andvaka, arnkafla, barkadr, barn, bausti, bekill, bekkar, berklingr, bistill, blaka, bligr, brudr,

bollr, dapi, detta, dokka, dragi, dregill, drettingr, drifa, dylla, dynr, efja, eidangr, eldr, elju, engill, faukr, feilan, fertil, flida, flipr, flosl, fly, foka, fundin, gilli (tjener, keltisk), herka, herkja, horn, hornklofi, horti, hvida, hyrna, imba, karkr, karpi, klakk, klakka, kutissa, kumbi, kygri, kostr, kægill, kurr, leifr, leiva, leidar, lande o.s.v.

Som: Jarn Skeggi, Torbjørn Hornklofi, Jon Kutissa, Kyrpinga-Orm.

Som man vil se av ovenstaaende prøve er der en mængde kjendingsnavn blandt vort folk, islænderne indbefattet, i den ældre tid. Hvad jeg har meddelt, er imidlertid kun en prøve eller et litet utvalg av den store mængde. Dette viser os, hvor overordentlig let de gamle nordmænd hadde for at danne kjendingsnavn.

Kjendingsnavnene var i den ældste tid knyttet til *en* bestemt person og gjaldt kun for denne ene. Naar han faldt bort, faldt ogsaa kjendingsnavnet bort. Dette var tilfældet med de fleste av de her nævnte navn og i det hele taget med alle ældre kjendingsnavne. Forandring heri intrær først senere og efterhaanden, som nedenfor skal nærmere paavises.

Vedkommende person brukte aldrig selv kjendingsnavnet. Det var hans omgivelser, som hadde dannet det, og det var dem, som brukte det.

Ofte var kjendingsnavnene, som vi har seet, nedsættende, eller om de ikke egentlig efter datidens smak kunde sies at være fornærmende, saa indeholdt de dog ofte antydninger, som ikke netop var

smigrende. At kaldes „*Luseskjæg*" skulde nu ikke virke tiltalende likesaalidt som „*matille*" og „*eiterkveisa*".

Det faldt derfor ingen av dem, som hadde faat et saadant kjendingsnavn ind, at navnet skulde gaa over paa hans barn og efterkommere, og om der hadde været nogen fare herfor, vilde han visselig ha gjort, hvad han formaadde, for at hindre det. Likesaa vist vilde ogsaa barna ha søkt at undgaa at bære navnet.

2. KJENDINGSNAVNENE GAAR OVER TIL SLÆGTSNAVNE.

Som ovenfor paavist var alle kjendingsnavne oprindelig kun tilnavn til det egentlige personnavn og gjaldt kun for denne ene person; med ham forsvandt det derfor ogsaa. Saaledes vedblev det at være nedigjennem middelalderen.

Men henimot middelalderens slutning sporer vi, at en forandring efterhaanden indtræder; der begynder en bevægelse, som efterhaanden fører til en fuldstændig ny navneskik hos os; *kjendingsnavnene gaar over til at bli slægtsnavne,* det er navne, som ikke blot tilhører en enkelt person, men som tilhører en hel slægt som dens eiendom og kjendemerke.

Dette sker paa den maate, at man later kjendingsnavnet, som en mand har baaret, gaa over paa hans søn, idet man har fundet dette langt mere betegnende end personnavnet. Dette var et almindelig navn, som mangfoldige andre personer bar; det var intet karakteristisk ved det; kjendingsnavnet

derimot var betegnende og karakteristisk, og ingen anden bar det uten den ene. Derfor fandt man det naturlig at overføre navnet fra faderen til sønnen. Dette skedde ikke ved nogen avtale eller overenskomst, det gjorde sig selv, likesom kjendingsnavnet selv var skapt av folkeaanden uten nogen avtale eller overenskomst. Og likesom kjendingsnavnet var tillagt en mand eller kvinde uten deres vitende og samtykke og vistnok ogsaa i de fleste tilfælde imot deres vilje, saa blev ogsaa tilnavnet overført paa sønnen, uten at han blev spurgt derom, uten hans medvirkning. Det er omgivelserne, som benævner ham saaledes; selv kalder han sig aldrig saaledes.

Var først et kjendingsnavn saaledes gaaet over fra en generation til en anden, d. e. fra fader til søn, saa fulgte det næste skridt efter: Navnet fulgte ogsaa den næste slægt og gik fra den igjen over til den følgende, og saaledes fremover. Noget egentlig slægtsnavn er navnet vist endnu ikke blit, forsaavidt som slægten selv ikke har tilegnet sig det; men det har fæstnet sig blandt omgivelserne, som alle bruker det, og det staar nu paa overgangen til at bli et virkelig slægtsnavn, som slægten selv har antat som sit navn og sin eiendom.

Herpaa skal jeg nu anføre enkelte eksempler, som nærmere viser rigtigheten av, hvad her er sagt.

I Hardanger og Søndhordland træffer vi i det 19. aarhundredes begyndelse en gammel slægt, som imellem omgivelserne benævnes Galt, Galte og Galtung. Det er kun enkeltvis, at vi ser navnet anvendt; men det er dog tydelig, at man har brukt

navnet om flere personer av slægten. Den første som nævnes med navnet Galt i skrevne dokumenter er Sigurd paa Torsnes 1306; men om han er den første, hvem navnet tillægges, vet vi ikke. Heller ikke vet vi, i hvilken utstrækning navnet brukes paa denne tid. Det ser helst ut til, at i hjembygden har det endnu kun sjeldnere været anvendt; Sigurd benævnes helst Sigurd paa Torsnes; saaledes har han selv kaldt sig. Men han har slægtens vaabenmerke, en springende gris (galte), og derav ser vi, at han hørte slægten til, og at denne har av omgivelserne været benævnt Galte og Galtung. Samtidig finder vi, at slægten ogsaa fandtes paa Østlandet, hvor Sigurd Gautesøn var fehirde i Tønsberg 1347 og førte det samme vaabenmerke. Gaute Eriksen med tilnavnet Galte, hørte til den samme slægt.

Hvorledes slægten eller enkelte personer av den hadde faat det nævnte tilnavn er ubekjendt. Sagnet vet vistnok at fortælle derom; men det er tydeligvis et fantasifoster; rimelig er det, at det har knyttet sig til en eller anden begivenhet. Det kan jo ogsaa tænkes, at det var vaapenmerket, som gav slægten navn; men da maa vi igjen spørge, hvorfor den tok dette merke. Hvorledes det nu forholdt sig hermed, saa er det sikkert, at slægten ikke selv brukte navnet; vi ser dette bedst, naar vi tar for os en mand fra senere tid, nemlig Laurits Johannessen Torsnes, som var foged i Hardanger omkr. 1640. Han kalder sig aldrig andet end Laurits paa Torsnes eller Laurits Johannessen, medens derimot folket i sin omtale av ham benævnte ham „*Galten*". Det var

først omkr. 1650 at hans søn Laurits optok navnet Galtung som slægtsnavn, da han blev adlet.

Endvidere vil jeg nævne Rostung-slægten i Søndhordland. Hvem det var som først bar tilnavnet *Rostung*, er os ubekjendt; vi vet kun, at Kristoffer Trondsen paa Mel i Kvinnherad, som levede omkr. 1530 og utover, bar navnet; men selv brukte han det ikke og heller ikke nogen av hans mange og bekjendte døtre, som helst kaldte sig *Tronds* (Anna Tronds, skottefruen). *Rostung* betyder en hvalros, og sandsynligvis har manden faat dette tilnavn av sine bedrifter paa sjøen, sønnen Enno bærer tilnavnet *Brandrøg* rimeligvis paa grund av sit vilde og raa liv som leiesoldat; men dette gik ikke over paa nogen av efterkommerne.

Vi hadde endvidere paa vestlandet en bekjendt slægt kaldet Smør. Jon Ragnvaldssøn levede omkr. 1280; om han er den første, som bar navnet er tvilsomt; men fra ham nedstammede en stor slægt, som alle bar tilnavnet Smør skjønt de neppe selv brukte det. Hvorfor den første, hvem navnet tillagdes, hadde faat dette tilnavn, vet vi ikke. Det hadde vel sin grund enten i en bestemt begivenhet eller ogsaa i, at han hadde drevet handel med smør. I forbindelse med denne slægt stod *Stumpe*-slægten, da Munan Stumpe omkr. 1350 ægtet Elin Jonsdatter Smør. Til grund for dette tilnavn ligger rimeligvis vedkommendes legemsform.

I Søndhordland bodde ogsaa en anden gammel norsk *adelsæt,* som man pleier at kalde den, nemlig Dals-ætten i Kvinnherad. Den første med dette navn, som kjendes, er Sigurd Dal omkr. 1480.

Her synes tilnavnet at ha sin grund i stedet eller gaarden, hvorfra vedkommende oprindelig var.

Et ganske besynderlig tilnavn var Benkestok. Trond Benkestok levde omkr. 1450 og hadde en stor slægt, som regnedes til den gamle norske adel og var meget anseet; men han er vel neppe den første, som har baaret navnet. Hvad der har git anledning til navnet, er os ubekjendt; men sandsynligvis maa det ha været en eller anden begivenhet eller kanske snarere en tilbøielighet hos ham til at holde sig i sengen.

Videre har vi *Staur*-slægten paa vestlandet. Her maa det ha været mandens legemsform, som har git anledning til tilnavnet.

Vi har en bekjendt adelsslægt i Trøndelagen, hvortil Nils Henriksen Gyldenløve paa Austraat hørte. Her er tilnavnet av en helt anden art, det er et kunstprodukt, som formentlig skylder vaapnet sin oprindelse; det er saaledes mere i overensstemmelse med den utenlandske skik, at adelsmænd antok kunstnavn svarende til sine skjoldemerker. Men hr. Nils Henriksen bruker ikke navnet; han kalder sig bare med fornavn og farsnavn. Hans frue, den bekjendte fru Ingegerd, kalder sig aldrig andet end Ingegerd Ottesdr. og døtrene som var Norges fineste adelsdøtre, blomsten av norsk ungdom, kalder sig aldrig andet end Margrete Nilsdr., LucieNilsdr., ganske som en almindelig bondejente i vore dage gjør.

Dette faar være nok for at vise os hvorledes kjendingsnavne gaar over til slægtsnavne. Jeg skal

nedenfor levere en fortegnelse over en del av de mest bekjendte norske slægtsnavne.

Vi ser herav, at imot slutningen av middelalderen begynder kjendingsnavnene mere og mere at gaa over til slægtsnavne, og denne bevægelse fortsættes i begyndelsen av den nyere tid og ut i det 17de aarhundrede. Men det er kun ganske faa kjendingsnavne, som saaledes gaar over til slægtsnavne; de allerfleste forsvinder med den person, hvem de tillagdes. Hvad der har gjort, at enkelte holdt sig og fulgte slægten, medens andre forsvandt, vet vi ikke. Det kan vel ha været rent tilfældige grunde.

At kjendingsnavnene gik over til slægtsnavne i visse tilfælde skyldes vistnok for en ikke ringe del paavirkning fra utlandet. Forlængst hadde adelsmændene, først høiadelen, de fornemme riddere, grever, baroner o.s.v. antat særskilte navne, som fulgte slægten og senere fulgte ogsaa den lavere adel efter. Disse navne var meget hyppig kunstnavne, dannet efter vedkommendes skjoldemerke; ofte var de dannet av vedkommendes gods eller slot og ofte av begge i forening. Fra England kjender vi saaledes Henrik *Plantagenet*, av planten *plantago*, som han førte som skjoldmerke, og den engelske kongerække efter ham benævnes som bekjendt Plantageneterne. *Tudor*-slægten er likesaa velkjendt i Englands historie og Stuarterne likesaa. *Den røde* og den *hvite rose*, husene York og Lancaster er ogsaa bekjendt.

I Tyskland har vi *Hohenstauferne* efter borgen Hohenstaufen, *Løve-slægten, Hohenzollerne.*

Fra mellemeuropa trængte denne skik ind i Danmark og Sverige. I det førstnævnte land ser vi, at allerede i det 15de aarhundrede begyndte de større adelsmænd at opta slægtsnavn efter tysk forbillede. Vi har saaledes, for at nævne et kjendt eksempel, Hartvig og Henrik Krumedike, begge vel kjendte i norsk historie. Vi har danske slægter som Lykke, Lange, Friis o.s.v. Og flere av disse adelsmænd kom til vort land som kongelige embedsmænd, især som lensherrer. I Sverige finder vi det samme. Vi har Sture-slægten, Vasa-slægten, Sparre-slægten o.s.v. Det var særlig Danmark, som paa grund av forbindelsen mellem landene kom til at øve indflydelse paa navneskikkene hos os. Eksemplets makt virket, og ikke det alene, men en hel del danske slægter flyttet ind i vort land og smeltet sammen med vort folk. En stor del av de slægter, som vi senere møter i norsk historie, og som nærmest maa betragtes som norsk, da de gjennem flere slægtled hadde bodd i landet, viser sig ved nærmere undersøkelser at være oprindelig indflyttet fra Danmark. Dette vil man faa anledning til at se nedenfor.

Dette var en nødvendig følge av de politiske forholde. Den dansk-norske regjering foretrak i alle fald i den ældre tid indtil midten av 1700-aarene ved alle anledninger danske og tyske embedsmænd fremfor norske. Kun sjelden kunde en nordmand vente at faa et embede som befalingsmand eller en lignende stilling, og som følge herav gik de gamle norske slægter tilbake og forsvandt i folkets store masse. Selv prestene var for en stor del danske. De gamle norske presteslægter synes at være utdød

i det 16de aarhundrede. Vi kan ta en stikprøve for at se forholdet.

Paa Voss var der fra reformationen og til omkring 1830, d. e. i 300 aar, 16 sogneprester Herav er *en* av norsk æt, *en* tvilsom, alle de andre er av dansk eller tysk herkomst.

I Ullensvang, tidligere Kinserviks prestegjeld, var der i den nævnte tid 14 prester. Derav er 1 utvilsom norsk, 2 er tvilsomme, resten er danske. I Gravens, senere Ulvik prestegjeld var der 16 prester i det nævnte tidsrum, hvorav formentlig 2 er norsk av herkomst, 2 er tvilsomme, resten er danske.

Jeg anfører dette bare for at vise, i hvilken grad embedsmændene hos os i sin tid var av fremmed herkomst. Her kan det dog neppe lægges styrelsen noget til last; thi før 1660 hadde jo menigheterne selv kaldsret. Det er den norske prestestands og det norske folks aandelige og økonomiske nedgang, som er grunden. De gamle norske presteslægter gik for den største del ut i reformationstiden og magtede ikke at komme sig op igjen. De kunde ikke holde stand i konkurransen med de danske embedsmænd. Men naar dette var tilfældet inden prestestanden, saa kan vi let forstaa, hvorledes forholdet maatte være inden den civile embedsstands rækker.

4. VORE KONGENAVNE.

Førend jeg gaar over til behandlingen av slægtsnavnene, vil jeg i korthet omtale vore kongenavne, fordi de er bedst kjendt av den store mængde og gir os en god forstaaelse av, hvad ovenfor er sagt om kjendingsnavnene.

De fleste av vore konger hadde et kjendingsnavn. Her kunde disse ikke ha til hensigt at bestemme en person nærmere eller skille ham ut fra andre, som hadde samme navn; dette behøvedes ikke, hvor talen er om kongerne. Her er grunden

en anden. Navnet kan være tillagt vedkommende av motstanderne og hadde da en nedsættende eller hateful betydning. Det kan ogsaa være kongens venner, som har tillagt ham det for at hædre ham. Oftest er kanske navnet opstaat efter vedkommende konges død og har til hensigt at karakterisere ham.

Dan Mihilláti i Leire.
Frode hin Frække i Leire.
Rolf Krake i Leire.
Braut Ønund i Upsala.
Ingjald Illraade, i Upsala.
Olav Trætælgja.
Ivar Vidfadme.
Halvdan Hvitbein i Solør.
Øystein Hardraade, Oplandene.
Halvdan hin Matilda, Vestfold.
Gudrød Veidekonge, Vestfold.
Harald hin Gramraude, Agder.
Ragnvald Heidumhæri.
Halvdan Svarte.
Harald Lufa og Haarfagre
Eirik Blodøks.
Harald Graafeld, Gunhildssønnerne.
Halvdan Hvite.
Ragnvald Retilbein.
Gudrød Ljome.
Bjørn Farmand.
Aalof Aarbot.
Sigurd Ladejarl.
Haakon den Gode og Adelsteinsfostre
Sigurd Sleva.
Øystein hin Onde paa Oplandene.
Harald Grænske.
Sigurd Syr.
Olav Digre.
Olav den Hellige.
Svein Alfivason.
Magnus den Gode.
Harald Hardraade.
Olav Kyrre.
Magnus Berrføtt.
Sigurd Joralfarer.
Magnus Blinde.

Harald Gille.
Sigurd Slembedegn.
Sigurd Mund.
Inge Krokryg.
Haakon Hærdebred.
Øystein Meyla.
Haakon den Gamle.
Haakon Galin.
Magnus Lagabøter.
Eirik Prestehader.
Haakon Haalæg.
Magnus Smek

Man vil av denne navnerække se, at det er meget faa av kongerne i vor historie, som ikke har et tilnavn, og tilnavnet sigter altid til en bestemt egenskap, legemsfeil eller lignende. Den første konge, som ikke fik noget tilnavn, var Olav Trygvason; det var kanske fordi han levde saa kort tid. Han kom uventet, steg op som en lysende stjerne og slukkedes pludselig i en sterk lysglans. Aldrig hadde man i Norge havt en saadan konge! Kanske hans navn Olav Trygvason var saa egenartet, saa karakteristisk for manden, at man ikke følte trang til noget andet.

Saa har vi Øystein og Olav, de to Magnussønner. Olav døde ung og der var intet at si om ham, Øystein var fredelig og stille, søgte ikke store bedrifter som broderen og derfor fandt man ikke noget passende tilnavn.

Heller ikke Sverre fik noget. Motstanderne kaldte ham Sverre Prest men det vilde man ikke ta imot. Det ser næsten saa ut, at Sverre er saa stor, i hvert fald i sine venners øine, at man ikke fandt noget passende tilnavn for ham. Magnus Erlingsen fik intet; ti det var faderen, som styrte, og sønnen var kun et uttryk for hans vilje. Der var intet karakteristisk ved ham.

5. NORSKE KJENDINGSNAVNE OG SLÆGTSNAVNE FRA DEN SENERE MIDDELALDER.

Her skal væsentlig efter Diplomatariet og Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie nævnes en del norske slægter og slægtsnavne. Men endnu er grænsen mellem et kjendingsnavn og et slægtsnavn saa ubestemt og flytende, at man ikke kan skjelne mellem dem. Mange av de her opførte navne naadde aldrig frem til at bli slægtsnavn.

Baat, Arne Baat, ridder 1303.
Knut Knutson Baat, Oslo 1502.
Bage, Sigvart Bage, Nidaros 1509.
Bagge, Eirik Bagge 1358.
Baard Bagge, 1526 Nidaros.
Bjørn Bagge, lagmand i Stedga 1452.
Halvard Bagge, Voss 1507.
Bale, Gudbrand Bale 1542.
Balte, Tor Balte 1343 Nidaros.
Bang, Bjørn Bang, Jemteland 1440.
Bare, Baard Bare, Nidaros 1225.
Bast, Eirik Bast, 1280 Nidaros.
Batadr, Jon Batadr, Oslo 1224.
Benkestok, Trønd Benkestok 1450.
Tor Benkestok.
Adelus Benkestok o.s.v.
Slægten hørte hjemme særlig paa Vestlandet og i Nordland.
Bild, Evert Bild, 1566 Trondhjem.
Daniel Bild.
Bilde, Olav Bilde, Tønsberg 1522.
Henrik Bilde, Bergen.

Billing, Aslak Billing, Oslo 1324.
Birting, Ottar Birting.
Bjor, Gunnar Bjor, Gudbrandsdalen 1210.
Bleik, Gudmund Bleik, Nidaros 1303.
Blig, Tor Blig, 1339 Follo.
Blyfot, Arne Blyfot, Veø 1358. „Blyfotgaarden".
Blik, Mikkel Blik.
Blodmor, Reidar Blodmor.
Bokk (Bokke), Ulv Bokk, Voss 1300.
Eirik Bokke, Voss 1338.
Bolenn, Sigurd Bolenn, Voss 1317.
Bolo, Sira Ivar Bolo, Bergen 1309.
Bonde, Peter Bonde paa Sandvin 1306.
Peter Bonde paa Finne 1311.
Tord Ellingsøn Bonde 1311 o.s.v.
Bork, Ivar Bork, Sogn 1323.
Torstein Bork.
Halvard Bork, Numedal.
Brase, Hallsteln Brase, Voss 1304.
Bratt, Eirik Bratt, Loen 1297.
Sigurd Bratt, Romsdalen 1297.
Tor Bratt, Bjølstad.
Sigurd Bratt, Nidaros 1299.
Brede, Hans Brede, 1328 Nidaros.
Breide, Erling Breide, Bergen 1318.
Bronbelg, Eirik Bronbelg, 1348 Gudbrandsdalen.
Brun, Ask Brun 1491.
Torgils Brun.
Gudbrand Brun.
Adeluz Bruns datter 1312.
Brunga, Øgmund Brunga, Bergen 1405.
Brunka, Didrik Brunka omkr. 1310.

Bryti, Eirik Bryti, Skien 1449.
Buk, Markvard Buk, 1413.
Olaf Buk.
Bjørn Buk (rimeligvis forskjellig fra Bokk).
Burst, Sira Einar Burst, Bergen 1328.
Busk, Tomas Busk, Oslo 1439.
Buskmann, Didrik Buskmann, Bergen 1559, tysker.
Bustr, Aamund Bustr, Oslo 1300.
Bælter, Eiliv Bælter, 1414 Oslo.
Dall (Dahl), Sigurd Dall 1480.
Lauritz Dall 1530.
Aamund Lauritzen Dall 1564.
Darre, Jon Reidarsøn Darre, ridder 1373.
Henrik Darre.
Karl Darre.
Dans, Sverting Dans, 1292 Eikeland.
Delfin, Baard Delfin. Nidaros 1303.
Delpr, Halvard Delpr, Oslo 1321.
Digre, Sigurd Digre, Nidaros 1303.
Digrhaufdi, Halvard Digrhaufdi 1343.
Diila, Torgeir Dilla, Rakkestad 1398.
Diskr, Hallstein Diskr, Voss 1342.
Djeker, Nikolaus Djeker 1344.
Martin Djeker, raadmand Bergen 1418.
Dos, Ivar Dos, 1292 Eikeland.
Dote, Jon Dote, Giske 1350.
Drumb, Ottar Drumb, Nidaros 1310.
Duk, Halldor Olafsøn Duk, Voss 1348.
Annfinn Halldorsen Duk.
Dufung, Valthjof Dufung 1311.
Dynnis, Bjørn Dynnis, 1350 Gausdal.
Dyrgis, Øystein Dyrgis, Værdalen 1341.

Dæsting, Nikolaus Dæsting, Eikeland 1292.
Døl, Gunnar Døl, Sogn 1345.
Dunungr, Eirik Dunungr, Bergen 1310.
Eldjarn, Sigurd Eldjarn paa Valbjørg, 1337.
Elg, Jon Elg, Nidaros 1298.
Sigurd Elg, Sogn 1304.
Flein, Eirik Flein, Sogn 1359.
Fleming, Ivar Fleming, Oslo 1342.
Flik, Tore Flik, 1292 Eikeland.
Fluga, Einar Fluga, ridder 1482.
Flæmtes, Aamund Flæmtes, Sogn 1374.
Frak, Erlend Frak, lagmand i Bergen.
Friis, Henrik Friis, væbner 1489.
Jesper Friis 1551.
Fugl, Torgrim Fugl, 1380.
Fyrd, Sigurd Fyrd, Sogn 1374.
Gaar, Gunnar Ivarson Gaar, 1329.
Sira Terstein Gaar, Folla.
Galde, Nikolaus Galde, 1388.
Olaf Galde, Toten 1523.
Gale, Torbjørn Gale.
Galin, Haakon Galin.
Galle, Galli.
Ivar Galle 1180.
Svein Galle 1480.
Galte, Galtung.
Sigurd Galte 1306.
Gaute Galte.
Gambul, Aslak Gambul, Valders 1320.
Gamle, Torgeir Gamle, Loen.
Halvard Gamle, Follo 1330. Alm.
Gase, Aamund Gase, 1327, Oslo.

Gasse, Arne Gasse, Follo 1289.
Gast, Olaf Gast, Follo 1400.
Kolbjørn Gast, riksraad 1380.
Sigrid Erlendsdr. Gast, Losna.
Gauk, Jostein Gauk, Loen 1329.
Gedde, Karl Gedde, 1434 Sverige.
Halvard Gedde, 1475 Skien.
Geilir, Halvdan Geilir, Oslo 1357.
Gest, Tron Gest, 1319.
Jon Gest, Tønsberg 1308.
Gibb, Halvard Gibb, Toten 1360.
Gig, Arne Gig, Voss 1329.
Gilber, Haavard Gilber, 1357.
Gip, Kitil Gip, 1347.
Gjæsling, Ivar Gjæsling, Sandbu 1177.
Olav Gjæsling 1270.
Graabein, Øyvind Graabein, 1544 Rakkestad.
Graafur, hr. Peter Graafur, Sponheim.
Gran, Magister Gran, Stange 1549.
Grant, Gudbrand Grant, Oslo 1335.
Grein, Omund Grein 1425.
Grib, Halvard Grib 1340.
Gris, Halvard Gris, 1341 Hovin.
Peder Gris 1509.
Joakim Gris, 1524 Tønsberg.
Grønbek eller Grønbeck.
Grute, Jon Grute 1348.
Graatop, Halvar Graatop, Røyken 1439.
Gulli, Svein Gulli, Tønsberg 1291.
Gullskor, Hallvard Gullskor, Bergen 1350.
Gullkare, Tor Gullkare.
Gulta, Audun Gulta, Nidaros 1297.

Gumbul, Aslak Gumbul, Valders 1320.
Gyldenhorn, Eirik Eirikson Gyldenhorn,
Oslo 1472.
Gyldenløve, Nils Henriksen Gyldenløve, Austraat.
Haard (Hord), Bent Haard, lagmand 1520.
Had, Torleif Had, Nesherred 1555.
Hallandsfar, Jens Hallandsfar, Bergen 1531.
Hatt, hr. Øgmund Hatt, Oslo 1391.
Hauk, Torgils Hauk.
Øgmund Hauk, Oslo.
Heidinge, Aslak Heidinge, Follo 1331.
Herka, Tore Herka, Valle 1329.
Hjalte, Jon Hjalte 1333.
Hjelt, Haakon Hjelt, Nidaros 1336.
Hjerne, Jønis Hjerne 1424.
Eiliv Hjerne 1440.
Hokenskild, Magnus Hokenskild. Voss 1447.
Holk, Halldor Holk 1387.
Tjodolf Holk 1421.
Gunnar Holk 1489.
Holm, Tor Holm, Eker 1518.
Holtkamp, Jon Holtkamp, Nidaros 1381.
Holst, Tomas Holst.
Horn, Klaus, Bergen 1559, tysker.
Hop, Andreas Hop, Lier 1408.
Hudfat, Hufvudfat, Hytlefat, Herlaug Hudfat,
1333 Ringebu.
Hans Hyttefat.
Humle, Peder Humle 1431.
Hummer, Tore Hummer, Hamar 1493.
Husing, Mikkel Husing, Bergen 1559, tysker.
Hvit, Eindrid Hvit, 1304.

Hvit, Helge Hvit 1301.
Hvite, Helge Hvite, Sogn 1308.
Imba, Amund Imba, Nordfjord omkr. 1340.
Jemt, Per Jemt, Trondhjem 1525.
Jernskjæg, Iver Jenssøn Jernskjæg til Fresje (Fritsø) 1530.
Anders Nilssøn Jernskjæg 1500.
Kafle, Orm Brynh. Kafle, Voss 1306.
Kakbrekke, Rolv Kakbrekke.
Kalda, Ingjald Kalda, 1318, Ryfylke.
Kampe, Arne Kampe 1347.
Kane, Nikolaus Kane 1444.
Gaute Kane 1482.
Arild Kane 1490.
Kapalin, Sigurd Kapalin.
Karde, Halvard Karde 1333.
Kare, Jon Kare, Rakkestad 1420.
Karf, hr. Trond Eindridessøn Karf 1303.
Karpe, Olav Karpe, Nidaros 1527.
Kart, Sven Kart, Stavanger 1555.
Katel, Torstein Pedersen Katel 1342.
Kegda, Odd Kegda 1303.
Kemp, Jon Kemp.
Keng, Ivar Keng, Søndmør 1516.
Kerakorf, Eirik Kerakorf, Oslo 1225.
Kileus, Jon Kileus.
Killing, Sigurd Killing, 1371 Hamar.
Kind, Gerhard Kind 1370.
Kinnbein, Tor Kinnbein, 1326 Voss.
Kjepr, Kjep, Baard Kjep, Vaage 1386.
Arne Kjep, Vaage.
Klegg, Ivar Klegg, Aurland 1438.

Klerk, Jon Klerk 1306.
Svein Klerk 1309.
Klækja, Eigil Klækja, Toten 1359.
Klott.
Klokker, Bjarne, 1303.
Kokk, Jørgen Kokk, myntmester.
Koll, Kold, Tore Kold, Torbjørn Koll.
Koht, Egert Koht, Bergen 1447.
Korte, Eirik Korte, Nidaros 1381.
Kota, Sira Torkjell Kota, Kinsarvik 1298.
Kraaka, Tore Kraaka, Nidaros 1225.
Eirik Kraaka, Toten.
Kofra, Torbjørn Kofra.
Konich, Kønig, Fredrik Kønig, Bergen.
Albrekt Kønig.
Kopr, Asbjørn Kopr, Oslo 1224.
Krabbe, Olav Krabbe.
Krafs, Sigurd Krafs, 1394 Værdalen.
Kring, Torgeir Kring.
Kringen, Øystein Kringen 1422.
Krok, Torstein Krok, Hobøl 1342.
Krøkedans, Aamund Krøkedans 1293.
Kuf.
Kula.
Kunninhella.
Kunnung, Torstein Kunnung, 1380 Holme sogn.
Kus.
Kusse.
Kutse, Erlend Kutse, Oslo 1327.
Kuvung, Nikolaus Kuvung 1217.
Kyrning, Anders Kyrning 1327.
Ivar Kyrning.

Kyrping, Orm Kyrping.
Kyll, Aamund Kyll.
Laks, Øyvind Laks, Valders 1337.
Lande, Sigurd Lande.
Lang, Olav Lang, Bergen 1315.
Tor Lang, Oslo 1302.
Gudbrand Lang, 1347.
Lange, Rolv Lange, Jarlrøs 1291.
Lauk, Arne Lauk, Nidaros 1303.
Gjerd Lauk, Tofte 1319.
Leik, Johannes Leik, prest, Bergen 1313.
Lepp, Lodin Lepp, 1380.
Litle, Halvard Litle, Oslo 1343.
Loge, Jon Loge.
Logstreppa, Lodin Bonde Logstreppa, Follo 1339.
Loke, Tjostolv Loke, 1349.
Lutfut, Piris Lutfut.
Lystrup, Nils Lystrup, lagmand i Oslo 1551.
Maallaus, Eirik, 1489 Sogn.
Maka, Peter Maka, 1307 Oslo.
Matklo, Aasmund Matklo, Bergen 1353.
Meyer, Didrik Meyer, Bergen 1559, tysker.
Mikkelsthorp, Henrik Mikkelsthorp, 1369.
Mugga, Øystein Mugga, 1337.
Mule, Hans Mule, biskop 1514—1524.
Munk, Sigurd Munk, 1321 Hovedøen (alm.)
Murt (Mort), Sigurd Mort, Bergen 1531.
Torgeir Murt,
Mus, Anders Mus, Oslo 1441.
Nils Mus, Toten, foged 1438.
Lasse Mus, Vaaler 1471.
Mylnare, Narve Mylnare.

Myre, Nils Myre.
Mærr, Halskjell Mærr, Oslo 1229.
Narve, Tarald Narve, Oslo 1339.
Naso, Jon Naso, Oslo 1229.
Nebba, Torstein Nebba, Oslo 1302.
Nesbit, Magnus Nesbit.
Nib, Sigurd Nib, 1531 Bergen.
Næpa, Halvard Næpa, 1399.
Næskonung, Einarsøn, Oslo 1383.
Okse, hr. Eirik Bjørnsby Okse, Baahus 1482.
hr. Johan Okse, 1477, dansk.
Orre, Øystein Orre.
Eirik Orre, Løken 1333.
Otter, Tor Otter, Modum 1323.
Pakke, Jon Pakke.
Tormod Pakke, Tønsberg 1494.
Pane, Jon Pane, Oslo 1340.
Pata, Jon Pata.
Paus, Nikolaus Paus, 1330.
Peina, Eindride Peina, Tunsberg 1316.
Pelle, Øgmund Pelle.
Pikilos, Toralv Pikilos, Værdalen 1311.
Pinning, Einar Pinning, Bergen 1309.
Pitlor, Aslak Pitlor, Oslo 1224.
Ploma, Eiliv Ploma, 1321 Nordfjord.
Plomaker, Kolbein Plomaker, 1342.
Plytt, Anders Plytt, baron 1302.
Peder Plytt, 1308.
Posse, Nils Posse, Oslo 1482.
Pranda, Erling Pranda, Bergen 1309.
Punkin, Jon Punkin.
Pæs, Anders Pæs, væbner 1443.

Raasvein, Gunnar Raasvein, 1329.
Ragen, Otte Ragen, Hamar 1536.
Ragged, Øystein, Oslo 1322.
Rakna, Reidar Rakna, 1370.
Rams, Sira Arne Rams, Nidaros 1303.
Rane, Sigurd Rane, 1386.
Raud, Jon Ivarson Raud, 1316.
Jon og Sugurd Huftorsøn, omkr. 1370.
Raude, Jon Raude, erkebiskop 1267.
Jon Eiriksøn Raude, 1334.
Ravn, Olav Ravn, Trondhjem 1340.
Reff (Ræv, Røv), Hinse Reff, 1389.
Paal Reff, Trondhjem 1520.
Hans Reff.
Rike, Torleiv Rike, 1334.
Torstein Rike (Rike Torstein), Voss omkring 1500.
Ris, Aamund Ris, Bergen 1582.
Rise, Sigurd Rise, 1339.
Rosensværd, norsk adelsæt, Tjostolv Baardsøn Rosensværd, lagmand i Oslo 1425.
Sigurd Sjofarsøn, lagmand i Tunsberg 1334.
Rotter, Gutorm Rotter, Toten 1370.
Rømer, Svale Rømer, 1353.
Otto Svalesøn Rømer, 1362.
Ingegjerd Ottesdr. Rømer, Austraat.
Røne, Steffen Røne, Stange 1523.
Saam, Gunnar Saam, Voss 1337.
Saltkarl, hr. Jon Saltkarl, 1345 Oslo.
Sarpe, Olav Sarpe, Skien 1306.

Saudr, Gunnar Saudr, Avalsnes 1322.
Elling Saudr, Tofte 1318.
Sekk, Gunnar Sekk, Nidaros 1313.
Simi, Gunnar Simi, Nes 1443.
Skaal, Tore Skaal, raadmand i Oslo 1498.
Skaanorm, Svein Skaanorm, Manvik 1335.
Skaat, Henrik Skaat, 1422.
Skaf, Torgeir Skaf, Avalsnes 1419.
Skak, Jon Skak.
Henrik Skak.
Skakalok, Tord Skakalok, 1330.
Skakt, Henke Skakt, 1430.
Skaktavl, Torbjørn Skaktavl, Toten 1530.
Skalle, Holm Skalle, Vaage 1336.
Skalm, Henrik Skalm.
Skalp, Hans Skalp, Bergen 1497.
Skanke (Schanke), Knut Pederssøn Schanke, 1530 Trondhjem.
Skapte, Eirik Skapte, 1319.
Skelven, Ingebrigt Skelven, Stange 1549.
Skenk (Schenk), Jørgen Skenk.
Skirmil, Bjørn Skirmil, Id 1341.
Skjalg, Sigurd Skjalg, Voss 1340.
Skjalm, Henrik Skjalm.
Skjænkar, Eiliv Skjænkar, Oslo 1364.
Skjønnebøl (Schønnebøl), gl. norskadelsæt, hvortil hørte Ulrich Fredr. S., sgpr. til Id og Mostad.
Skodru, Nikolaus Skodru, Nidaros 1297.
Skoll, Torstein Skolle, 1397.
Øystein Skoldo, Oslo 1346.
Skolt, Eindride Skolt, Nidaros 1312.
Skoring, Torstein Skoring, 1374.

Skrub, Skrubbe, Baard Skrubbe, 1334 Aas.
Skraf, Torkjell Skraf, foged 1454.
Skrukk, Gutorm Skrukk, Sørum 1419.
Skrynkla, Steinar Skrynkla, Værdalen 1311.
Skult, Herman Skult, Bergen 1309.
Skytte, Tor Skytte, Bergen 1392.
Slog, Sigurd Slog.
Sløg, Gudmund Sløg, Fraun 1343.
Smid (flere former), Aamund Smid, Skien 1303.
Ture Smed, sogneprest i Ullensvang.
Smør, Jon Smør, 1482.
Jon Ragnvaldssøn Smør, 1295.
Svale Jonssøn Smør, 1404.
Smørbak, Einar Smørbak, erkebiskop omkr. 1260.
Smørhat, Ivar Smørhat, 1409 Bohuslen.
Smørnefr, Ivar Smornefr, 1322.
Smørsvein, Orm Smørsvein, Tunsberg 1333.
Snjalla, Sigurd Snjalla, Voss 1320.
Snjallr, Torbjørn Snjallr, Skjeberg 1386.
Snobe, Nils Snobe, Baahus 1493.
Snyri, Tore Snyri.
Sogn, Jens Sogn, Bergen 1531.
Soop, gammel adelsæt i Sogn.
Anfin Olsen Soop, sogneprest paa Herøy, hørte til den.
Spakr, Eiliv Spakr, Valders 1343.
Sparken, Henrik Sparken, Bergen 1419.
Sprika, Einar Sprika, Nidaros 1346.
Staal, Aasmund Staal, lensmand, Ørdost 1423.
Staale, Jon Staale, 1462.
Stagga, Jon Eirikssøn Stagga, Voss 1380.
Stage, Aamund Stage, Baahus 1476.

Stain, Tore Stain, Lom 1400.
Stakr, Eiliv Stakr, Valders 1343.
Stall, Halvard Stall, 1378.
Stamf, Eirik Stamf, Vaage 1336.
Starkr, Ellend Starkr, Tunsberg 1399.
Staur, Jørgen Pederssøn Staur, 1558.
Halvard Staur, 1343.
Stavekarl, Tore Stavekarl, Aas 1303.
Stet, Paal Stet, Vaage 1336.
Stong, Sigurd Stong.
Storra, Torstein Storra, Baahus 1430.
Stort, Olav Stort, 1323.
Strutr, Aslak Strutr, 1360.
Stub, Eindride Stub, Voss 1341.
Stumpe, Aslak Stumpe, Voss 1303.
Stut, Rolv Stut, Oslo 1344.
Stygge, Eiliv Stygge.
Stærkr, Ellend Stærkr, Tønsberg 1399.
Sure, Algils Sure, 1324.
Svada, Aamund Svada, 1283.
Svale, Eindride Svale, 1318 Tofte.
Svane, Johannes Svane, Bergen 1399.
Svarte, Orm Toresen Svarte, 1322.
Arne Svarte, Oslo 1319.
Svera, Gunnar Svera, Oslo 1351.
Syltra, Tor Syltra, raadmand i Oslo 1329.
Ulv (Ulf), Asbjørn Ulv, Sætersdal 1363.
Jens Ulv, Lister 1557.
Ullserk, Eigil Ullserk.
Urarhorn, Øyvind Urarhorn.
Utfalde, Gunnar Utfalde, Tønsberg 1291.
Vade, Arne Vade, Tønsberg 1291.

Vade, Arne Vade, 1348.
Varg, Aamund Varg, Sogn 1489.
Wefring, Johan Wefring, 1526, tysker.
Verpil, Tore Eiriksøn Verpil, 1335 Manvik.
Vestad, Olav Vestad, Stange 1523.
Viden, Narar Viden, Stange 1523.
Vimper, Svein Vimper, Sande 1402.
Vinter, Kristen Vinter, 1524.
Jørgen Vinter, Bergen 1530.
Øre, Gunnar Øre, Giske 1353.

6. FORÆLDRES NAVNE SOM KJENDINGS- ELLER TILLÆGSNAVNE.

Vi har ovenfor seet, at forældres og fosterfaders navn stundom brugtes som kjendingsnavn og da helst foran navnet og forbundet med dette til et hele. Saaledes har vi Thore Markusfostre, Vølustein, Gunhildssønner. Undertiden forekommer ogsaa farsnavnet tilføiet bakefter som et eget navn med enden — son, som Eigil Skalagrimson. Som ovenfor paavist var dette almindelig med kongernes navne.

I den ældre tid er dog denne navneskik sjelden, naar bortsees fra de nævnte personer. Det ser nærmest ut som om man betragter en saadan navneskik som noget, der kun hører høvdinger og stormænd til.

Men lidt efter lidt begyndte det at bli mer og og mer almindelig ogsaa utenfor høvdingernes række at opta farsnavnet som tillægsnavn, og allerede i sagatiden ser vi derfor, at personerne optrær med

fuldt navn, d. e. med fornavn og farsnavn. I dagliglivet har man uten tvil kun brukt fornavnet, hvor ikke særegne forholde gjorde det nødvendig at bruke det fulde navn. Ved sagatidens utløp, d. e. slutningen av det 13de aarhundrede, er denne navneskik almindelig blandt alle, som optrær i det offentlige liv. Den store mængde hjælper sig vel endnu i almindelighet med sit fornavn og rimeligvis stundom med et kjendingsnavn; men jo mer disse avtar, jo mer tiltar ogsaa blandt den almindelige mand bruken av farsnavnet. I diplomerne fra det 14de og 15de aarhundrede ser vi, at bønderne i almindelighet skriver sit navn eller at det skrives av andre fuldt ut med fornavn og farsnavn.

Men farsnavnet er kun et tillægsnavn og har intet med et slægtsnavn at gjøre. Erling Skjalgsøn paa Sole kaldes altid med dette navn; men i daglig tale er han vistnok kun tiltalt og omtalt med sit fornavn, som vi ser av sagaens beretning om møtet mellem kong Olav og ham. „Du vender dig imot mig idag, Erling!“ sier kongen. Hans søn Skjalg kaldes altid Skjalg Erlingssøn. Alf Knutsøn skriver sig altid saaledes; men sønnen skriver sig og benævnes Knut Alfsøn. Den samme navneskik har været herskende hos vore bønder til den senere tid, kun med den forskjel, at man i nyere tid har begyndt mer og mer at tilføie gaardens navn, hvorfra man er.

Hvad kvinderne angaar, var navneskikken den, at de nævntes ved fornavn, og naar man skulde uttrykke sig mere omstændelig og bestemt, føiede man farsnavnet til. Margreta Skulesdotter het kong

Haakons dronning og Kristine Haakonsdotter hans datter.

Foruten farsnavnet anvendtes, som ovenfor er paavist, ogsaa moderens navn i den ældste tid som kjendingsnavn. Men det almindeligste var da, at sætte moderens navn foran; hyppig sattes det dog ogsaa efter. Fra historien kjender vi saaledes navne som: Svein Alfivason, Svein Herdisarson, Kristine Ingasdotter, Margreta Ingasdotter, Nikolas Skjalvararson. Saadanne navne er dog forholdsvis sjeldnere i de trykte kilder, medens de vistnok har været mere almindelige i det daglige liv. Det var nemlig en liten smule av ringeakt som laa i et saadant navn, hvis ikke det var en særlig omstændighet tilstede. Naar morens navn valgtes istedetfor farens laa deri, at hun var mer kjendt end han; men dette kunde igjen være tilfældet paa grund av hendes gode egenskaper eller høie byrd eller paa grund av det motsatte. Det samme er jo tilfældet den dag idag i folkets brede lag, og altid er der en liten snæv av ringeakt tilstede. „Magnhild-Jakob" er ikke riktig fint, om det end ikke er fornærmende. Det samme har antagelig været tilfældet ogsaa i ældre tid.

Blandt dem som især bidrog til fremme av den her nævnte navneskik nemlig foruten sit fornavn at bruke sin fars navn som nærmere betegnelse, maa vi navnlig merke os presterne, fordi disse hadde den største indflydelse paa folket i sin almindelighet. Det almindelige var i ældre tid, at presterne nævntes med sit fornavn og titelen *Sira*. Kun naar man skulde være mere høitidelig og formel brukte man ogsaa farsnavnet; dette var da naturligvis især

tilfældet i skrift; i det daglige liv bruktes kun fornavnet.

Ved overgangen til den nyere tid skede der for det første ingen væsentlig forandring heri, skjønt presternes stilling i samfundet nu blev en anden. Den eneste forskjel, man lægger merke til er, at titelen sira ombyttes med herr. Det het almindelig herr Erik, herr Mikkel o.s.v.; selv i skrift er dette nok saa almindelig, om end den fuldstændigere navneform jevnlig forekommer ved siden av. Saaledes vedblev skik og bruk at være i lang tid.

Men farsnavnet er ikke endnu blit slægtsnavn, kun tillægsnavn. Sira Jon Trondarson eller blot sira Jon, sira Arne Askjellson eller sira Arne. Hr. Henrik Gjertsen, men almindelig hr. Henrik og hans søn hr. Gjert Henriksøn eller hr. Gjert. Noget slægtsnavn brugtes ikke, og de to sidstnævnte eksempler er især betegnende i saa henseende. De var jo av en slægt som hadde ført sit slægtsnavn med til Norge fra Tyskland; men de to prester brukte det aldrig. Det samme ser vi ogsaa hos andre. Hr. Kristen Nilsen Welndich kalder sig selv og kaldes av alle andre ret og slet hr. Kristen eller ogsaa hr. Kristen Nilsen. Peder Rasmussen Løgit i Ullensvang kalder sig eller kaldes aldrig andet end hr. Peder eller hr. Peder Rasmussen. Det samme var tilfældet med eftermanden Henrik Tobiassen Dosen.

Vi kan saaledes si, at den norske prestestand i hele denne tid ikke kjendte eller i hvert fald ikke brukte slægtsnavne; selv om der fulgte et slægtsnavn med slægten, lot de det ligge og optok det ikke.

Denne skik at bruke farsnavnet som tillægsnavn bredte sig fra presterne til de borgerlige stænder og bybeboerne. I den ældre tid, hele middelalderen igjennem hadde der været ringe forskjel mellem bymænd og bønder; ogsaa navneskikken hadde været den samme; man brukte i almindelighet kun fornavnet med et eller andet kjendingsnavn, hvor det tiltrængte nærmere bestemmelse. Heri begyndte der fra og med det 17de aarhundrede efterhaanden at indtræ nogen forandring.

Trælastutførselen tok opsving i løpet av det 16de aarhundrede, i begyndelsen med hollandske og skotske skibe; men efterhaanden begyndte enkelte driftige mænd, helst bønder, som hadde flyttet ind til byerne, at delta i tømmerhandelen og trælastutførselen, som nu lidt efter lidt gik over til norske forretningsmænd. Der opstod saaledes en ny borgerstand i byerne av tømmerhandlere og skibsredere, som for det meste var landsfolk. I byerne og forretningslivet kunde de ikke hjælpe sig med sit blotte fornavn; de maatte ha et tillægsord som nærmere bestemmelse og efter presternes forbillede tok de sin fars navn saasom Hans Mogensen, Mogens Toresen, Peder Lauritsen. Om de end hadde et nok saa godt gaardsnavn at falde tilbake paa, brukte de dog ikke dette. Det ansaaes vel for mindre passende, eller det stred mot skik og bruk.

Men det er det samme tilfælde her som med prestestanden: Farsnavnet er kun tillægsord og gaar ikke i arv til sønnerne.

Videre trængte denne navneskik ogsaa ind blandt bønderne og den almindelige mand, især fra slut-

ningen av det 18de aarhundrede, da man efterhaanden lærte at skrive. Allesammen skrev de sig med fornavn og farsnavn, men sjelden eller aldrig med gaardsnavn. Det samme gjorde embedsmændene, naar de førte bøndernes navne ind i sine bøker. Naar der saaledes i en officiel fortegnelse regnes op f. eks. 100 mand, og 8 av dem heter Ole Olsen og 6 Peder Larsen o.s.v., saa maa man vel si, at det er ugjørlig for dem som skal bruke disse fortegnelser, at forstaa, hvem der menes. Men saaledes var tilstanden og saaledes har den været til den senere tid.

Der opstaar herved mange praktiske vanskeligheter, særlig hvor der blir tale om slægtskap og arveret. Alle som har syslet det mindste med slægtshistorie, vet, hvor rent fortvilet man ofte staar, fordi vedkommende ikke har noget bestemt slægtsnavn.

7. FARSNAVNE SOM TILLÆGSNAVNE I VOR HISTORIE.

Ovenfor er paavist hvorledes den navneskik trængte ind og efterhaanden fik større og større utbredelse, at man til sit egentlige navn, fornavnet eller døpenavnet som vi pleier at kalde det, knyttet sin fars navn som nærmere bestemmelse av det første. Naar man forlot den gamle skik med kjendingsnavne, som man formentlig fandt mindre passende, laa det nærmest til at ta sin fars navn til hjælp.

Jeg har ogsaa omtalt, at det i begyndelsen sær-

lig var de høierestaaende i samfundet som optok denne navneskik.

Jeg vil nu nærmere paavise, hvorledes utviklingen artet sig i vort land. Det er et meget interessant avsnit i vore navneskikkes historie, som vi her vil komme til at stifte bekjendtskap med, og enhver, som ønsker nærmere at trænge i vort folks ældre historie, maa gjøre sig bekjendt med forholdene.

Jeg skal nu nævne en del av de mest bekjendte slægter i vort land i den ældre tid, d. e. slutningen av middelalderen og begyndelsen av den nyere tid. Jeg vil begynde med Giske-ætten. *)

Stammefader Finvid Fundne.
Hans søn Torarin Bullibak.
Dennes søn Arnvid.
Hans søn Arnmod Jarl. Efter ham kaldes ætten Arnemødlinge-ætten. Som vi ser, har tre av dem sit kjendingsnavn og rimeligvis har den fjerde ogsaa havt et.

Derefter følger saa Arne paa Giske av Arnemødlingernes æt. Han hadde 5 sønner som i sagaen benævnes Kalv Arneson, Torberg Arneson, Fin Arneson og Arne Arneson, foruten en som døde ung. Torberg hadde sønnerne Øystein Orre, som faldt ved Standfordbro i 1066 og Øgmund Arneson, som hadde sønnen Skofte Øgmundsson, hvis søn var Øgmund Skofteson. Arne Arneson hadde sønnen Jon Arneson som var gift med Ragn-

*) Væsentlig efter P. A. Munch: D. n. F. Hist. 3dje B Slægttavler og 4de B.

hild Sigurdsdr. fra Bjarkøy, hvis sønner var Sigurd Hund og Vidkun Jonson i Bjarkøy. Herved gaar ætten over i Bjarkøy-ætten.

Bjarkøy-ætten:

Vidkun Jonson i Bjarkøy, sønnesøn av Arne Arneson paa Giske, † 1140; hans søn Erling Vidkunson i Bjarkøy, † 1182; hans søn Vidkun Erlingsson i Bjarkøy, † 1183. Hermed utdør denne linje paa mandssiden.

Bjarne Mardsson var gift med den sidste Vidkuns søster og arvede Bjarkøy. Deres søn var Erling Bjarnesøn, † 1302; hans søn Erling Vidkunson til Bjarkøy drotsete, † 1353; hans søn Bjarne Erlingsson til Bjarkøy, † 1359; ingen barn. — Søsteren Ingebjørg Erlingsdatter til Bjarkøy ægtede Sigurd Haftorson av Sudrheims-ætten. Deres søn var Haakon Sigurdssøn til Bjarkøy og Giske.

Sudrheims- eller Haftors-ætten.

Jon Ivarson Raudr, antagelig paa Sudrheim, nu Sørheim.

Han hadde 2 sønner, Ivar Jonsson, † 1309 uten barn og Haftor Jonsson, ridder, g. m. kong Haakons datter Agnes.

Deres sønner, Jon Haftorson og Sigurd Haftorson, som var gift med Erling Vidkunsons datter Ingeborg.

Deres søn var Haakon Sigurdsøn til Bjarkøy og Giske.

Deres søn Sigurd Jonsøn, Drotsete 1439.

Sandbu-ætten i Vaage.

Sigurd Eldjarn til Sandbu.

Erlend Sigurdsson, hans søn.

Hans søn var Sigurd Erlendson som døde uten)arn.

Hans broder Gunnar Erlandsson.

Hans søn Paal Gunnarson til Sandbu.

.osna-ætten. *)

Filippus Erlendsson fra Kirkebø, g. m. Ingebjørg :rlendsdotter til Losna omkr. 1320.

Deres sønner var: Erlend Filippusson til Losna, iksraad, og Fartegn Filippusson.

Erlends søn var Eindride Erlendsson, ridder og iksraad, † 1448.

Hans søn Erlend Eindrideson, ridder og riksaad, † omkr. 1452, hvorved denne linje utdøde aa mandssiden.

Fartegn Filippusson fra Losna omkr. 1350.

Hans søn Filippus Fartegnson omkr. 1400.

Hans søn Samson Filippusson, væbner og riksaad, † 1451 i Ryfylke.

Hans søn Mats Samsonson.

Dennes sønner Sigurd Mattson paa Talgøy, Olav lattson paa Ænes og Fartegn Mattson paa Ænes.)en sidstnævntes søn var Samson Fartegnson paa ›ørsheim.

'olga-ætten.

Hr. Isak Gauteson paa Tolga.

Hr. Gaute Isakson paa Tolga.

Svigersøn Gaute Haakonson paa Tolga.

---

*) Efter A. Espeland: Losna-ætten.

Mels-ætten.

Hr. Gaute Jonsson paa Mel, † 1270.
Hr. Finn Gautesson paa Mel.
Hr. Jon Finnsson paa Mel.

En anden linje av samme æt.

Gaute Gautesson paa Hatteberg.
Tore Gautesson paa Hatteberg.
Ivar Toresson paa Hatteberg.
Hr. Greip Ivarsson paa Hatteberg.

Kvams- og Finne-ætten (Sogn og Voss).

Øystein Mugga, g. m. Gjertrud Eindridesdr. Kvam.
Botolv Øystensson paa Kvam.
Eindride Botolvssøn paa Kvam.
Botolv Eindridesson paa Finnen, † 1388, g. m. Elin Vilhjalmsdr., † 1371.
Eindride Botolvssøn paa Finnen og Haavard Botolvssøn paa Finnen, † 1438.

Rogns-ætten paa Voss,

Odd paa Rogn.
Halle Oddsson paa Rogn.
Aasa, g. m. Brynjulv Eindridesson paa Finnen.
(Alle disse er efter P. A. Munch).

Smørs-ætten.

Jon Ragnvaldssøn Smør.
Ragnvald Jonssøn —
Halvard Jonssøn —
Otte Ragnvaldssøn —
Haakon Ragnvaldssøn Smør

Jon Halvardssøn Smør.
Svale Jonssøn —
Jon Svalesøn —

Rømer-œtten.

Svale Ølversøn Rømer.
Otte Svalesøn Rømer.
Svale Ottesøn Rømer.
Otte Maissøn Rømer.
Ingegerd Ottesdr. Rømer.

Orm-slœgten.

Orm — — —
Eirik Ormsøn.
Orm Eiriksøn.
Eirik Orm eller Ormsøn til Vatne.
Eirik Eirikssøn Orm til Vatne.
Anna Eiriksdr. Orm til Vatne.

Her ser man, hvorledes et slægtsnavn dannedes av et fornavn.

Galtung œtten paa Torsnes.

Slægten førte som kjendingsnavn navnet Galtung eller Galte, men brukte aldrig selv dette navn.

Sigurd paa Torsnes 1306, skriver sig altid saaledes. Sigrid paa Torsnes omtales 1326.

Sigurd Baardssøn 1337.

Sigurd Gautesøn, 1343, er rimeligvis alle av Galtung-ætten.

Gaute Eriksøn Galtung.
Sigurd Baardssøn fra Torsnes.
Baard Sigurdssøn fra Torsnes.

Herborg paa Torsnes og Gyrid paa Torsnes. Gutorm Nilsen paa Torsnes. Peder Nilsen paa Torsnes; alle disse hørte til slægten.

Johannes Lauritsen paa Torsnes.

Laurits Johannessen, foged i Hardanger, skriver sig altid saaledes; andre kalder ham oftest Laurits paa Torsnes. Hans søn Laurits Johannessøn optok slægtsnavnet Galtung, idet han adledes, og siden har dette navn fulgt slægten.

Der kunde leveres et utal av saadanne navne; men det anførte er tilstrækkelig til at vise os, at det mot middelalderens slutning var blit almindelig, at alle stormænd kaldte sig med fornavn og farsnavn. Derimot bruktes sjelden eller aldrig noget kjendingsnavn som slægtsnavn endnu, skjønt som vi ser av Galtung-slægten, kjendingsnavnet stundom fulgte slægten og ikke blot den enkelte person; men at farsnavnet kun var tillægsnavn, ikke slægtsnavn, sees klart av ovenstaaende eksempler.

8. FASTE OG BESTEMTE SLÆGTSNAVN OPSTAAR.

Av hvad der ovenfor er fremstilt, vil man se, at der ved utgangen av middelalderen endnu ikke var blit skik og bruk i Norge at anta et bestemt slægtsnavn. Her bortsees da fra de fremmede, indflyttede slægter, hvorom nedenfor nærmere vil bli tale. I virkeligheten var baade de mange forskjellige kjendingsnavne, som hadde været i bruk, og de mange farsnavne, som senere var kommet til, endnu

kun at betragte som tillægsnavne til den enkelte person, ikke som navne, der tilhørte slægten.

Paa samme tid ser vi dog, at disse navne nu mere og mere antar karakteren av slægtsnavn. Vi ser saaledes, for at nævne enkelte eksempler, at kjendingsnavnet Smør følger en bestemt slægt fra far til søn. Omgivelserne var kommet i vane med at bruke dette navn og fandt det naturlig at overføre det fra far til søn, og derved var det jo i virkeligheten blit et slægtsnavn, skjønt slægten neppe brukte det selv.

Endnu klarere sees dette ved Galtung-ætten. Kjendingsnavnet var i bruk allerede omkring 1300 og synes at være brukt av flere personer som hadde et fælles skjoldmerke eller vaaben. Senerehen kom det mere ut av bruk. Laurits Johannessen paa Torsnes, som en tid var foged i Hardanger, kalder sig aldrig Galtung, men Laurits Johannessen eller Laurits paa Torsnes. Men folket benævnte ham *Galten*, og at slægten selv var vidende herom, ser man derav, at sønnen som fik „sit adelsskab fornyet“, antok navnet som slægtsnavn.

Hvad her er sagt, gjælder ogsaa slægter som Rømerslægten (Ingegerd Ottesdr. Rømer), Dalsslægten m. fl. Det er saaledes klart, at man nu staar i en overgangstid i navneskikkenes utvikling.

Det samme kan ogsaa sies om bruken av farsnavne. De har efterhaanden mer og mer antat karakteren av et virkelig slægtsnavn, skjønt formelt er de det ikke. Losna-ætten er saaledes fast avgrænset som en egen slægt og benævnes Losnaætten efter hjemstedet. Det samme kan sies om

Bjarkøy- og Giske-ætten m. m. fl. Navnene gaar stadig igjen i dem i regelmæssig orden, som man ovenfor har seet.

Det var paavirkningen fra utlandet, som nu begyndte at gjøre sig gjældende. I Tyskland og Mellemeuropa i det hele var man for længe siden begyndt at opta faste og bestemte slægtsnavne, og overalt var det høiadelen som gik i spidsen for utviklingen. Det kan tænkes, at det var en vis forfængelighet som drev de høierestaaende i samfundet til paa denne maate at skille sig ut fra de andre; men det kan ogsaa være, at netop disse stærkere følte det praktiske behov for et slægtsnavn. De var jo den stand i datiden, som kom mest i berørelse med livet. De var de eneste, som deltok i det politiske liv, i statssamfundets virksomhet, i hoflivet o.s.v., og de følte vel derfor ogsaa trangen stærkest til et navn, som ikke kunde forveksles.

Fra Mellemeuropa, særlig Tyskland, trængte den nye navneskik ind i Danmark, hvor vi allerede temmelig tidlig ser gamle adelsslægter optræ med sit bestemte slægtsnavn som Lykke, Rosenkrants, Munk, Daa o.s.v.

Paa grund av forbindelsen mellem de to lande, særlig fra omkr. 1530, kom der en mængde danske adelsmænd ind i vort land som embedsmænd, særlig som lensherrer og befalingsmænd paa de faste slotte. Mange av dem ægtede norske kvinder og bosatte sig for altid i landet. De blev derved stammefædre for nye slægter med bestemte slægtsnavne. Eksempler herpaa vil man nedenfor finde i rikelig mængde.

Efterhaanden begyndte ogsaa enkelte fremtrædende slægter i vort land at følge efter; men det gaar ikke meget hurtig. Saken var den, at de gamle norske slægter holder paa at dø ut eller gaa over i bondestanden, en naturlig følge av de politiske forholde og regjeringens holdning.

Det var imidlertid en anden stand i landet, som fik en langt større betydning for navneskikkene, nemlig embedsstanden og særlig presterne. Sorenskrivere og fogder optrær gjerne med egne slægtsnavn allerede i slutningen av det 16de aarhundrede og begyndelsen av det følgende. Officererne er almindeligvis tyskere med egne slægtsnavne. Presterne har ogsaa i almindelighet egne slægtsnavne; men de bruker dem ikke, som ovenfor er paavist. Det var først i tiden omkring 1730—1750, at det blev almindelig, at presterne antok et slægtsnavn eller brukte sit gamle slægtsnavn. Saaledes kan vi se, at paa Voss var Jørgen Harbo fra 1729 den, som først bruker sit slægtsnavn stadig. Ogsaa formanden synes undertiden at ha brukt sit slægtsnavn. I Ullensvang er Hans Achte 1758 den, som stadig bruker sit slægtsnavn, medens hans formand Nils Winding vaklede. Vi kan se det samme i Ludvig Holbergs livs- og slægtshistorie. Hans far kaldte sig altid blot Christen Nilsen, mens sønnen slipper aldrig sit berømmelige navn.

Efter presterne og embedsstanden i det hele fulgte byborgerne; men det tok dog nogen tid, førend det blev almindelig skik, at de tok sig et slægtsnavn. De slægter som var indvandret fra andre lande, særlig fra Tyskland og Nederlandene, hadde

gjerne eget slægtsnavn, som de brukte; særlig var dette tilfældet i Bergen. En hel del gamle slægter og slægtsnavne blandt os stammer fra den nævnte by.

Det var særlig fra slutningen av det 18de aarhundrede, at de norske byborgere, d. e. de, som var av norsk oprindelse, begyndte i større utstrækning at anta bestemte slægtsnavne. Det faldt dem da naturligst at benytte farsnavnet hertil, saasom det var blit almindelig skik og bruk, som ovenfor sagt, at man skrev sig med fornavn og farsnavn efter gammel skik. Saaledes opstod de mange nyere slægtsnaavne, som nu er saa almindelig hos os, og hvorom der nedenfor vil bli nærmere tale.

9. STEDSNAVNE SOM TILLÆGSNAVNE.

Vi har ovenfor seet, at de gamle nordmænd stundom brukte stedsnavne, især gaardsnavne, som kjendingsnavne, og at dette kunde ske paa to maater eller under to forskjellige former, dels saaledes at stedsnavnet sattes foran og smeltet sammen med navnet til et ord som Berdlu-Kaare, eller saaledes at stedsnavnet sattes bakefter og tilknyttedes ved hjælp av en præposition som Abjørn av Medalhus. Det sidste var det almindelige og har været brukt like ned til vor tid og brukes endnu. Derimot var det forholdsvis sjelden at stedsnavnet knyttedes umiddelbart til navnet, saaledes som det brukes i vor tid; dog findes der eksempler derpaa som Orm Lyrja, Torkjell, Leira m. fl.

I den nyere tid var det almindelig blandt landsbefolkningen, naar man skrev sit navn, at man for-

uten farsnavnet ogsaa tilføiet gaardens navn, hvor man hadde sit hjem, som Lars Pedersen Berg; ved denne betegningsmaate var personen nøie betegnet, da det i almindelighet sjelden hænder, at der paa en gaard er to mænd med samme fornavn og farsnavn.

I alle disse tilfælde er dog stedsnavnet kun at betragte som et tillægsord, der løst er knyttet til personens navn for nærmere at betegne ham. Stednavnet er endnu kun at betragte som en tilfældighet, som skifter med opholdssted. Naar en mand flyttet fra en gaard til en anden, tok han den sidste gaards navn som tillægsnavn.

Herved er man inde paa en ny maate at danne slægtsnavn paa. Vi kan spore dette allerede i middelalderen ved forskjellige slægter. Slægten paa Finnin betegnes almindelig som Finneslægten og det heter altid Peder paa (á) Finnin og lignende. Den ovenfor nævnte slægt paa Losna kaldes Losnaætten og vedkommende benævnes Erlend Filippussøn paa Losna, Eindride Erlendssøn paa Losna o.s.v. Det samme gjælder Sandvin-ætten. Mændene kalder sig Peder á Sandvin. Det er tydelig at merke, at stednavnet i disse og andre lignende tilfælde staar paa overgangen til at bli et slægtsnavn; hadde man fulgt denne linje, kunde vi ha faat bestemte slægtsnavn, likesom man i andre lande som Tyskland f. eks. fik slægtsnavn av slægtens stamgods eller borg.

Men man fulgte ikke denne linje som ovenfor er paavist; man optok farsnavnet. Det var først i den nyere tid at stednavnene paany dukkede frem og

da, som vi har paavist, som tillægsnavn, saa at man fik tre navne: fornavn, farsnavn og gaardsnavn. I begyndelsen var denne navneskik endnu forholdsvis sjelden; men stednavnene trængte sig efterhaanden mere og mere frem og det endte med, som vi senere skal se, at de tilsidst optrær som slægtsnavn.

Utviklingen av navneskikken svarer til utviklingen i samfundet. I begyndelsen har man det mindste samfund, hjemmet, gaarden; synet gaar ikke videre endnu, og man hjælper sig da med fornavnet eller døpenavnet, i nødsfald med et kjendingsnavn til. Men forholdet utvider sig, og bygden, bygdesamfundet eller herredet blir det ledende, og man kan ikke nøie sig med det oprindelige navn. Da kommer kjendingsnavnene. Men utviklingen skrider frem, bygdens grænser utvider sig og man faar et større samfund, fylket, og saa maa man faa navnet nærmere bestemt; da træder farsnavnet til. Men utviklingen skrider videre frem, og man blir et medlem av det store statssamfund, hele landet, og da kræver forholdene, at man maa faa en endnu mere bestemt betegnelse for vedkommende person, og da optrær gaardsnavnet, eller man faar et bestemt slægtsnavn.

Det er klart, at denne utvikling i navneskikken ikke beror paa en tilfældighet, men er begrundet i en livets lov. Denne lov er samfundsutviklingen; men denne er ikke den eneste, omendskjønt kanske den vigtigste. Der kommer andre til, som er begrundet i kulturutviklingen, i politiske forholde og meget andet. I navneskikkens utviklingsløp i vort

land avspeiler sig det norske folks kulturutvikling fra naturstanden til nutidens kulturliv med sin rike mangfoldighet og sine utstrakte forbindelser, hvor slægtsnavnet er blit en personlig eiendom, som beskyttes ved lov og ret. Et godt, gammelt slægtsnavn er i vore dage en stor herlighet og til umaatelig fordel i mange tilfælde for den, som bærer det. Det er ofte med et saadant slægtsnavn som med et gammelt bekjendt firmanavn, som for indehaveren er av ubetalelig værdi.

Jeg tænker her ikke blot paa den materielle vinding, men like saa meget paa den aandelige. Et ældgammelt, godt og agtet slægtsnavn stiller en person med engang frem i samfundets første rækker; men det er ogsaa for bæreren den kraftigste spore til at gjøre sig værdig til navnet og træde i fædrenes fotspor. Derfor er et godt og agtet slægtsnavn en god arv at begynde livsfærden med.

10. NORSKE SLÆGTER OG SLÆGTSNAVNE fra det 16de til 18de aarh. *)

At gi en fuldstændig fortegnelse over norske slægtsnavne i denne tid er der ikke tale om i et skrift som dette; det vilde kræve et verk av stort omfang, og det er et stort spørgsmaal, om det for tiden overhodet er mulig at levere et saadant arbeide.

*) Jeg har her fundet megen hjælp i Personalhist. Tidsskr. det danske og norske og i Steffens Norske Slægter. Flere av de nedenfor opførte slægter er maaske oprindelig invandrede, men de er ikke gamle i landet.

Det er nemlig i mange tilfælde overmaate vanskelig, ja umulig at si, om en bestemt slægt oprindelig er norsk. Mange av de slægter, som nedenfor skal opregnes, og som i aarhundreder har bodd i landet, er muligens oprindelig av fremmed herkomst. Dette vil dog i virkeligheten ha litet at si, da de forlængst er smeltet sammen med det norske folk og derfor maa betragtes som norske. Hvor det er avgjort, at en slægt stammer fra et andet land, er den opført under fremmede slægter.

Aabel, Ole Aabel, sogneprest i Aurland.

Aagaard, Andreas Aagaard, sorenskriver, født omkr. 1740.

Aal, forskjellig fra slægten Aall, skal stamme fra presten Nils Andersen Aal 1743 i Aal, Hallingdal (efter Dølaminne 1921).

Aars, Hans Povelsen Aars, sogneprest paa Aukra 1618, tvilsom.

Abelseth, Krisfoffer Abelseth fra Søndmør 1670.

Adler, Kort Adler fra Brevik, født 1622. Gammel slægt Ørn.

Allum, Mathias Allum, klokker i Røken.

Arentz, Henrik Arentsøn, borger i Bergen 1627; fra ham stammer rimeligvis slægten.

Arneberg, Tornbjørn Kolbjørnsen fra Arneberg I Hof, Solør, var stamfader for slægten.

Baade, Daniel Baade, overvraker i Trondhjem omkr. 1730.

Baar, Andreas Baar, sognepr. i Solum omkr. 1715.

Backe, bondeslægt fra Rollag, hvortil hørte den bekjendte lægmand Backe.

Bakke. Av dette navn er der flere slægter i landet, hvis forbindelse ikke er utredet.

Balg, Nils Pedersen Balg, prest i Støren, antok navnet Støren.

Bang. Flere slægter bærer dette navn, hvorav antagelig enkelte er norske.
Hans Bang, prest i Onsø 1570.
Knut Nilson Bang paa Selja 1619.
Knut Sevaldssøn Bang, Toten 1633.

Berg, almindelig norsk slægtsnavn.
Jakob Nilsen Berg fra Strømsø 1663.

Bernhoft, Anders Einarsøn Bernhoft, raadmand i Trondhjem omkr. 1580. Muligens var han av dansk herkomst.

Beyer, Absalon Pedersen Beyer, prest i Bergen omkr. 1570, fra Aurland.

Bing. Om slægten oprindelig er norsk, er tvilsomt; men den er gammel i landet.

Bjørn. Slægten er formentlig norsk.
Ole Bjørn paa Fredrikshald.
Mathias Bjørn i Svinesund.

Blix, norsk slægt fra Jemteland, hvor Lars Monsen Blix var prest i det 16de aarh. Hans søn blev prest i Opdal.

Blom, norsk slægt fra Telemarken.
Fredrik Johan Blom, sgpr. i Laardal 1652.
Rimeligvis er det en anden slægt, som skriver sig fra Hurum, med samme navn.

Blik, Anders Roaldsøn Blik, prest i Opdal 1634.

Bodum, Tomas Bodum, prest paa Ørlandet.

Brandal, Søndmørs-slægt fra gaarden av dette navn.

Peder Brandal, prest i Nordalen 1675.

Sønnen Rasmus Brandal, prest i Vanelven 1707.

Brandt, temmelig utbredt slægt, maaske oprindelig dansk.

Johan Rasmus Brandt, prest i Ullensaker omkr. 1750.

Breder, Anfinn Breder, sgpr. i Sund 1640.

Broch og Brock er maaske norske slægter.

Tyge Broch fra Nordland, sgpr. i Tysnes 1688.

Bruse, Anders Olsøn Bruse, sgpr. i Meldalen, † 1657.

Bæver, Kristian Bæver, kaptein, Trondhjem 1690.

Camstrup (Kamstrup). Olav Camstrup skal ha været fra Bohuslen og kom ind i 1648; men muligens var han av dansk herkomst. Hans søn var Hans Camstrup, sgpr. til Etne, † 1712.

Dahl (Dal), mange slægter av dette navn i landet, hvorav i hvert fald en stammer fra den gamle norske Dals-æt. Kristian Lerche Dahl, Klaus Frimann Dahl o.s.v,

Dedekam, gammel Arendals-slægt.

Devegge, fra gaarden av dette navn i Numedal. Den første, som kjendes, er Sivert Devegge, sorenskriver i Aker omkr. 1770.

Dorph, Nils Dorph, biskop i Kristiansand, født 1691, skal stamme fra bonden Nils Olsen i Id, en broder til Peder Olsen Nordmand.

Due, Mikkel Nilsen Due, prest i Sogndal 1569.

Dybdal, Peder Dybdal, sgpr. i Øier, f. 1748.

Eger: Peder Andersøn Eger fra Eker var høker i Kristiania, f. 1715. Sønnen Olav (Ole) Pedersen optok *Eger* som slægtsnavn.

Elieson, gammel Kristianiaslægt, som nedstammer fra trælasthandler Iver Eliasson, f. 1683.

Eyde, norsk slægt fra Eide i Nedenes. Eide er forøvrig et meget almindelig slægtsnavn hos os, og forbindelsen mellem de enkelte slægter er ikke utredet.

Gjerdrum, Ole Gjerdrum, prest i Gjerdrum omkring 1650, sønnen i Strandebarm.

Glad, Kristoffer Eiriksøn Glad, prest i Vaage 1580, usikker.

Godtzen, Jens Godtzen, prest paa Malde 1666, Stavanger-slægt.

Gram, Mads Gram, prest i Froen og Peder Madsen Gram i Øier i det 16de aarh.; Hans Gram, foged i Gudbrandsdalen lidt senere, og Iver Knutsøn Gram, foged i Hardanger omkr. 1690. Forbindelse og utspring ukjendt.

Gran, Bergens-slægt; kjøbm. Henrik Gran, født 1721.

Green, norsk slægt fra Baahus, Anders Green, Norges kansler 1602.

Grøgaard, Johannes Grøgaard, Kristianssands-slægr.

Guldager, Hans Guldager, klokker i Bamble 1555, usikker.

Gyldenaas, norsk slægt i Oslo fra Jemteland.

Gyldensø, gammel norsk adelsslægt fra Oplandene; Arild O. Gyldensø, lagmand 1594.

Hagerup: En gren av slægten, den, som biskop Eiler Hagerup, der var født i Kvernes 1718, tilhører, er formentlig norsk.

Hammer, formentlig flere slægter. Anders Pedersøn Hammer, sgpr. i Kvinnherad 1577.

Hegeland: Peder Jørgensøn Hegeland, sgpr. i Vang, Valders; sønnen Jeppe H., sgpr. i Etne 1755, tvilsom.

Hegge,. Markus Hegge, sgpr. paa Hitra 1740.

Heiberg, vidt utbredt norsk slægt, som stammer fra fogden Anders Lauritsøn Heiberg.

Heltberg. Slægten stammer fra presten Anders Jonssøn i Skaanevik 1595.

Herdal, norsk slægt fra Herjedalen. Jens Mogensøn Herdal, prest i Aafjorden 1660.

Heitmann, Johan Heitmann, raadmand i Trondhjem, slægtens stamfar, antagelig norsk.

Hesselberg, en militærslægt, som antas at være av norsk herkomst; major Frans Kristian Hesselberg.

Hille, landh. i Fresvik.

Hjort, Rasmus Hjort (se under lærde navne); Hans Jak. Hjort, sgpr. til Ørskog 1720.

Holberg, Ludvig Holbergs fader Kristen Nilsen Holberg var fra gaarden Holberg i Skogn.

Hoel, slægt fra Hedemarken, Halvard Hoel.

Hoff, løitnant Hans Hoff boede paa gaarden Hof i Vestre Aker og tok navn av den. Om alle grene av slægten kan føres tilbake til ham er dog meget tvilsomt.

Holm. Mange slægter av dette navn og flere formentlig norske.

Holmboe, Jens Holmbo, prest i Vardal, født 1671, ansees for slægtens stamfar; han er rimeligvis dansk.
Holter, en stor slægt, som har sit utspring fra gaarden Kvam paa Nes og særlig har været en Drammens-slægt.
Høyem, slægt fra bynæsset fra gaarden Høyem. Isak Sakariassen Høyem, klokker i Bynesset omkr. 1750, Men der er vistnok andre slægter av dette navn.
Høyer, Olaf Høyer fra Inderøen, prest i Sparbu, skal ha været av bondeslægt.
Hysing, Albert Hysing, foged i Salten, tvilsom.
Høegh, Hans Høegh, sgpr. i Herøy 1740, usikker.
Ingier, slægten skriver sig fra gaarden Ingjer (Indgjerd?) i Ullensaker.
Ingstad, norsk slægt fra gaarden Ingstad i Hovind. Ludvig Kristensen Ingstad nævnes som stamfar.
Isachsen, en bekjendt kjøbmandsslægt i Kristiansand, som nedstammer fra Isak Jørgensen Rødland, bonde paa gaarden Egeland.
Kaasbøl, Peder Kaasbøl, præsident i Trondhjem.
Kallevig, Arendalsslægt, Johannes Jensøn Kallevig fra Hisø, † 1689, stamfar.
Keyser, en gren av slægten er norsk, nemlig biskop Keysers efterkommere.
Kildal, Simon Kildal, prest i Trondenes 1701, rimeligvis norsk.
Kirsebom, Johan Kirsebom, guldsmed i Stavanger 1620, fra Sogndal.

Kjelland, Stavangerslægt fra gaarden Kjelland i Sogndal.

Knagenhjelm, adelsslægt fra Sogn, som nedstammer fra lagmanden Nils Knag, adlet i 1721, som maaske var dansk.

Krag, Simon Jakobsson Krag, raadmand i Bergen omkr. 1550. Herkomst uviss.

Krog, Krohg, Krogh. En mængde forskjellige slægter indbefattes under disse navne; deres indbyrdes forbindelse og oprindelse usikker, men flere er sikkert norske. Truls Krog, sgpr. i Ørskog 1673.

Kvale (Qvale). Flere slægter av dette navn, rimeligvis alle norske. Edv. Qvale, prest i Lyster.

Lampe, en utbredt slægt, formentlig fra Bergen. Oprindelse uviss.

Langaard, norsk forretningsslægt fra Lillesand. Stamfar Lars Kristensen Langaard, f. 1714.

Landmark, formentlig en norsk slægt fra Østlandet.

Landstad, stammer fra gaarden Landstad i Værdalen. Nils Landstad, sorenskriver i Søndfjord.

Larssen og Lasson er rimeligvis flere slægter, hvorav enkelte antas at være av norsk oprindelse.

Leganger, en talrik slægt, helst presteslægt, som er utgangen fra Leikanger og tat sit navn derfra. Om den oprindelig er norsk er derfor ikke avgjort. Iver Erikssøn Leganger 1659.

Lem, Nils Pedersøn Lem, foged paa Hedemarken omkr. 1616.

Leth, formentlig en norsk slægt fra Jemteland. Peder Leth var sogneprest i Snaasen 1573. En sønnesøn av ham var sorenskriver i Guldalen.

Li, Lid, Lie, Lied. En mængde norske slægter hvis oprindelse og forbindelse er ukjendt. En slægt stammer saaledes fra gaarden Storlien i Rorøs, hvortil Jonas Lie hører.

Lind, flere slægter av dette navn findes, hvorav enkelte antagelig er norske. Gabriel Lind 1618.

Lindemann, en norsk slægt, som skal stamme fra Surendalen.

Loss, antas at være en gammel Vestlands-æt. Henrik Loss 1580, Samuel Loss, sogneprest i Os, f. 1565.

Lund, flere slægter av dette navn findes, og enkelte er rimeligvis norske. Særlig bekjendt er Lundslægten fra Farsund, som skal være kommet fra Jylland.

Lyster, slægt fra Sogn. Henrik Lyster, prest i Strinden 1672.

Lystrup, en gammel norsk adelsæt fra Lier, senere især i Sogn.

Meldal, Sten Evensen Meldal, sogneprest i Meldalen 1657, stammer fra Meldalen.

Melbo, Natanael Melbo, sogneprest til Stord 1669, efter navnet at dømme av norsk herkomst.

Meyer, norsk handelsslægt i Kristiania som stammer fra en klokker Kristen Meyer i Fron; men om han var norsk, vites ikke.

Morland, norsk slægt fra Telemarken. Jakob Hansen Morland, prest i Fyresdal omkring 1560, stamfader til slægten, fra Morland prestegaard i Fyresdal.

Munch. Om denne store og meget bekjendte slægt og dens oprindelse har man for vort lands vedkommende ikke kunnet komme til klarhet. Men det ser nærmest ut til, at der ogsaa ved siden av den danske slægt er en oprindelig norsk Munch-slægt. Henning Munch var sogneprest i Vaage i 1550 og hadde en talrik efterslægt.

Mule. En gren av denne slægt skal være norsk. Kristen Mule i Oslo var av slægten Paus.

Munthe. Iver Andersen, foged i Romsdalen, gift med Anna Munthe; barna antog morens navn.

Mus (Muus). Nils Rasmussen Mus paa Hedemarken omkr. 1630. Didrik Nilsen Muus, sogneprest paa Stord 1686.

Nannestad, rimeligvis en norsk slægt; Fredrik Nannestad, eier av Storfosen.

Neumann. Slægten skal nedstamme fra en kjøbmand i Kristiania Jørgen Paulsen.

Nielsen, norsk slægt, Rasmus Nielsen, kjøbmand i Kristiania 1662.

Nordal. Slægten skal ha sit utspring fra Norddalen, Søndmør. Erik Iversen Nordal var

prest i Leikanger 1618. Der er antagelig flere slægter.

Norman. Se under lærdes navn. Der er flere slægter av dette navn; en av dem skal stamme fra Trondhjem.

Nærem, Peder Nærem, sogneprest i Hjørundfjord 1751, var fra Sylte sogn, Vestnes.

Rafn (Ravn), Olaf Reidarsøn Rafn i Alstadhaug, 1540, er rimeligvis norsk.

Rein, norsk slægt fra Trøndelagen, hvortil hørte presten Rein i Bergen.

Rennord, norsk slægt fra Aamot.

Riis, Nils Riis, sorenskriver i Hardanger, usikker.

Ring, østlandsslægt, meget utbredt.

Rosensværd, Baard Rolfsøn Rosensværd, prest i Stange 1567.

Rostad, norsk slægt fra Trøndelagen.

Rustad, norsk slægt fra gaarden Rustad i Vinger.

Rye, norsk slægt fra Telemarken. Olaf Rye er bekjendt.

Rynning (Rønning), flere norske slægter. Ole Rynning, foged i Senjen, f. 1778. Ole Bornemann Rynning, prest i Medalen 1716.

Sadel (Sael), prest i Stange 1571.

Sagen, Lyder Sagen i Bergen.

Sandberg, Gerhard Sandberg, prest i Os, f. 1742.

Scheen. Svein Scheen, raadmand i Trondhjem

Seiersted, Knut Eynertssøn Seiersted f. 1715 paa Seiersted, Toten.

Skanke, Jon Mogenssøn Skanke, prest i Indviken 1596.

Skavlan, Ole Skavlan i Stod 1726.

Skonevig (Schonevig), Anders Eliassen Schonevig, sogneprest i Fjeldberg, fra Skonevik, omkr. 1706.

Skytte, Schytt, Schytte, antagelig flere slægter. Mikkel Schytt, prest paa Lister 1546. Eirik Schytt, Vega 1680.

Smed. Ture Hansøn Smed, prest i Ullensvang omkr. 1570.

Smit, Smitt, Smith, Sehmit o. s. v. mange slægter, hvis oprindelse og sammenhæng er ukjendt.

Snog. Jens Snog, prest paa Vega 1675.

Soop. Norsk adelsslægt fra Sogn. Anfinn Olssøn Soop, prest i Nærøy 1596.

Stang. Handelsslægt fra Fredrikshald. Tomas Anderssøn Stang f. 1660.

Sten (Steen). En slægt av dette navn stammer fra gaarden Sten (Stein) paa Ringerike, en anden fra gaarden Steine (Stene) paa Bynesset.

Stenbuch. (En søn av presten Leganger paa Veøy antok navnet Stenbuch og blev prest i Melhus. Denne gren er norsk.

Stoltenberg. Slægten antages at være av norsk herkomst.

Storm. Vistnok flere slægter, presten Storm i Vaage og hans søn Edvard Storm er særlig bekjendt.

Strøm. En slægt fra Strøm, Odalen. En anden stammer fra Ole Strøm, sogneprest i Bynesset 1680; til denne hører forfatteren Hans Strøm i Volden.

Stub, norsk slægt fra Oslo. Se gamle norske slægter ovenfor.

Støren, presteslægt fra Støren. Nils Støren, prest i Meldalen 1713.

Sundt. Mindst to slægter av dette navn er der i vort land.

Sunde. Slægten stammer fra Sunds prestegjeld. Peder Sunde, klokker paa Askøy; men der er mindst en, kanske flere slægter foruten den nævnte.

Surland, Gjert Surland, prest i Selbu.

Svaning, Gjert Jørgenssøn Svaning, prest i Stange omkr. 1590.

Svegning, Peder Monssøn Svegning, sogneprest til Stord 1634.

Søgn. Halvard Søgn fra Aurland, farbror til Absalon Pedersøn Beyer.

Tank, norsk slægt fra Fredrikshald hvortil hører flere bekjendte mænd.

Thodal (Todal), Trondhjemsslægt fra Todalen.

Tonning; slægten stammer fra gaarden Tonning i Nordfjord. Rasmus Tonning, prest i Kvam (Vikøy) hører formentlig til den.

Tormøhlen, Bergensslægt, Jørgen Tormøhlen ca. 1700.

Torp. Olav Jensøn Torp fra Jemteland, prest i Haus 1674.

Tostrup, norsk slægt fra Værdalen.

Trane, Stavangerslægt. Povel Kristensøn Trane.

Trones. Ole Trones, prest i Værdalen?

Tyrholen. Fredrikshaldsslægt. Tomas Tyrholm,

kjøbmand paa Moss. Mikael Tyrholen, prest i Vanse.

Unger, Johan Unger, magasinforvalter paa Akerhus omkr. 1790. Hans søn Elias Unger, sogneprest i Kvinnherad.

Urdahl, Kristian U., prest i Hammer 1682. Henrik Urdahl sogneprest i Aurland 1649.

Vang, en Valdersslægt. Even Vang skolelærer i Valders, stamfar.

Wang. Slægten stammer fra presten Wang i Vaage.

Vangen. Slægt fra Gudbrandsdalen.

Wangensteen, Ole Henrik Wangensteen, foged paa N. Romerike.

Weidemann, Laurits Weidemann, foged i Nedenes, er vel oprindelig tysk.

Werenskjold, lagmand Werner Nilsson Werenskjold til Hafslund og Borregaard er slægtens stamfader.

Vinsnes (Winsnes) oprindelig en Drammensslægt som stammer fra borgermester Joakim Fredr. Vinsnes i Drammen.

Vinter (Winther) en gammel norsk slægt, som har talt mange medlemmer ogsaa i nyere tid.

Vogt, Kristianiaslægt, Nils Michelsen var gift med Eleonora Vogt, og børnene tok hendes navn.

Worum, Waarum, Trønderslægt fra Sparbu, Tørre Waarum levede omkr. 1750.

Værdal, Ole Erikssøn Værdal, prest i Eid, f. 1702.

Ørn, en paa Skienskanten og i Telemarken

meget utbredt slægt som stammer fra lensmand Jens Nilsen Ørn i Fyresdal. Om han var av norsk herkomst er tvilsomt; maaske var han fra Jylland.

11. NAVNSKIKKE HOS OLDTIDENS FOLK OG DERES INDFLYDELSE PAA VORE.

Oldtidens folk, det er i denne forbindelse jøder, grækere og romere, som der kan blive tale om, stod os saa fjern, og der var saa liten forbindelse mellem dem og os, at man ikke skulde vente, at de hadde nogen indvirkning paa os. Det har de heller ikke hat direkte, men vel indirekte gjennem kristendommen og den kultur, som denne førte med sig.

Vi vil nævne israelsfolket, jødefolket først, da de fleste læsere kjender lidt til dem og deres navneskikke av bibelhistorien. De jødiske navne er alle at betragte som fornavn eller som vi siger døpenavn. De har alle sin særegne betydning, almindelig en religiøs som *Abraham mange folks fader*, *Sara*, *fyrstinde*, *Isak*, *latter* o. s. v. Navnet blev saaledes valgt med særlig omhu og særskilt for hver anledning. Der er ikke i den ældre tid tale om at kalde et barn op efter en anden, og i det hele var det sjeldnere, at man brukte navne, som var i bruk. Dette forandrede sig dog i tidens løp. Paa grund av denne eiendommelighet, var der en mængde navne blandt dem, som vi kan se av det gamle testamentes skrifter.

Det hebraiske tungemaal er et fra vort sprog yderst forskjellig med helt andre lydlove og for-

bindelser. Det passer ikke til vor tunge, og man skulde derfor ikke vente, at vi vilde optage nogen av dets navne. Men de gammeltestamentlige skrifter, som var jødernes hellige skrifter, blev av den kristne kirke optat som hellige skrifter ved siden av det nye testamentes i græsk sprogdragt og derved blev navnene til hellige navne, og saadanne var det, de kristne helst vilde bruke. Ved daaben antok man nyt navn, og man valgte da et av de bibelske navne. Saaledes kom de hebraiske navne med kristendommen til os og fik en stor utbredelse.

Det var dog kun fornavne, som oprindelig paavirkedes; men gjennem fornavnene kom de senere til at ha stor betydning ogsaa for slægtsnavnene. Vi har en mængde saadanne navne hos os, og de er som regel baade uskjønne og tunge, naar de brukes til at danne slægtsnavne av. Det synes saaledes ikke at være heldig at hete Adamsøn eller Abelssøn eller lignende. Vi burde helst vende os bort fra saadanne navne, som ikke hører hjemme blandt os og som i regelen er tunge. Undtagelser gives der dog.

Et andet folk i oldtiden, som har øvet indflydelse paa vore navne, er hellenerne, og indflydelsen har ogsaa her været formidlet ved kristendommen. Det græske tungemaal staar vort eget meget nærmere end det hebraiske og er i sig selv et høit utviklet og formfint sprog. Dets personnavne, som ogsaa oprindelig hadde sin bestemte betydning, er vellydende og lar sig med temmelig lethet optage i vort sprog. Med kristendommen kom der hellige navne fra det nye testamente, oftest

jødiske i græsk form, men ogsaa mange ægte græske navne. De sidste var især helgennavne, hvorav der var en stor velsignelse, som vi kan se i de gamle almanakker. Alle disse navne blev nu optat iblandt os, og presterne gjorde sikkert alt, hvad de kunde, for at overtale folk til at kaste bort „de hedenske" navne, som de kaldte vore gamle navne, og antage de mere moderne fremmede. Gjennem fornavnene er saa ogsaa slægtsnavnene i tidens løp blit paavirket. Vi behøver i saa henseende kun at nævne navne som Pedersen, Pettersen, Andreassen, Andersen, Kristensen, Kristiansen, Simonsen, Markussøn, Jakobsen, Johannessen o. s. v. De fleste av disse navne er nu saaledes sammenvokset med vort sprog og har omformet sig saaledes efter vore lydforholde, at de maa betragtes som norske.

Men ikke blot gjennem kristendommen og dens hellige skrifter kom det helleniske eller græske sprog til at øve sin indflydelse paa os. Her er ogsaa en anden kanal, som har ført en kulturstrøm fra Hellas og op til os og det helst i forbindelse med kirken, men delvis ogsaa utenom denne. Gjennem henved 500 aar har det græske sprog været kjendt og brukt som dannelsesmiddel i vore skoler og har derved øvet sin indflydelse ogsaa paa folkets brede lag særlig gjennem presterne. Presterne har til alle tider været de vigtigste kulturbærere og kulturspredere i vort land. De stod overalt i den nøieste forbindelse med selve folket, og om hver enkelt av dem ikke netop udmerket sig som kulturspredere, saa faldt der dog mangt et frøkorn fra dem og spiret i vore bygder. Om presternes indvirkning

paa vore navneskikke vil jeg nedenfor videreuttale mig og her kun bemerke, at der var en hel del græske slægtsnavne i latinsk form som kom ind gjennem presterne i renæssansetiden, idet nemlig de lærde i datiden yndet at oversætte sine navne paa græsk. Saadanne navn var: Melanchton, Chrysostesmus, (Guldmund), Arctander (Nordmand), Chytræus, Theophilus m. fl.

Men det var dog Rom, som av alle oldtidens folkeslag kom til at øve den største indflydelse paa vore navne og navnskikke. Rom var det første samfund, som fik ordnede navneskikke, og saa fuldkommet var deres system, at der neppe til vor tid har været et folk, som i denne henseende kom op mot dem. Navneordningen er her saa fuldkommen, at man kunde betegne hver enkelt person paa en saadan maate, at der ingen feiltagelse var mulig. Det maa dog bemerkes, at dette væsentlig gjaldt de ægte romere, ikke trællene, de frigivne og kanske heller ikke den egentlige landbefolkning.

Den romerske borger hadde altid mindst 3 navne og stundom 4. Saaledes *Cajus Julius Cæsar. Marcus Tullius Cicero. Publius Cornelius Scipio Africanus.* Det første ord var fornavnet, det andet navn var slægtsnavnet. Det tredie var familienavnet og det fjerde et kjendingsnavn. I det sidstnævnte eksempel var Publius mandens egentlige navn. Han hørte til slægten (gens) Cornelia og til familien Scipio, og han hadde faaet tilnavnet Africanus paa grund av sine bedrifter der. Da der senere kom en anden av samme navn, blev den sidste tillagt endnu et kjendingsnavn: minor. Man ser herav,

hvor logisk og greit det hele er. Fra romerne stammer til en vis grad de moderne folks navneskikke, idet romerne var det første folk som indførte en fast navneskik med fornavn og slægtsnavn. Vore navne med fornavn og slægtsnavn er i virkeligheten dannet i analogi med de romerske navn, om de end ikke er helt av samme beskaffenhet og neppe heller er en efterligning efter de nævnte.

Gjennem den kristne kirke spredtes en mængde romerske navn iblandt os, særlig helgennavn og lignende. De blev til fornavn hos os og derigjennem til slægtsnavn som f. eks. Augustin — Augustiniussen, Julius — Juliussen.

Videre bredte en stor del latinske navne sig gjennem latinen, som i $1^1/_2$ aartusinde og mere var den lærde verdens sprog. Det var dermed ogsaa givet, at alle de, som mere eller mindre hadde dyrket videnskaben, betjente sig av latinske navne.

Eiendommelig for den lærde verden var den skik, at latinisere eller oversætte sine navn paa latin, en skik, som særlig herskede i det 16de og 17de aarh. Mere herom nedenfor.

12. DEN LÆRDE VERDENS NAVNSKIKKE.

Naar vi her bruker uttrykket *den lærde verden*, da er det i virkeligheten prestestanden, som derved menes. Selvsagt var ikke lærdommen indskrænket til prestene alene; der fandtes betydelige lærde utenfor disses rækker. Men det var dog væsentlig presterne, som var indehavere av lærdommen, og hvad der er likesaa vigtig at erindre, det var teologien,

særlig den videnskabelige fremstilling av troeslæren, dogmatiken, som var al videnskabs toppunkt og krone. Alle andre videnskaber var kun dens tjenerinder, og alle, som vilde ha navn av at være lærde, eller som vilde regnes til de lærdes lag eller samfund (respublica), maatte studere teologi, hvortil ogsaa hørte disputerkunsten, som efter Holbergs ypperlige fremstilling av typen i Erasmus Montanus, var den vigtigste av alle videnskaber.

Det var derfor presterne, som betragtedes som den lærde stand av alle og enhver, og de førte derfor ogsaa titelen „vellærde".

Naar vi imidlertid taler om den lærde prestestand, da er det særlig et tidsrum i kirkens historie, som vi har for øie, det tidsrum, som i kirkens historie betegnes med navnet: *det lærde tidsrum*, det er tiden fra omkring 1550 til 1700, den tid som ogsaa benævnes rettroenhetens (orthodoxiens) tid, da man omsatte kristendommen til videnskabelig dogmatik, og „troen", som man idelig førte i munden, blev til troen paa „den rene lære" efter den lutherske dogmatik.

I denne lærdommens glanstid var latinen, de gamle romeres sprog, paany blit verdenssproget, nemlig i kirken og i de lærdes republik. At tale og skrive flytende latin ansaaes for en uforbigjængelig nødvendighet for enhver student, og fra de første skoledage i de halvmørke, kolde skolerum, hvor pryglene var daglig kost for de ulykkelige gutter, blev de unge opdraget til at foragte sit morsmaal, hate og avsky det; ti for hvert *„dansk"* ord, som undslap deres mund, vanket der hug.

Det var da ikke andet at vente, end at de unge maatte avsky alt, som mindet dem om fædreland og hjem, og naar de naadde indenfor helligdommens porte, da med stolthet at betragte sig som borgere i den lærde republik, hvor Pallas Atene var den øverste gudinde. De brugte derfor at oversætte sit hjemlige navn paa sit nye tungemaal eller latinisere det.

Her kunde de gaa forskjellige veie. De kunde likefrem oversætte navnet paa latin, og herunder hadde de leilighet til at lægge baade lærdom og opfindsomhet for dagen. Het studenten Bjørn var det liketil at oversætte det med Ursus eller Ursinus (Bjørn eller Bjørnson). Het han Nissen, var det liketil at oversætte det med Deffinus. Het han Berg saa var det oplagt med engang, at han blev til Montanus, og het han Rasmus, saa blev det paa latin til Erasmus.

Man kunde nemlig, hvor navnet ikke egnet sig til oversættelse, gaa en anden vei, latinerisere ordet, gi det en latinsk form som Erasmus av Rasmus, Olaus av Olav, Severinus av Sjur o. s. v. Ofte kunde man opta et nyt slægtsnavn, som stod i forbindelse med vedkommendes hjemsted, slægt eller lignende. Paa denne maate blev Agricola dannet av landmand eller bonde, Arctander av nordmand o. s. v. Skolens navn kunde ogsaa brukes.

Allerbedst var det naar man kunde omsætte navnet til græsk; det var et vidnesbyrd om stor lærdom. Vi vet saaledes at Filip Melanchthon oversatte sit tyske navn Schwarzerd paa græsk. Men endnu bedre er den norske student fra Sogn

(Solvorn), som omsatte sit hjemsteds navn til Parelius (græsk: ved eller mot solen).

Mange av disse navne, kanske de fleste forsvandt med den første bærer, men andre havde levedygtighet, og mange har holdt sig til den sidste tid.

Norge laa langt ute i periferien av den lærde verden, og de her omhandlede navne hadde derfor vanskelig for at trænge ind hos os. I Danmark var de talrikere og end mere i Tyskland.

Man kunde være tilbøielig til at mene, at disse navne, som laa saa fjernt fra vort folk, ikke kunde øve nogen indflydelse paa vore navneskikke. Heri tar man dog feil; de har i virkeligheten øvet en betydelig indflydelse og det i en meget uheldig retning. Denne utgik fra prestestanden, som stod folket saa nær, og som det saa op til. Herom vil der bli nærmere tale nedenfor.

En hel del av disse navne gjenfinder vi rundt om i landet. Et karakteristisk eksempel har vi fra Jølster, hvor det latinske navn Crispinus er almindelig brukelig. Det skriver sig fra en prest av dette navn for omkring en tre hundrede aar siden.

Jeg skal nedenfor gi en fortegnelse over en del saadanne navne. Enkelte av dem har muligens ikke været brukt hos os.

Adolfinus. Ole A. Prest i Trondhjem 1673. Bekjendt er Griffenfeldts bemerkning om ham under hans Dimisprædiken: „Ole Adolfinus vox stentore, res mala nixa, ging doch so hin.“ (Stærk røst, slet sammenhæng, gik dog saa nogenlunde).

Agricola. Agerdyrker. Jakob Agricola, prest i Haaland.
Andreæ (Andersen). Prest i Støren.
Albinus, hvid, sogneprest paa Vang 1580.
Arctander (nordmand eller mand fra norden). Mikkel Arctander, prest Nærø 1664.
Blasius, sogneprest i Topdal 1578.
Bureneus, Rudolf B. Rektor i Bergen 1695.
Celius, Hans C. Prest i Skjerstad omkr. 1700.
Cervinus, Hjort. Glaus Hjort i Tønsberg 1576.
Cimber, en mand fra Jylland. Fredrik Cimba prest i Lyster f. 1710.
Collin, fra Kolding.
Collis, Haug, Høi.
Columbanus. (Due). Mikkel Mikkelsen C.
Coldevin.
Cormontanus, Hjertebjerg, tysk Hertzberg, Ivar Cormontanus prest i Undal omkr. 1790.
Corvin og Corvinus Ravn. Det latinske navn er forsvundet.
Crispus, kruset.
Crispus og Crispinus, med kruset Honu. Crispinus Johannessen prest i Jølster † 1572. Navnet brukes endnu i Jølster.
Cygnus, Cygnæus, Svane.
Domitius. Rasmus Domitus, sogneprest i Ulvik.
Everoppidanus. Hans Everoppidanus, prest i Leksviken 1731.
Faber, haandverker, snekker. Peder Faber prest i Skaanevik f. 1721.

Fabricius, samme betydning som foregaaende. Almindelig slægtsnavn.

Gunnerus og Gunneri, Gundersøn, biskop Gunnerus i Trondhjem.

Hortulanus, gartner? Kristian Andersen H., prest i Bjugn 1723.

Isogæus, prest i Støren † 1689.

Lucoppidanus, Lundby, Ditlev Lucoppidanus, prest i Bergen 1683.

Lyleus, Lilje, Torstein Lyleus, prest i Askevold.

Lætus. Glad. Rasmus Lætus i Kjøbenhavn 1632, Povel Lætus i Eid. Navnet nu forsvundet, men slægten lever.

Magni, Magnussen. Johannes M., prest i Beitstaden 1640.

Morsianus, fra Mors, Jakob Morsianus prest i Bergen 1618.

Neocomus. Nyrup. Kristoffer Neocomus, biskop i Kristiansand 1733.

Paludanus (Myre). Hans Paludan, prest paa Stord 1768. Navnet endnu i bruk.

Parelius, græsk oversættelse av Solvorn. Meget utbredt presteslægt i Norge, rimeligvis av norsk herkomst, fra Solvorn. Klaus eller Nils Korneliussen var prest i Borgund 1583—89. Hans søn Klaus, prest sammesteds 1589 til 1625 var den første, som brukte navnet.

Parvus, liten, norsk slægt Litle.

Petræus (Pedersen) David Petræus, prest i Granvin 1608.

Piscator, fisker, tysk slægt.

Pontanus, brobeboer, dansk slægt.
Pontoppidanus, bekjendt dansk preste- og bispeslægt.
Riber, av ripensis, fra Ribe, Anders Riber i Eidfjord
Rosefontanus, Rosenkilde, dansk slægt.
Rubrimontanus, Rødberg, Ingebrigt R., prest i Harham.
Scavenius (Skabo), Laurentius S., biskop i Stavanger 1626.
Severini (Sivertsen). Johannes S., prest paa Voss.
Siningius (Sinning), Lyder S., prest i Bergen.
Sylvius (Skog), Johannes S., prest i Nes i Hallingdal 1620.
Styrkarius Thomæ, Styrk Tomasson, prest i Eyvindvik 1570.
Tarelius, Hans Tarelius, sogneprest i Kvinnherad 1659.
Toxotes, skytte, græsk.
Thulerius. Ole Andreas Tulerius, prest i Sparbu 1754.
Ursin, ursus, Bjørn, endnu meget utbredt slægtsnavn. Claus Ursin sogneprest i Tveit 1720.
Xylander, græsk tømmermand, Zimmermann.

Av tyske slægter, som dog neppe forekom hos os kan nævnes Sagitarius, Skytte og Sartorius, skrædder.

13. DANSKE SLÆGTER OG SLÆGTSNAVN I NORGE.

Paa grund av forbindelsen mellem landene er der en mængde oprindelig danske slægter i Norge.

Disse slægter er dog for lang tid siden smeltet sammen med vort folk og maa nu betragtes som fuldstændig norsk. Mængden av disse slægter er saa stor, at den langt overstiger dem, som med sikkerhet kan paavises at være oprindelig norske. Selvfølgelig gjælder dog dette kun slægter, som kan opvise et bestemt slægtsnavn og som er fra en noget ældre tid d. e. før utløpet av det 18de aarhundrede.

Som før nævnt, er det ofte vanskelig bestemt at si, om en slægt oprindelig er norsk eller dansk.

Aagaard. Kristen Lauritsen Aagaard fra Viborg f. 1616.

Aall. Denne meget bekjendte slægt skal oprindelig være fra Jylland, hvorfra den kom til London og herfra til Norge. Nils Aall f. 1702 var den første i vort land.

Aars, dansk slægt fra Aars sogn i Aalborg amt. Jens Nilsen Aars 1687—1770 var den første av slægten i Norge.

Aarø, dansk slægt fra Nykjøping. Jakob Aarø, prest i Edø 1747.

Abel. Den første, som omtales her i landet er Knut Pedersen Abel 1657?

Abildgaard, en gammel dansk slægt. Peder Abildgaard var prest paa Røros 1726.

Ahlefeldt. Dansk adelsslægt. Klaus Ahlefeldt var komanderende general og amtmand i Bergenhus, hvor han ledet kampen i 1665 paa Bergens vaag.

Akeleye. Dansk adelsslægt. Mikkel Pedersen

Akeleye paa Fyen 1539. Slægten findes endnu i Norge.

Alstrup, en presteslægt fra Danmark. Povel Madsen Alstrup var født i Viborg stift 1580 og blev senere prest i Kvinnherad 1610.

Amberg. Herman Amberg f. 1754 i Helsingør. Rektor i Kristiansand.

Anker. Dansk slægt, som naturaliseredes i 1778; men om den norske Ankerslægt har nogen forbindelse med denne slægt er meget tvilsomt.

Arbo. Dansk slægt fra Ærø. Peder Paulsen Arbo, død 1689 i Kjøbenhavn, er stamfar for slægten. Peder Arbo var kjøbmand paa Strømsø omkr. 1720.

Arnet. Foged Peter Arnet i Stør- og Værdals fogderi omkr. 1760. Han skal ha været fra Jylland.

Arenfeldt. Dansk adelsslægt; i Norge var oberstløitnant Axel Arenfeldt, død 1745.

Astrup. Slægten stammer fra Astrup, gaard i Nordslesvig. Den første, som antok navnet var presten Nils Astrup i Hvidding herred (1642—1701). Hans søn Nils Astrup var foged paa Søndmør.

Bager, Olav Nilsen Bager f. 1521 i Odense. Johan Bager lagmand i Bergen.

Bagge, Stig Bagge, befalingsmand over Lister len omkr. 1540. Muligens norsk.

Bagger, Hans Bagger, biskop paa Sjelland f. 1646.

Bang, Kristen Steffensen Bang fra Aalborg, prest i Romedal.

Bech, Fredrik Julius Bech, f. i Middelfart 1758, biskop i Oslo.

Bentsen. Stamfader i Norge er Johan Bentsen født i Kjøbenhavn 1717. Prest i Strøm i Odalen.

Berg, Frants Berg, biskop i Oslo 1548.

Berner, Bergensslægt antagelig indkommet fra Danmark i det 18de aarh.

Bering, Vitus Bering, f. 1617. I Hardanger findes der en hel del slægter med Bering-navnet, som indkom her i begyndelsen av det 18de aarh. antagelig fra Sogn.

Bie, Jakob Kristian Bie 1770 formentlig en dansk slægt.

Bild, dansk adelsslægt, Evert Bild, befalingsmand paa Stenviksholm 1553.

Bild (Bildt), Daniel Knutsen Bildt til Morland f. 1605, sønnesøn av Daniel Bildt til Nes g. m. Vincents Langes og Margretas datter Blantseflor med hvem han fik Lungegaarden og Morland.

Bille. Dansk adelsfamilie. Sten Bille befalingsmand i Trondhjem 1601.

Birch, en talrik dansk slægt, som tæller mange medlemmer i Norge.

Bjelke. Den i vor historie saa fremtrædende slægt stammer fra Skaane, som da var dansk. Jens Tillufsøn Bjelke ægtede Lucie Nilsdtr. paa Austraat og blev stamfader for slægten i Norge.

Bjerregaard. Slægten nedstammer fra bonden Jens Sørensen Bjerregaard i Gjentofte. Det

antages, at der er flere slægter av dette navn i Norge, Laurits B. prest i Eidsberg † 1769.

Blichfeldt. Slægten stammer fra Kristen Blichfeldt, sogneprest i Aarhus 1568.

Bonsach, Gjert Bonsach fra Odense, stiftsprovst i Trondhjem.

Borch, Anders Iversen Borch født i Elverum 1667, hvor faderen var prest, antagelig dansk.

Boye, Jens Boye fra Jylland, sogneprest paa Tromø 1715.

Brandt. Bekjendt dansk slægt. I hvilken forbindelse slægten Brandt i Norge staar til den danske slægt er ukjendt. Klokker Brandt i Kvam var fra Holsten og har en stor slægt efter sig.

Bredal og Bredahl, antagelig samme slægt. Erik Bredal, biskop i Trondhjem 1643—1672 var fra Langeland.

Brinch. Dansk slægt fra Aalborg. Ivar Brinch f. 1665 paa Valderhaug.

Brochmann. En jysk slægt, som tæller mange prester. Biskop Jesper Brochmann hører til den.

Broch. Dansk slægt, som tæller mange medlemmer i Norge.

Brock. Gammel dansk adelsslægt, som ogsaa tæller medlemmer her i landet, men forbindelsen er usikker.

Brorson. Av denne slægt, hvortil den bekjendte biskop Hans Adolf B. hørte, har der ogsaa hos os været enkelte familier.

Bruun. En stor dansk slægt, hvortil ogsaa mange i Norge hører. Men forbindelsen mellem de mange grene er uklar.

Buck. Dansk presteslægt i Norge. Biskop Anders Mikkelsen Buck i Bergen, kaldte sig Kolding, mens sønnen Anders paa Voss kaldte sig Buck.

Buch er sandsynligvis en fra den foregaaende forskjellig slægt, hvortil flere i Norge hører. Forbindelsen er dog meget usikker.

Budde. Dansk adelsslægt. I Norge nævnes Fredrik Otto Budde i Fredrikshald 1660.

Bugge. Gammel dansk slægt, som gaar helt tilbake til Middelalderen. Om slægten Bugge i Norge hører til denne, er dog usikkert. Den stammer fra presten Søren Bugge paa Lister.

Bull. Den saakaldte trønderske Bullslægt stammer fra presten Jens Andersen Bull i Støren 1550—1610, som skal ha været fra Danmark. Efter traditionen skal slægten oprindelig være fra England.

Bødker, Bøtcher. En Bødker var prest paa Fyen omkr. 1750.

Bøgh. Slægten stammer fra presten Kristoffer Bøgh i Teige og Østed. En sønnesøn av ham var Kristofter B., sorenskriver i Nordhordland 1773.

Carstens. Dansk slægt fra Flensborg.

Castberg. Slægten skriver sig fra Kastbjerg sogn i Randers amt. Stamfaderen i Norge er sorenskriver Tyge Nilsen Castberg paa Søndmør, død 1687.

Daa, gammel dansk adelsfamilie. Anders Daae var sogneprest i Vik f. 1680, men forbindelsen mellem den norske og danske linje er ukjendt.

Dal og Dahl, en talrik slægt eller snarere flere slægter, hvorav formentlig en eller flere er danske. Den norske slægt Dahl er omtalt ovenfor.

Debes. Lukas Debes, født i Stubbekjøping 1623, prest paa Færøerne. Peter Debes prokurator paa Moss.

Deinboll. Kristian Deinboll i Kjøbenhavn. Hans søn var presten Peter Vogelius Deinboll i Bolsø.

Dietrichson. Slægten stammer fra Kjøbenhavn, hvor Didrik Rasmussen var kjøbmand omkring 1670.

Dons. Paal Dons stadsfysikus i Trondhjem var fra Danmark, omkr. 1730.

Dreier. Dansk slægt. Peter Dreier lagmand i Trondhjem omkr. 1670.

Due. Dansk adelsæt. Om slægten av dette navn i Norge stammer fra denne danske slægt, vites ikke.

Dybvad. En jysk slægt Erasmus Dybvad kom til Kristiania i 1759 og blev kjøbmand her.

Ebbel (Ebel). Dansk offiserslægt som udmerket sig i krigen under Kristian den fjerde og sønnen.

Eckersberg. Kunstnerslægt fra Sønderjylland.

Egede. Slægten stammer fra Egede sogn paa Sjælland. Presten Hans Egede i Vaagen.

Egeberg. Dansk slægt fra landsbyen Egeberg paa Sjælland. Stamfaderen var degn. Hans søn Westi Egeberg var prest paa Als født 1697 og hans sønnesøn av samme navn kom til Kristiania.

Esmark (Esmarch). Dansk slægt. Jens Esmark var søn av en prest i Jylland.

Essendrop (Essendrup). Jens Essendrup var f. 1722 i Trøgstad, hvor faderen var prest. Rimeligvis dansk.

Falk (Falck). Dansk adelsslægt. Forbindelsen mellem denne og slægten i Norge er ukjendt.

Falkenberg, dansk militærslægt, meget utbredt i vort land.

Falsen. Slægten stammer fra Falle Pedersen til Østrupgaard paa Sjælland. Hans søn Enevold Falsen blev adlet under navn de Falsen i 1758. Hans søn kom til Norge og var bedstefar til den bekjendte Kristian Magnus Falsen. Slægten skriver sig nu Falsen (uten de).

Fangen, rimeligvis dansk slægt.

Feilberg, dansk slægt, hvortil hører en gren i Norge.

Fenger, dansk slægt.

Finde. Jørgen Finde var slotsskriver i Oslo 1610, og var søn av Peder Finde, borgermester i Aalborg. Peder Jørgensen Finde sogneprest i Førde 1637.

Flindt. Fredrik Flindt, prest f. 1688, formentlig dansk.

Fog. Stamfaderen for slægten i Norge er Jørgen Fog, prest paa Langeland omkr. 1780.

Foss. Anders Foss, biskop i Bergen, død 1607, er stamfar for den norske linie. Han var fra Danmark. Rimeligvis er der flere slægter av dette navn.

Friis (Fries). Dansk eller tysk slægt, maaske flere slægter. Se under norske slægter.

From. Jørgen From professor i Kjøbenhavn 1643. Nils From, prest i Aure f. 1725 i Slagelse.

Gaas. Hans Gaas, biskop i Trondhjem 1549, født i Svendborg.

Gad. Zella Gad omkring 1700.

Gade, tysk.

Galskjøt, Galschjøtt. Jakob Spare Galschjøt, prest i Jylland. En sønnesøn av ham kom til Norge i 1812.

Gamborg. Villads Gamborg i Roskilde 1750. I Norge var den især en militærslægt.

Garhen. Vilhelm Garhen kjøbmand i Helsingør. Militærslægt, som tæller flere medlemmer i Norge. Slægten er oprindelig tysk.

Garmann. Johan Garman (Gaarmand) var fra Haderslev og kom til Norge i begyndelsen av 1600 aarene. Sønnen var Herman Garmann i Bergen født 1612. En stor slægt nedstammer fra ham.

Gedde, en offiserslægt i Danmark, antagelig indvandret fra Kurland.

Gjedde, gammel dansk-norsk militærslægt Knut

Gjedde † 1658. Sammenblandes med foregaaende.

Gjersing. Peder Jensen Gjersing, godseier paa Sjælland; herfra er slægten kommet til Norge.

Gjessing. Kristoffer Gjessing f. 1725 i Vendsyssel.

Glad. Se under lærde navne.

Glahn. Henrik Kristoffer Glahn, prest i Ullensvang 1771 fra Jylland.

Graah. Jakob Graah dansk digter 1721. Anders Graah skal stamme fra Island.

Gram. En talrik dansk slægt, til hvilken bl. a. hører den bekjendte lærde Hans Gram. I Norge var der en prest i Fron hr. Peder Gram, som hadde mange efterkommere. Rimeligvis var han dansk, men forbindelsen kjendes ikke.

Grave. Kristian Grave, prest paa Eker f. 1701 i Danmark.

Grib, sjøoffiser 1718 med Tordenskjold.

Grove. Karl Fredrik Grove, sjøofficer fra Danmark, gift i Norge.

Grundtvig, bekjendt dansk presteslægt, hvorav en gren kom til Norge.

Grüner. Peter Grüner, myntmester i Kristiania † 1650 var fra Kjøbenhavn. Militærslægt i Norge. En anden slægt av samme navn skal stamme fra borgermester i Kjøbenhavn Knut Pedersen Skriver † 1569. Presteslægt i Norge, senere militærslægt.

Grønbek. Isak Grønbek, biskop i Trondhjem 1596, født i Kjøge.

Grøndahl. Slægten skal stamme fra Just Grøndahl, gartner i Kjøbenhavn. En anden slægt Grøndal, antages at stamme fra Island.

Grønland. Peder Grønland, dansk departementsmand.

Grønlund. David, prest i Ribe.

Grønvold. Poul Grønvold, sjøofficer i Danmark.

Gude. Nils Gude, kammerraad i Kjøbenhavn.

Habersdorff. Hans Habersdorff, født 1698 i Kjøbenhavn, blev prest i Kristiania. Mathias H., prest ved Nykirken i Bergen.

Hagemann. Dansk offiserslægt, meget utbredt ogsaa i Norge.

Hagerup. Dansk presteslægt, meget utbredt i Norge. Søren Hagerup prest i Kvernes 1675 og hans broder Hans Hagerup, prest sammesteds. Fra Sønderjylland.

Hall. Presteslægt i Norge, skal være indvandret til Danmark fra England.

Hald, presteslægt i Danmark og Norge.

Halling. Jochum Halling, født i Horsens 1668. I Norge kjendes bl. a. Peder Halling sogneprest i Hof og hans søn Honorahn H.

Hammer, Nils Hammer rektor i Kjøbenhavn f. 1603. Forbindelsen mellem den norske og danske slægt er usikker.

Hambro, dansk jødeslægt, Joakim Hambro, kjøbmand i Kjøbenhavn var stamfar for den norske gren.

Hansteen. Professor Kristoffer Hansteen fra

Kjøbenhavn kom til Norge i 1810; en talrik efterslægt.

Harboe. Dansk slægt fra Hardsyssel paa Jylland. Peder Harboe, prest paa Selja 1668 var den første av slægten i Norge.

Hausmann, dansk-tysk offiserslægt i Norge.

Helkan, Anders Jensen Helkan, foged i Salten(?) f. 1599 i Aarhus.

Hersleb, gammel dansk slægt, Peder Hersleb biskop i Oslo 1730.

Hertzberg. Slægten stammer fra Hjertebjerg i Jylland. Nils Joh. H. sogneprest i Finaas første mand i Norge.

Heltzen. Slægten oprindelig tysk, men kom fra Kjøbenhavn til Kongsberg med Kristian Ernst H. 1745.

Hirsch, dansk-tysk militærslægt.

Hjort, se under lærdes navn.

Hjorth, dansk militærslægt.

Hjorthøy. Hugo Fredr. Hjorthhøy fra Danmark sogneprest i Fron.

Hof. Anders Hof, prest i Kristiania, f. i Kjerteminde 1667. Rimeligvis flere slægter av navnet.

Holck. Slægten kan stamme fra den danske slægt Holck, eller fra den norske Holk. Sakarias Kristof. Holck prest paa Veø 1609—1653.

Holm kan kan være en dansk eller norsk slægt.

Holmbo. Slægten stammer fra Hirtsholm i Jylland. Jens Holmbo, prest i Vardal f. 1671.

Holst. Dansk slægt. Peder Lor. Holst i Trondhjem omkr. 1730.

Homann. Dansk slægt fra Horsens. Kragerøslægt.

Hvid, dansk slægt.

Hvidt likesaa.

Hvitfeldt, dansk adelsslægt. I Norge er Tønnes Hvitfeldt og sønnen Ivar bekjendt.

Høegh. Dansk slægt fra Horsens. En skipper Anders Mortensen kom til Brevik i 1710, hvor han giftet sig og antok navnet Høegh.

Jensen. En gammel trønderslægt. Kjøbmand Nikolai Jensen i Trondhjem.

Jersin. Den norske gren stammer fra Jens Dinesen Jersin, biskop i Ribe 1629.

Jordhøy, sogneprest Jordhøy paa Lesja; mange ætlinger efter ham.

Juel, gammel dansk adelsæt. Børge Juel g. m. Blanzeflor Knutsdtr. Bildt til Lungegaarden. Stor efterslægt i Norge.

Juul, dansk adelsæt, hvortil bl. a. hørte Ove Juul vicestatholder i Norge 1669.

Jæger, tysk eller dansk-tysk slægt. Kom til landet omkr. 1750 med brødrene Adam Gottlieb J. og Nikolai Henr. J.

Kaas. Dansk adelsæt, hvortil bl. a. hørte Erik Kaas i Svendborg.

Kastrup. Jakob Jørgen Kastrup, foged i Nordhordland, var fra Sjælland.

Kaurin. Embedsslægt i Norge. Hans K. var 1730 prest i Dverberg. Oprindelse usikker.

Keyser, tysk-dansk slægt fra Holsten. Den

norske gren stammer fra biskop Keyser i Kristiansand.

Kjerschow, formentlig dansk slægt.

Kjerulf. Dansk slægt fra Vendsyssel. Stamfaren var Povel Sørensen K., prest i Viborg omkr. 1700.

Kjær. Dansk slægt fra Ribe. Søren Kjær.

Knagenhjelm. Stammer fra Nils Knags datter, som var gift med sorenskriver Castberg. Deres søn, der antok lagmandens navn Knag blev senere adlet under navn av Knagenhjelm.

Koch, en meget utbredt dansk slægt.

Krabbe, dansk adelsæt. Morten Krabbe, Norges kansler 1532.

Krag, en meget utbredt dansk slægt, særlig militærslægt. Fredrik K., vicestatholder i Norge omkr. 1700.

Krebs, dansk-norsk officerslægt.

Krog, Krogh, Krohg, von Krogh omfatter flere slægter i Norge, hvis oprindelse og indbyrdes forhold er meget usikker.

Kruse, dansk-norsk militærslægt.

Krüger, dansk-tysk slægt. Simon Krüger læge født 1687.

Krøyer. Henrik Krøyer i Stavanger.

Kølle. Dansk slægt, hvortil hørte Kristian Kølle i Ulvik, født 1736.

Lammers. Dansk slægt fra Kjøbenhavn.

Lange. Dansk adelsæt i mange grene.

Leck. Anders Jensen Leck, kom til Bergen fra Fyen 1635.

Lehmann. Dansk slægt med grene i Norge.

Lem. Knut Lem, prest paa Harham 1694, formentlig dansk.

Lund, en meget utbredt slægt, antagelig baade av norsk og av dansk oprindelse.

Lunde, dansk og norsk slægt.

Lundh. Peder Lundh, prest i Land, er stamfar for slægten; han var formentlig fra Danmark.

Lunge, dansk adelsæt, Vinsents Lunge.

Lykke, dansk adelsslægt. Nils Lykke.

Malling. Ove Malling født 1748, formentlig stamfar for den norske gren.

Malthe. Kristoffer Malthe fra Sjælland var byskriver i Kristiania; fra ham stammer den norske gren.

Mandrup, gammel dansk adelsæt. Navnet er bevaret i Hardanger.

Melby. Slægten stammer fra Middelfart, hvor Tor Melby var prest i slutningen av det 18de aarh.

Middelthon. Dansk slægt med grene i Norge.

Monrad. Jørgen Monrad, prest paa Sjælland omkr. 1740, hadde to sønner Markus og Søren, som kom til Norge.

Mossin, dansk slægt med enkelte medlemmer i Norge.

Mule. Peder Mule, prest i Vardal, muligens efterkommer av biskopen i Oslo.

Munch og Munk, se under norske slægter.

Munthe, en meget utbredt embedsslægt i begge lande. I Norge var Ludvig Munthe biskop i Bergen 1636—1649. Han var født paa

Sjælland og opvokset i Lund. Gjennem sine 12 børn blev han stamfar for en vidt utbredt slægt.

Müller, dansk-tysk æt, hvis nærmere forbindelser er ukjendt.

Münster, presteslægt i Danmark, provst Münster paa Voss hørte til den.

Møller, dansk slægt, hvortil hører en gren paa Molde.

Nansen. Dansk slægt fra Flensborg, borgermester Hans Nansen. Slægten kom til Norge med sorenskriver i Sogn Anker Antoni Nansen, oldefar til professor Fridtjof Nansen.

Nygaard. En dansk slægt med grene i Norge.

Nissen. Trønderslægt fra Fredricia. Stamfaren kom til Trondhjem i 1719.

Orning. Otte Tomassen Orning fra Jylland, g. m. Anna Orm til Vatne og Valvatne.

Otto. Gammel slægt i Danmark med enkelte medlemmer ogsaa i vort land.

Oxholm. En gren av slægten findes i Norge.

Pavels. Claus Pavels, biskop i Bergen. Faren var dansk.

Platou. Slægten i Norge stammer fra Slagelse. Professor Platou, statssekretær m. m. var født her, hvor faren var prest, født 1749.

Prahl. Nils Brostrup Prahl, prest i Sogndal, omkr. 1740, er stamfar for den norske gren av slægten.

Pram. Den norske linje skal stamme fra Henrik Fredrik Pram sogneprest paa Lesja.

Prydz, offiserslægt fra Fyn.
Qvislin, Lars Qvislin blev i 1665 sogneprest i Aker og slotsprest. Han var fra Sjælland. Fra ham stammer slægten i Norge.
Qvist, Søren Qvist var i 1599 prest ved Grenaa. Forbindelsen med den norske slægt er ukjendt.
Randers. Embedsslægt i Norge, som stammer fra Randers.
Randulf. Nils Enevaldsen Randulf, biskop i Bergen 1665 fra Roskilde. En talrik slægt stammer fra ham.
Rask, Rasch er muligens forskjellige slægter, som ogsaa har medlemmer i Norge.
Ravn, se under lærdes navn.
Reff, Ræv, dansk slægt, hvortil formentlig hørte sorenskriver i Hardanger, Hans Reff, omkring 1670.
Ribe, dansk slægt fra Ribe, Nils Ribe, prest i Aal 1757.
Ris, Riis, dansk slægt. Om alle, som fører dette navn i Norge, er av denne slægt, er tvilsomt. Se under norske slægter.
Rosenkrants, bekjendt dansk adelsslægt. I Norge levet Ludvig Rosenkrants i Rosendal, Kvinherad.
Rosenvinge. Jakob R. foged i Lofoten 1700.
Rossing. Dansk og norsk skoleslægt.
Rud. Dansk adelsslægt. I Norge hører en gren til denne slægt.
Rumohr, offiserslægt i begge lande.
Rytter. Peder Rasmussen Rytter, prest i Hor-

sens fra 1663. Hertil hører vel ogsaa Rytter-slægten i Norge.

Ræder, dansk og norsk offiserslægt.

Rømeling. Det samme gjælder om denne slægt.

Rørdam, dansk presteslægt. I Norge var Kristian Bolle Rørdam prest i Ullensvang 1778—1802.

Røyem, Nils Røyem, kjøbm. i Sønderborg. Hans søn Klaus Røyem blev amtmand i Lister og Mandals amt omkr. 1670.

Sandberg. Gerhard Sandberg, missionær, Finmarken, f. 1742, antagelig dansk. En stor slægt i Norge.

Saxe. Just Pedersen Saxe, sogneprest i Jylland f. 1543. Peder Saxe, sorenskriver i Ryfylke 1640 er slægtens stamfader i Norge.

Schjelderup, Skjelderup, rimeligvis to forskjellige slægter, begge dansk. Jens Schjelderup, biskop i Bergen 1557—1582.

Schnabel. Paul Schnabel, sogneprest i Ulvik fra Danmark. Stor efterslægt i Hardanger.

Schou. Anders Pedersen fra Bornholm er den første i slægten, som kjendes. Hans enke ægtede efter mandens død byfoged i Rønne Hans Schou, og stedsønnen antok hans navn. Didrik Hansen Schou, overtoldbetjent i Kristiania.

Schult, stammer fra Faaborg paa Fyen.

Schultz, tysk-dansk slægt.

Schumann, dansk-tysk embedsslægt eller rent tysk. Forbindelsen ukjendt med den norske slægt.

Schøller. Kristoffer S., født i Ribe 1534. Sønnen prest i Ørkedalen.

Schønheider, dansk slægt fra Kjøbenhavn.

Schøning, Nordlands æt fra Grøtø. Arne Olafsøn Schønning, sogneprest i Steigen, skal være stamfar; om slægten er norsk, er uvist.

Selmer, Mathias Selmer var prest i Ribe stift omkring 1720. Sønnen Kristen S. blev prest i Kristiania.

Sommer. Gustav Sommer i Fredrikstad var født i Danmark.

Sommerfeldt. Hans Sommerfeldt fra Danmark blev prest i Vardal 1670.

Sommerhjelm, dansk adelsslægt.

Stoud. Presteslægt fra Fyen. Jakob Stoud sogneprest til Selja.

Stockfleth, tysk-dansk embedsslægt. Henning Stockfleth biskop i Kristiania 1646 er stamfar for den norske gren.

Storch. Samuel Edv. Storch, toldbetjent i Flekkefjord 1670.

Stud. Maaske den samme som Stoud. Rasmus Lauritson Stud i Stavanger, fra Fyen 1620.

Sverdrup, vidt utbredt Slægt i Norge, som stammer fra landsbyen Sverdrup i Sønderjylland søndenfor Haderslev. Den første av ætten her i landet var Peder Sverdrup, kjøbmand paa Halden 1620.

Tanch. Peder Mathias Thanck, stiftsprovst i Bergen, f. i Kjøbenhavn 1689.

Tang, en dansk slægt, som stammer fra gaarden Tang i Ringkjøping amt.

Tausan. Bekjendt dansk presteslægt. I Norge var Hans Tausan prest i Tingvold 1650.

Teilmann. Dansk slægt. Hans Teilmann sogneprest paa Bragernes.

Theiste, gammel dansk æt. Flere av slægten i Norge som Jens Mogensen Theiste i Skien o. s. v.

Thode, dansk embedsslægt i Norge. Hans Thode stiftsprovst i Trondhjem 1731.

Tidemand. Peder Tidemand, prest paa Sjelland omkr. 1550, stamfader til slægten i begge lande.

Tiedemand, en dansk-tysk slægt fra Slesvik.

Timm, dansk slægt fra Kjøbenhavn.

Treschow. Slægtens stamfader var Nils Hansen fra Nestvedt, død 1593. Hans søn Rasmus Nilsen var træskomaker, hvorav han fik sit tilnavn, som slægten optok. Herman Treschow, postmester i Trondhjem død 1723 var den første i Norge.

Trojel. Dansk slægt. Hans Trojel var prest i Skagen.

Tønder. Slægten stammer fra byen Tønder i Slesvig, hvorefter den tok navn.

Tønsberg (Tonsberg). Anders Madsen, borgermester i Tønsberg, var fra Haderslev, men tok navn efter Tønsberg.

Unger. Erik Unger var prest paa Langeland. En gren av slægten kom til Norge, hvor den særlig har været en presteslægt.

Ursin, se under lærde navne.

Viborg (Wiborg), dansk presteslægt fra Viborg, utbredt ogsaa i Norge.

Vibe. Gammel dansk embedsslægt med flere høierestaaende mænd ogsaa i vort land. Peder Vibe, lensherre i Trondhjem. Johan Vibe, digter.

Vingaard (Wingaard). Hans Vingaard, sogneprest i Bolsø fra Lolland.

Wegner. Tomas Wegner, biskop i Stavanger. En stor slægt i Ryfylke, Søndhordland og Hardanger.

Wexels, dansk-norsk slægt; presten Wexels i Kristiania.

Wibe (Vibe). Gammel dansk adelsslægt. Peder Wibe var lensherre i Trondhjem.

Winge. Axel Vinge, født i Danmark.

Winther. Hans Thøger W., født i Thisted 1786

Wisbech. Kristian W., født i Kolding 1740.

Wille. Hans Wille, sogneprest i Seljord, født i Kjøbenhavn 1714.

Wilse. Slægten stammer fra øen Mors i Limfjorden. Jakob Wilse, prest i Spydeberg.

Wolff. Dansk slægt fra Kjøbenhavn. I Norge kan nævnes Simon Wolff prest i Strinden omkring 1760.

Ørn. Jens Nilsen Ørn var lensmand i Telemarken 1615. Dansk slægt.

Ørsted (Øersted). Av denne bekjendte danske slægt var Jakob Ørsted, prest ved Mariakirken i Bergen 1781.

Ørum. Leth Mathias Ørum var sorenskriver i Østre Robygdelaget fra 1697 og var fra Danmark.

14. FREMMEDE SLÆGTER OG SLÆGTSNAVNE.[1])

Foruten de mange slægter, som er indvandret i vort land fra Danmark og som i aarenes løp er gaat over til fuldstændig norsk, er der ogsaa fra andre land kommet ind en mængde slægter dels og kanske oftest gjennem Danmark og dels direkte. Især har Bergen været et vigtig sted i denne henseende paa grund av den levende forbindelse, hvori byen stod med Vest- og Mellemeuropa. At regne op alle disse slægter vilde falde meget vanskelig og kanske endog være umulig; ti om mange vet vi meget litet, snarere intet. Her skal kun nævnes enkelte av de mere bekjendte.

v. Ahnen, tysk adelsslægt. Iver von Ahnen, amtmand i Romsdal.

Allan, engelsk slægt paa Molde.

Ameln. Bergensslægt. Stamfader feltskjær Reinholt Ameln fra Tyskland, † 1748.

Angell, Trondhjemsslægt fra Angell i Holstein.

Anker. Slægten hører til de mest bekjendte og utbredte slægter i vort land. Stamfaderen var Erik Olufsen Anker eller Ancher, som var fra Gøteborg, f. 1644 og som omkring 1667 nedsatte sig i Kristiania og giftet sig med en norsk kvinde.

Aubert. Slægten stammer fra Frankrig. Stamfaderen for den norske slægt var Francois d' Aubert født 1727 av en adelig familie fra

[1]) Slægterne fra Skotland og England er væsentlig fra A. Espeland Skotterne i Hordaland og Rogaland.

Lothringen. Han hadde for at undgaa retslig forfølgelse flygtet og kom tilsidst til Danmark, hvor han traadte ind i hæren. Sønnen kom til Norge i 1790.

Aschenberg, en tysk slægt.

Barclay. Skotsk slægt, især militær.

Barth. Adelsslægt fra Bayern, stamfader for den norske linje var bergmand Georg Barth fra Sachsen, hvis søn Daniel Barth var bergmester paa Kongsberg, død 1656.

de Besche. Slægten er fra Nederlandene og kom over Sverige til Norge, hvor Peter de Besche nedsatte sig paa Kongsberg i 1650.

Birch-Reichenwold, tysk slægt, som i 1789 kom til Faaberg. Sønnerne optok moderens navn Birch.

Boeck, bekjendt lægeslægt, som stammer fra Flandern. Den første av slægten i Norge var løitnant, senere overførster paa Kongsberg Cæsar Læsar Boeck.

Bonnevie, fransk slægt. Honoratus Bonnevie fra Autiber kom til Brevik, hvor han blev gift i 1715.

Breda, en officerslægt fra Brandenburg, indkommet gjennem Danmark.

Brinckmann, tysk slægt. Michael Brinckmann var hytteskriver paa Røros.

Brodkorb, tysk militærslægt, som er meget utbredt i vort land.

Brunsmand, tysk slægt fra Westphalen.

Bruce, skotsk slægt.

Busch, tysk embedsslægt. Jakob Busch, sorenskriver i Hardanger omkr. 1660.

Buschmann, tysk slægt.

Butler, skotsk slægt paa Kysnes.

Cambell (Campbel) skotsk slægt paa Vestlandet.

Christie, en engelsk slægt, som er meget utbredt i vort land.

Collet, likesaa engelsk, nedstammer fra Jonas Collet, som kom fra London til Kristiania i 1683.

Crawford, skotsk slægt, især i Bergen.

Cunningham, engelsk eller skotsk slægt paa Vestlandet.

Dass, egentlig Dundas. Slægten er fra Skotland og er særlig en nordlandsslægt. Peter Dass sogneprest til Alstadhaug.

Diriks. Oprindelig en tysk slægt. Den første hos os var Kristian B. Diriks, som var født i Kjøbenhavn.

Dop, Johan Dop, borger i Bergen, kom hit fra Brabant 1576.

Durham, skotsk slægt paa Vestlandet.

Døderlein, tysk offiserslægt, som kom til Norge i det 18de aarh.

Engelhart, oprindelig en bergmandsslægt fra Sachsen. Nils eller Nikolai Engelhart sogneprest paa Veø i 1716.

Evanth, en skotsk slægt, især i Dalene (Evanson)

Erskine, skotsk slægt paa Vestlandet.

Fangen. Kaptein Johan Fangen kom fra Tyskland til Kristiansand i midten av det 18de aarh.

Fasting, bekjendt bergensslægt, som kom til Bergen fra Lyneburg i det 17de aarh.

Faye. Bergensslægt, som nedstammer fra David Markussen Faye, død i Bergen 1718, skotsk.

Floor. Efter traditionen skal slægten oprindelig stamme fra Florens, hvorefter den tok navn.

Forbus, skotsk slægt. Kaptein Forbus i Hardanger omkr. 1660.

Gedde, oprindelig en offiserslægt fra Kurland.

Gerner. Slægten skal være av skotsk herkomst Henrik Gerner var sogneprest i Vaale 1731.

Greeg, (Grieg), Walther Greeg, Bergen.

Grüner. Peder Grüner, myntmester i Kristiania 1643 var fra Tyskland.

Heidemann, tysk militærslægt fra Celle.

Heitmann. Slægten maaske tysk?

Heltberg, tysk slægt fra Oldenburg. Om Heltberg fra Skaanevik, se under norske slægter.

Hjelt, Helt, Jørgen Hjelt, fra Hjaltland.

Hesselberg. Oprindelsen ukjendt, rimeligvis dansk.

Hount. Slægten skriver sig fra Als over Kjøbenhavn.

Høyer. Henrik Høyer fra Tyskland nedsatte sig i slutningen av det 16de aarh. som læge i Bergen. Der er dog ogsaa norske slægter.

Irgens. Joakim Irgens, slægtens stamfader var født i Itzeho under navn av Jürgens 1610, blev kammertjener hos Kristian den fjerde og senere eier av mængde jordegods i Nord-Norge.

Jalles, kjøbmandsslægt paa Molde, indvandret fra Tyskland.

Jervell, kjøbmandsslægt fra Finland paa Molde.

Janson, Bergensslægt fra Nederlandene. Kristoffer Janson.

Jordan. Hans Jochum Jordal, født i Wismar 1707 og kom til Bergen 1722.

Jæger, Bergensslægt, som efter traditionen skal være av fransk herkomst. Nils Krag Jæger født 1706. Norsk (?)

Hammond, engelsk slægt. Tomas Hammond var indvandret til Trondhjem, hvor han var kjøbmand.

Hount, tysk slægt fra Als.

Kahrs. Slægten stammer fra Bremen og var oprindelig kjøbmandsslægt i Bergen.

Keilhau. Den første her i landet skal ha været Johan Bertram K., prest i Birid, født i Holstein.

van Kervell fra Haag, Johan v. Kervell kom til Kristiansand og blev gift med konsul Isachsens datter.

Konow. Fredrik Ludv. K. indvandret til Bergen fra Schwerin 1775.

Koren. Indvandret fra Holland eller Nordtyskland til Bergen i det 16de aarh.

Kruckow. Tysk adelsæt. Hans Kruckow indvandret fra Pomern i 1453.

Krohn. Stamfaderen for slægten her i landet var Klaus Krohn, som kom til Bergen fra Tyskland i 1710.

Macé, kjøbmandsslægt paa Molde, indvandret fra Frankrig 1814 med Laurence Aug. Macé, som hadde deltat i Napoleonskrigen.

Macody, skotsk slægt paa Vestlandet.

Maschmann. Slægten kom til Norge fra Hamburg omkring 1740 med Johan H. Maschmann, apoteker i Kristiania.

Maxwell, skotsk slægt.

Meijdell. Fra Rusland eller Polen. Militærslægt, forbunden med Barclay de Tolly fra Rusland.

Meyer, Meier, tysk slægt eller snarere flere slægter. Se under norske slægter.

Michelet, fransk slægt fra Metz, kom til Norge i midten av det 17de aarh. med de to brødre Jakob og Paul M. Militærslægt.

Middelton, skotsk slægt.

Milzow. Tysk kjøbmandsslægt i Bergen fra Pommeren. Henrik M. sogneprest paa Voss 1623. En talrik efterslægt lever her endnu.

Moses, skotsk slægt i Kristiansund.

Motzfeldt, en tysk adelsslægt. Peter Motzfeldt kom til Norge som militær og døde som generalmajor i Trondhjem i 1735.

Moual, italiensk slægt, kom over Skotland til Søndhordland i slutningen av det 16de aarh.

Pheiff Rubbert fra Skotland i Stavanger omkring 1660.

Ramsay, skotsk militærslægt, paa Molde.

Ross, skotsk slægt i Bergen.

Sars, tysk kjøbmandsslægt i Bergen. Michael Sars, skibsfører omkr. 1800.

Schnitler. Tysk offiserslægt indkommet rimeligvis i det 18de aarh.

Schwach. Samuel Konrad Schwach fra Bayern kom som boktrykker til landet.

Schweigaard, tysk slægt fra Kønigsberg, kom til Kongsberg, senere til Kragerø.

Seaton (Siton) skotsk slægt.

Sibbern. Læge fra Segeberg, Fredr. Gabril L. kom til Kjøbenhavn. Major Chr. Sibbern kom til Værne kloster.

Sinclair, bekjendt skotsk adelsslægt, meget utbredt tidligere i Norge.

Skot, Scott, en mængde med dette tilnavn paa Vestlandet.

Spensterfield, Scott de Spensterfield, militær paa Vestlandet, fra Skotland.

Sperra (Spar) paa Orknøy, muligens oprindelig norsk. Ivar Sperra 1307.

Thamson, skotsk slægt. Tomas Thamson i Bergen. Derav maaske Thams.

Wallace, skotsk slægt paa Vestlandet.

Welhaven, tysk slægt i Bergen, Johan W. klokker ved Mariakirken i Bergen født i Rostock 1747.

Wessel, hollandsk slægt, kom til Bergen og derfra til Trondhjem med Jan Wessel 1671 g. m. Maren Schøller, Tordenskjolds forældre.

With, Withe, Width, kjøbmandslægt fra Skotland(?) især utbredt i Romsdalen. Sebastian Withe 1610 i Rindalen.

15. NYERE FOLKS INDVIRKNING PAA VOR NAVNESKIK.

Av nyere folk er der neppe noget, som har øvet større indflydelse paa vore navne end tyskerne. De tyske navneskikke er i meget forskjellige fra vore. Vi finder tildels gamle kjendingsnavne her, som er gaat over til slægtsnavne; derimot har man i Tyskland i kun ganske liten utstrækning betjent sig av farsnavnet. Det mest almindelige i Tyskland var, at man optok navne som betegnet en stand, stilling, haandværk og lignende som slægtsnavne. Herav fremkom navne som: Møller, Müller, Schmidt, Schriver, Dreyer, Schneider, Tischler, Schumacher, Jæger, Fahrmann, Schreiber o. s. v. Sammensætninger brugtes ofte, hvorved særlig religiøse stemninger gjorde sig gjældende saasom Gottlieb, Christlieb, Fürchtgott, Lieblein o. s. v. Stednavne anvendtes likeledes meget ofte, men sjelden som umiddelbar tilføielse til fornavnet. Det almindelige i Tyskland var at stedsnavnet tilknyttedes med propositionen von. Da der i Tyskland fandtes en umaatelig mængde av høiere og lavere adel, og disse almindelig betegnet sig som eiere av et slot, et gods, et herresæte, eller hvad man vil kalde det, og derfor knyttet stedets navn til sit personnavn, opkom den almindelige navneskik at forbinde personnavnet med et stedsnavn med von, som Karl von Miltiz, Ulrich von Hutten, Franz von Sickingen, Karl von Baader, Andreas von Karlstadt. Propositionen von foran et stedsnavn blev almindelig opfattet som betegnelse for adelig værdighet og derfor

søgte flest mulig at benytte sig herav. Især var dette tilfældet med militære personer, som almindelig prydet sig med *von*, og hvorav det vrimlet ogsaa i Norden. Den udødelige Jakob von Tyboe er et udmerket eksemplar av arten.

En stor mængde tyske eller halvtyske offiserer kom ind i vort land i det 17de aarhundrede, da den norske arme dannedes 1645 og senere.

I begyndelse av det 18de aarhundrede og særlig omkring 1730 og utover. pietismens tid, nød tysk sprog beskyttelse i Danmark. Ved hoffet taltes kun tysk, og det var da naturlig, at forkjærlighet ogsaa for de tyske navn utbredte sig blandt folket og naaet ogsaa op til os. Navne med von blev temmelig almindelig i embedsstanden og de fornemme slægter; vi har endnu en mængde tyske slægtsnavne, hvorav en del skriver sig fra nyere tid og fra senere indflytning.

Gjennem tysken kom ogsaa en del jødiske (nyjødiske) navne, som er blevet noksaa almindelige som Meyer m. fl.

Tyskens indflydelse avtok fra omkring 1750 og nu begyndte Frankrigs indflydelse at gjøre sig sterkere gjældende. Frankrig har sin egen navneskik. De bruker som slægtsnavn gjerne et stedsnavn tilknyttet med *de* eller *du*, og dette er da ofte et adelig navn, et gammelt familienavn. Da Frankrig steg i magt og indflydelse, vilde naturligvis alle antage franske skikke og sæder og om mulig pryde sit navn med et *de*, som skulde betegne, hvor fint og fornemt det var. Vi har endnu igjen enkelte saadanne slægtsnavne, som er kommet fra Frankrig

som *d' Aubert Macé.* Uægte er *de Falsen.* I revolutionstiden kom der enkelte emigranter hit op og bidrog til at sprede franske slægter her i landet.

England har i meget ringe utstrækning indvirket paa vore navneskikke. Der er vistnok i tidens løp indvandret mange engelske og især skotske familier i vort land som den skotske eller italienske adelsmand Aksel Mouat i Søndhordland, familien With, familien Collin og familien Collet med mange flere. Disse familier er gaaet helt op i vort folk og maa nu nærmest betragtes som norske. Enkelte engelske slægtsnavne er herved kommet ind; men det er det hele.

Danmark har naturligvis baade paa grund av beliggenheten og samfærdselen, men især paa grund av den politiske forbindelse, hvori vi stod til det, øvet en sterk indflydelse paa vore navneskikke. Det var særlig over Danmark, at vi mottok paavirkningen fra Tyskland og tyske eller halvtyske embedsmænd, især militære. Men Danmark har ogsaa direkte øvet en stor indflydelse paa os, og vi fulgte lydig i dets kjølvand. En mængde danske embedsmænd, adelige og uadelige, kom op til os og er blit stamfædre til store slægter. Herom er der ovenfor givet nærmere oplysninger. Danmarks navneskikke avveg tildels noget fra vore. De anvendte meget almindelig farsnavnet som tillægsord. Stedsnavne anvendtes mest av adelige som betegnelse for det gods, hvortil de skrev sig. Gaardsnavne bruktes derimot litet eller ikke, formentlig fordi Danmark paa den tid ikke hadde nogen egentlig gaardbrukerstand, og ingen selvstændige gaarde

som Norge. Nedenfor skal vi nærmere se, hvilken virkning dette hadde paa det spørsmaal, vi her behandler.

Vender vi os saa tilsist mot broderlandet i øst, saa vil vi se, at der er en ikke liten forskjel paa navneskikkene i Sverige og hos os. Sverige hadde en talrik og mægtig adel med store godsbesiddelser. Disse antok temmelig tidlig egne slægtsnavne og dannet store slægter, som endnu bestaar. Men særlig spillede krigene og Sveriges deltagelse i disse paa den store europæiske skueplads en vigtig rolle til at bestemme navneskikkene. I hæren var det skik, at hvert nummer inden kompagniet hadde et lavet navn, som hver soldat bar saalænge han tjente i hæren. Følgen herav var, at han tok navnet med sig hjem og bar det siden. Derav kommer alle de straalende navne som Lejonhufvud, Strålehjelm, Rosenhjelm o. s. v. Anvendelsen av gaardsnavn likefrem som slægtsnavn er sjelden i Sverige; mest brukes farsnavnet, hvor man ikke har et lavet navn.

Av de forskjellige fremmede folk og deres navneskikke er vore slægtsnavn i tidernes løp blit sterkt præget. I den tid, at tysk var modesprog hos os og tyskheten sat i høisætet skulde slægtsnavnene være tyske eller i det mindste ha en tysk form. Frankrigs indflydelse paa vore slægtsnavne er langt svakere end Tysklands og bestaar væsentlig i franske slægtsnavne, som er kommet ind ved indflytning.

I den siste tid har Amerika begyndt at faa indflydelse paa vore navne paa grund av den sterke

utvandring, som medfører en tilbakegaaende, meget svakere strøm.

I den senere tid har ogsaa forbindelsen med Sverige øvet nogen indflydelse paa vore navne, især ved laan og ved indflytning. De svenske navne er i almindelighet velklingende, og den svenske form staar den norske nærmere end den danske.

Den sterkeste indflydelse ogsaa i den senere tid har dog Danmark øvet, en indvirkning, som der nedenfor vil bli nærmere tale om.

16. SLÆGTSNAVNE PAA SEN.

Som vi ovenfor har set, begyndte man i det 18de aarhundrede at anvende farsnavnet som slægtsnavn. Dette var især tilfældet med personer, som var av bondestand eller i hvert fald stammede fra landsbygden, men hadde flyttet ind til byen eller gaat over i embeds- eller bestillingsmændsklassen. I begyndelsen var saadanne slægtsnavne ikke meget talrike, men de tiltok hurtig. Bønderne kom ogsaa efter og fulgte strømmen. Det var en tid i vort land, da denne navneskik var saa almindelig, at man ikke kunde tænke sig nogen anden maate at danne et slægtsnavn paa.

Grundene til at denne navneskik vandt saa stor utbredelse i vort land og tilsist var omtrent eneraadende, er flere.

Jeg har allerede ovenfor pekt paa, at da man fra gammel tid av var vant til at bruke farsnavnet som tillægsnavn, dels uten tilføielse av gaardsnavn og dels, men sjelden med tilføielse av dette, laa det nær at følge denne linje og gjøre farsnavnet til slægtsnavn.

Meget bidrog ogsaa hertil embedsmændenes og navnlig presternes maate at behandle navnene paa; herom vil der nedenfor bli nærmere tale.

Skik og bruk og eksemplets magt spiller overalt en umaatelig stor rolle; saaledes ogsaa i navneskikkene. De høierestaaende klasser gaar foran og viser veien, og de lavere folkeklasser følger efter. Dette viser sig især ved valg av fornavn; men det gjælder ogsaa om valg av slægtsnavn. De fleste av dem, som antager et saadant slægtsnavn, gjør sig ingen tanke om saken; det hele er likegyldig; de følger kun strømmen.

Hertil kommer saa paavirkningen fra Danmark. Her var man allerede i begyndelsen av det 18de aarhundrede og kanske ogsaa før begyndt at bruke fornavnet som slægtsnavn, hvad der faldt meget naturligere i dette land end i vort, forsaavidt som vi har vore gaardsnavne at falde tilbake paa, hvad man ikke hadde i Danmark. Der er nemlig en karakteristisk forskjel mellem bebyggelsen i Danmark og i vort land. I det førstnævnte har der fra ældgammel tid av været landsbybebyggelse, det vil sige, at da landet befolkedes eller optoges, nedsatte indvandrerne sig i klynger, som dannede en samling av nærbeslægtede beboere. De bodde alle i en større klynge, som fik navn av by og

utenfor laa landsbyens marker, som var delt mellem indbyggerne, eller som de brukte i fællesskap. Dette er den saakaldte landsbybebyggelse, som var den almindelige i den største del av Tyskland, i Danmark og i Skaane. Derimot har der aldrig været landsbybebyggelse i Norge, men kun bebyggelse i gaarde. Nordmændene nedsatte sig enkeltvis, ikke i klynger. Hver mand tog sig jord til odel, og han var fra først av eneeier. Alle gaarde i vort land har oprindelig været kun *et* bruk. Senere er de blit delt i mange bruk, og ofte ser det ut for en flygtig betragtning, som om en større gaard med mange brukere utgjorde en landsby. Men det beror paa en misforstaaelse, naar man har antat disse gaarde for at være en landsby.

Senere i tiden blev alle danske bønder ufrie leilændinger, som tilhørte adelsmanden eller godseieren som hans livegne. De eiet ingen jord, og der var ingen gaardbrukerstand her som i Norge, som sat paa sine gaarde. Derfor kunde man i Danmark ikke tage navn av en gaard, men vel av en landsby, og vi har derfor mange slægtsnavne ogsaa i Norge, som stammer fra danske landsbyer. Imidlertid kunde det kun bli et forsvindende faatal av folket, som kunde opta landsbyens navn, blandt andet fordi de ikke eiet noget av landsbyens jord; de var i virkeligheten kun stavnsbundne trælle.

Det var saaledes ganske naturlig, at naar der opstod en slægt av byborgere eller lignende, som var utsprunget av bondeæt, saa hadde den i regelen ingen anden vei at gaa end at benytte farsnavnet som slægtsnavn, naar den vilde skape sig slægts-

navn. Derfor blev der en saa umaatelig mængde av navne som Olsen, Jensen, Pedersen, Larsen o. s. v. i Danmark, og de spredtes ogsaa utover vort land.

Naturligvis var man hos os straks færdig til at ta efter. Danmark var jo storebror, og alt hvad han gjorde, var fint og fornemt i lillebrors øine og maatte straks efterlignes.

Nu hadde vi vistnok begyndt ogsaa hos os at benytte farsnavnet som slægtsnavn; men det skedde da helst i norsk form, som er *son* eller *søn*. Som vi ovenfor har seet i de navne, som der er anført, brukte de gamle nordmænd altid formen *son*: Haakon Haakonson, Bjarne Erlandsson, og alle føler vel umiddelbart hvilken sterk norsk klang der ligger i en sadan form. Den dag idag siger man i vore landsbygder, ihvert fald i dem, hvor tungemaalet har holdt sig uforvansket son og i sammensætning likesaa —son. Danskerne derimot brukte søn, som deres uttale forandret til sen. Alle danske slægtsnavne, som var avledet av farsnavn, blev saaledes navne paa sen, som vi betegner dem. De er karakteristiske for den danske tunge og det danske folk, og i virkeligheten avspeiler hele forskjellen i de to tungemaal sig i de to former: Haakonson og Haagensen eller Hagensen.

Men selv om vi vil bortse fra denne rent nationale følelse, som vil gjøre sig gjældende her, saa er der andre rent praktiske hensyn, som maa gjøre, at vi nødig vil bruke —sen navne, i hvert fald, naar talen er om at danne nye slægtsnavne. Med hensyn til

forandring av et gammelt slægtsnavn, kan der være delte meninger.

Det er et krav til et slægtsnavn, at det skal være kort, vakkert og velklingende, let at skrive og uttale o. s. v., men fremfor alt, at det skal være betegnende for vedkommende som bærer det, saa at han ikke kan forveksles med andre. Men disse krav opfylder ikke *—sen* navnene. De er uskjønne som regel, klinger ikke godt, er ofte mindre passende, men fremfor alt er de i høi grad litet betegnende. Hvor mange findes vel i vort land, som bærer navnet Olsen? Eller Larsen? Eller Pedersen? De kan sikkerlig tælles i tusindvis. Disse og lignende navne er saa almindelige, at de er næsten at anse for fællesord, ikke egennavne, og det maa derfor være meget uheldig for en mand at bære det.

Det er jo let at forstaa, at det maa være saa, og altid vil bli saa, naar man vil vælge sig slægtsnavn efter denne linje. Disse slægtsnavne utgaar fra personnavne, og man kunde tro, at disses antal var ubegrænset eller ialfald meget stort; men dette er langt fra tilfældet. I virkeligheten er antallet av døpenavn eller fornavn i det virkelige liv ikke meget stort, særlig i landsbygderne, og det er disse som her veier mest. Hvis vi vil ta for os en kirkebok for et bestemt sogn og gaa igjennem de døpte, saa skal vi faa se, at det er væsentlig nogle faa navne, som stadig kommer igjen; der slænger et og andet mindre almindelig navn imellem, men de er forholdsvis sjelden. Det er da hermed git, at slægtsnavnene maa bli meget faa i antal.

Men der er ogsaa som sagt sjeldne navne, og

man har jo anledning til at vælge dem; ingen kan hindre en anden deri. Men disse sjeldnere navne er ofte mindre passende til at danne slægtsnavne av. Der kan være adskillig at utsætte paa navne som Sakariassen, Monsen, Eliassen, Juliussen, i hvert fald er de ikke vakre. Men endnu værre er navne som Jokumsen, Aleksandersen, Karoliussen o. s. v.

Vi kræver i vor tid, at alt gjøres saa let, enkelt og bekvemt som mulig. Lad os da tænke os, hvor meget bryderi og besvær en stor forretningsmand, som staar i en utstrakt forbindelse i indland og utland, vil ha av et navn som Martinussen, naar det skal uttales eller skrives mange tusinde gange i løpet av dagen. Derfor ser vi, at forretningsfolk nu almindelig vælger et eget ord eller navn, som brukes som adresser. Det vilde være bedre, om man kunde undgaa dette, og det kan man gjøre, hvis man antar et slægtsnavn, som er godt.

Det kan derfor ikke nok som lægges ungdommen paa hjerte, naar den drager ut i verden, at den sørger for at ha et godt, vakkert og velklingende slægtsnavn at støtte sig til. Hvad det kan gavne ham i mange tilfælde, er ikke givet nogen at svare paa; men sikkert er det, at navnet saa mangen en gang har gjort utslaget.

17. PRESTERNES INDVIRKNING PAA VOR NAVNESKIK.

Ingen stand i landet, ingen institution eller orden har havt og har den betydning for og indflydelse

paa vor navnskik som presterne, og som det er i vort land, er det formentlig ogsaa i andre lande. Denne deres indflydelse er begrundet i selve deres stand og stilling og deres forhold til den store mængde. Nærmere beset har den to sider. Presterne var i lang tid den eneste stand, som besat en høiere dannelse, der gjorde dem til kulturens bærere og deres hjem, prestegaarden, til et litet kulturcentrum i menigheten. De traadte i den aller nøieste forbindelse med det store folk, den almindelige mand, og i almindelighet saa folket med stor agtelse og ofte kjærlighet op til dem. Det var derfor meget almindelig, at man opkaldte sine børn efter presten, og gjerne tok man da prestens slægtsnavn som døpenavn. Ingensteds var denne skik saa almindelig utbredt som i Nordland, hvor man den dag idag har en mængde personer med navnene Dass, Angel, Bang o. s. v. Senere hen blev det noksaa almindelig, at man gjorde navnet til slægtsnavn igjen, enten likefrem eller saaledes, at man tok det til farsnavn. Biskop Mathias Bonsach Krogh gaar saaledes igjen i Bonsaksen.

Men ogsaa i andre egne av landet var det ikke saa sjelden, at man opkaldte presten. Selv i en bygd som Ullensvang (Kinservik), der hører til de bygder, som sterkest har holdt paa sine gamle navn, er der et ganske karakteristisk tilfælde. En mand opkaldte sin søn efter den bekjendte sogneprest Hans Karsten Atche.

Det hændte meget ofte, ja var til en tid endog almindelig, at prestens sønner og døtre giftet sig med indfødte kvinder og mænd. I Hardanger har

vi flere eksempler herpaa, og navnene fra presten og hans hustru er spredt over hele Hardanger og lever likesaa frodig nu som tidligere. Dette gjælder dog kun deres fornavne; men at ogsaa slægtsnavnene kom med, har vi eksempler paa fra andre steder.

Dette er den ene side av saken. Den anden er av langt større betydning og gjælder prestens direkte indgripen eller indflydelse. At presten paa grund av sin stilling som den, der paa kirkens vegne mottar barnet av forældrenes arme for at lægge det i kirkens skjød ved den hellige daap, og som derfor ogsaa skal fæste navnet til den nye kirkens borger, gir ham en ganske særegen magt og indflydelse, hvad dette navn angaar. Han kan jo gi raad og veiledning — det har jeg gjort saa mange gange — og antagelig vil disse ogsaa i mange, kanske de fleste tilfælde bli fulgt. I særegne tilfælder kan det endog tænkes, at presten kunde nægte at døpe et barn med det opgivne navn, naar dette var usømmelig eller forargelig. Det er ogsaa ganske sikkert, at presterne ofte har gjort sin indflydelse gjældende ved denne anledning, og vi har bestemte og sikre historiske efterretninger at holde os til. En bekjendt prest i Ulvik fortæller i sin besvarelse av de 43 spørsmaal i 1742, at man brukte mange „hedenske“ navne i menigheten, og han regner op en del av dem; de var alle ægte, gode norske navne, saadanne som var i bruk over hele Hardanger. Han siger, at han gjorde sig umake for at faa folk til at avlægge disse navne. Han var sikkert ikke alene om dette.

Her gjaldt det døpenavne; men slægtsnavnene kom jo senere hen til at avhænge av disse, saaledes at presternes bestræbelser fik indflydelse ogsaa paa slægtsnavnene.

Imidlertid er det paa en anden og indirekte maate, at presterne i vort land har øvet sin største indflydelse paa navneskikken. Presten er fører av kirkebøkerne, og disse er og har været det hele den tid, de har bestaat, det er fra 1642, da det første paabud utgik om presternes forpligtelse til at føre saadanne bøker, og til nutiden, ikke blot kirkelige mandtal, men paa grund av kirkens stilling til staten — statskirken — tillike borgerlig mandtal. Som saadan har disse bøker den allerstørste betydning i retslig og samfundsmæssig henseende. Jeg behøver i denne henseende bare at nævne arvespørsmaal, stemmeret, forbrydelser m. m.

I kirkebøkerne indføres nu den nye verdensborger. Det navn han her faar, har retslig gyldighet, og kan ikke forandres uten særskilt tilladelse av styrelsen. Men da maa det ogsaa være av den største vigtighet, at presten indfører navnet i absolut rigtig form; thi den form, han gir det, kommer det til at faa altid senere, eller det burde være saa.

Men hvorledes er vel forholdet? Presterne har som regel været yderst likegyldige og slurvede, skrevet navnet snart paa en, snart paa en anden maate; eller dersom han var nogenlunde fast i sin skrivemaate, saa kom eftermanden med en ny. I løpet av en 10—20 aar er der gjerne en 4—5—6 forskjellige skrivemaater av det samme navn. Ofte er navnene rent forvanskede, tildels ukjendelige, og

stundom er endog gutter og piker forvekslet, ikke at snakke om, at en mængde navne ofte er uteladt. Denne min strenge dom, som hviler paa selvsyn, gjælder særlig den ældre tid til omkring 1800; men i flere tilfælder ogsaa for en senere tid.

Det er ogsaa presterne, som for en stor del bærer skylden for —sen-navnene. De skrev altid sen til farsnavnet. Men endnu værre var det, at de befordret bruken av disse slægtsnavne ved den maate, hvorpaa de førte kirkebøkerne. Naar de indførte et barn ved daapen, pleiet de at skrive farens navn uten at tilføie gaardsnavnet som Ole Pedersen. Naar saa barnet blev indskrevet til konfirmation, opførtes det som Peder Olsen. Naar det gik over i militærrullerne, het vedkommende Peder Olsen og naar presten skrev en attest til ham, het han fremdeles Peder Olsen, og naar han skulde anta et slægtsnavn, blev dette selvsagt Peder Olsen.

Det var naturligvis ikke tilsigtet fra prestens side; han hadde neppe nogensinde tænkt over, hvad følgerne vilde bli, og søkte kun at spare paa arbeidet ved at gjøre navnet saa kort som mulig, skjønt det i kirkebøkerne altid staar over: *Fuldt navn.* Men til fuldt navn hører i en landsbygd: Fornavn, farsnavn og gaardsnavn, hvis vedkommende ikke har et slægtsnavn.

Forældre bør være omhyggelige, for at deres børn faar et godt, norsk navn i den rette form og bør altid bestemt kræve, at presten indfører det, saaledes som de ønsker det skrevet i kirkeboken.

Foruten presterne har ogsaa andre embedsmænd nogen skyld for disse uheldige —sen-navne. Saa-

ledes rulleførerne, men især sorenskriverne som panteboksførere. De følger i almindelighet presternes eksempel, skriver navnene paa slump og utelater gaardsnavnene. Det samme gjør justitsdepartementet i de trykte matrikler. Vore *matrikler* byder en overvældende mængde eksempler paa, hvor forvirret skrivemaaten er. Det er i sandhet ikke blot gaardsnavnene, som trængte til revision; personnavnene kunde trænge det likesaa meget.

Pantebøkerne er en meget grumset kilde at øse av, og den autoritet, som de burde ha, er i virkeligheten meget skrøpelig.

Men feilen ligger til syvende og sidst dog hos dem, som er bærere av navnet. De har ikke selv den rette forstaaelse av navnets betydning og dets rigtige form. Mere kultur, større oplysning, mere nationalt sind, det er det store krav til det norske folk!

18. NORSKE SLÆGTSNAVNE FRA DEN NYESTE TID.

Den nyere tid, særlig den første halvdel av det forrige aarhundrede var en uheldig tid for vore slægtsnavne. I denne tid var det, at det blev mere og mere almindelig at opta som slægtsnavn farens fornavn med endelsen —*sen*, som ovenfor er omtalt. Men samtidig dannes der dog ogsaa andre slægtsnavne, hvor man især gaar ut fra gaardsnavnet eller et andet stedsnavn. I den sidste tid er dette blit mere og mere almindelig, og en mængde nye og gode slægtsnavne er opstaaet.

En del av disse skal her nævnes, særlig tilhørende de sidste 100 aar.

Aa, Aaen, Aadal, Aagaard, Aaland, Aamot, Aanrud, Aarflot, Aarnes, Aarrestad, Aarum, Aarstad, Aas, Aasen, Aaser, Aashamar, Abild, Aga, Aklestad, Alnes, Amneus, Apenes, Arendt, Asta, Augestad, Austbø, Austeen.

Baalsrud, Baardseth, Baars, Baastad, Bacher, Bade, Bader, Bakke, Balchen, Balke, Ballestad, Barlag, Barstad, Bassø, Batt, Bauck, Bay, Beer, Bekkestad, Bekkevold, Belle, Belsheim, Bendeke, Benneche, Bennett, Berum, Berbom, Bergan, Berge, Berger, Berglund, Bergseng, Berle, Berner, Birkeland, Bjanes, Bjelland, Bjercke, Bjerke, Bjerknes, Bjønnes, Bjørlykke, Bjørnson, Bjørnstad, Bjørseth, Blaker, Blakstad, Blanc, Blehr, Blili, Bodding, Boe, Bogen, Bohne, Bojer, Borg, Borgstrøm, Borthen, Bothne, Bothner, Boye, Braa, Bratli, Breche, Brede, Breien, Brevig, Brinch, Bryde, Bryggesaa, Bryhni, Bryn, Bræin, Brænne, Bøhn, Børs, Bøe, Bøhn.

Dahle, Dahler, Dal, Dalset, Damm, Dannevig, Diesen, Devold, Dieserud, v. Ditten, Djuvik, Dobloug, Domaas, Doxrud, Drolsum, Durban, Duun, Duus, Dyring, Dysk, Døhlen, Dølen, Døsen.

Eckeli, Eckroll, Eeg, Eftestøl, Ege, Egeberg, Eger, Egerren, Egge, Eggen, Eggert, Eide, Eidem, Eidsvaag, Eiebakke, Eiesland, Einum, Eitrem, Eitzen, Einset, Ekenæs, Ekman, Elling, Elstad, Elster, Elvestad, Elvrum, Ender, Enebo, Eng, Enge, Engelstad, Engelskjøn, Enger, Engset, Erken, Ervig, Eskeland, Evjeuth, Evje, Eyde.

Fagerlund, Fahlstrøm, Falkberget, Farstad, Farup, Fasmer, Fay, Fedje, Fegth, Feiring, Feragen, Fett, Fliflet, Fliset, Finckenhagen, Findreng, Fischer, Fiver, Fjeld, Fjelstad, Fjørtoft, Flakstad, Flock, Flom, Flood, Fløystad, Folkestad, Folkedal, Fonahn, Foosnæs, Foshaug, Foss, Fosse, Fougner, Foyn, Fraas, Frantze, Fjermestad, Fremstad, Frette, Frisak, Frisenberg, Frisvold, Frøen, Frøstrup, Froystad, Fuglestveit, Furre, Furu, Furuholmen, Furulund, Fürst, Fyhn, Færden.

Gaarder, Garberg, Garborg, Gard, Garstad, Gauslaa, Geirsvold, Gellein, Getz, Gilhus, Gillebo, Giæver, Gjerdrum, Gjesdahl, Gjestvang, Gjøsteen, Gjør, Glomsaas, Glærum, Godal, Goderstad, Gording, Graarud, Graff, Gran, Gregg, Gresvig, Grette, Grimnes, Grimstvedt, Grimst, Grundt, Grung, Grønvold, Gude, Guldal, Gunnerud, Gurstad.

Haabet, Haaland, Haanshus, Hage, Hagen, Halgjem, Halmrast, Hals, Hamsun, Handagard, Handberg, Haneborg, Hannaas, Harbitz, Harestad, Haslund, Hasund, Hasvold, Haug, Haugan, Hauge, Haugen, Haukenæs, Haukland, Hausmann, Havig, Havnsund, Havstad, Hazeland, Heber, Heggen, Heggstad, Heggtveit, Hegna, Heide, Heitman, Hektoen, Helgevold, Helland, Heising, Heisteen, Henic, Hervig, Hesselberg, Heyerdahl, Hestnes, Hille, Hjortdahl, Hjeltnes, Hjersing, Hobe, Hofgaard, Hofstad, Holan, Holdt, Holbø, Holland, Holmesland, Holsen, Holtsmark, Homan, Hoprekstad, Horn, Homme, Horst, Houge, Hougen, Hovdenak, Hoversholm, Hovland, Hurum, Hils, Hvalby, Hveem, Hvistendahl, Hvoslef, Hydle, Hyggen, Hægland, Hægstad,

Hæreid, Høe, Høeg, Høitomt, Hørbye, Høst, Høydahl, Høye.

Ibsen, Ihlen, Imenæs, Inderberg, Indrehus, Ingstad, Isefjær, Isene, Isdahl, Isberg.

Jaabæk, Jaastad, Jahren, Jakhelin, Jebsen, Jelsa, Jelstrup, Jørstad.

Kaarbø, Kaaterud, Kallevig, Kallestad, Karset, Kastrud, Kavli, Kieler, Kjelland, Killengreen, Kusch, Kirsdun, Kindl, Kirkesæter, Kjelland (Romsdalsslægt), Kjelsberg, Kjendli, Kjølseth, Klaveness, Kleiven, Klem, Kleppen, Kleveland, Klingenberg, Klinkenberg, Kloster, Kloumann, Klykken, Knap, Knoff, Knoph, Kobberstad, Kobro, Kokken, Kolderup, Kolltveit, Kolsrud, Kolstø, Korsmo, Koss, Kraabøll, Krefting, Kreyberg, Kringen, Kringlebotten, Kristvik, Krokstad, Krum, Kulstad, Kvam, Kveilo, Kverneland, Kviberg, Kvisseloen.

Laache, Laake, Laberg, Lambreckt, Landeth, Langaard, Langballe, Langberg, Langeland, Lappen, Lavik, Leegaard, Lende, Lian, Lieblein. Lied, Lien, Liestøl. Liljedahl, Lillo, Lima, Lindgaard, Lindstøl, Linthoe, Lippestad, Lo, Lobben, Lochmann, Loreng, Lossius, Lothe, Lumholz, Lunde, Lunder, Lundgreen, Lundh, Lyche, Lyng, Lysholm, Lærum, Løchen, Løcke, Lødrup, Lødøen, Løken, Løndal, Løseth, Løvaas, Løvland, Løwlie, Løvstad.

Mack, Madshus, Magnus, Malm, Malth, Maroni, Marstrander, Mauland, Maurer, Meek, Megrund, Meinich, Meisingseth, Meling, Midsem, Midtbø, Mikelborg, Misver, Mjelde, Mjelva, Mjøen, Moe, Moen, Mohn, Moldestad, Møllestad, Morell, Moren, Moseid, Mosting, Moss, Mossin, Moestue, Muldal, Mu-

stad, Myhre, Myhroold, Myklebust, Myklestad, Myre, Myrvang, Mysen, Mørch, Mørland.

Naadeland, Natvig, Nauen, Negaard, Nesse, Nordang, Nordbø, Norgreen, Nordhagen, Nordstrand, Norli, Norman, Normann, Norstrand, Norstraum, Norstrøm, Nygaard, Nyhus, Nærup, Næs, Næss, Nøkleby, Nørbech, Nørregaard, Nøvik.

Oddvar, Odland, Odlaug, Ofstad, Oftedal, Okkenhaug, Oksvold, Oldenburg, Olsvig, Omholdt, Omre, Omsted, Onsager, Onsum, Opdahl, Oppedal, Oppegaard, Oppen i Opsahl, Opsand, Ording, Orland, Ormestad, Osten, Otto, Ouren.

Palmstrøm, Parmann, Parr, Pauss, Peters, Piene, Plahte, Pleym, Poppe, Preuthun, Proet, Puntervold.

Qvale, Qvales, Qvam, Qvigstad, Qvisling.

Raabe, Raaen, Raanes, Raknerud, Rambech, Ramm, Randulf, Ree, Refsdal, Refsam, Reim, Reimers, Reinhardt, Reiss, Rekstad, Rennemo, Reppen, Ressvoll, Retvedt, Ribsskog, Riddervold, Rieber, Rieck, Ricker, Riiber, Rinde, Ring, Ringnes, Ringstad, Rinnan, Ritland, Rivertz, Roald, Roede, Roer, Rogge, Rogneby, Rogstad, Roll, Rongved, Rosaas, Rosenkilde, Rosenqvist, Rystad, Ræstad, Røen, Rønneberg, Rørvik, Røstvik, Røstøen.

Saba, Salicath, Samson, Sand, Sande, Sandnes, Sandved, Sandvig, Sandvik, Sangesland, Sannes, Sanness, Saxe, Saxegaard, Schaaning, Scharfenberg, Scheel, Scheen, Schetelig, Schibsted, Schivø, Schiøtz, Schjerve, Schjetlein, Schjoldager, Schjødt, Schjølberg, Schjøth, Schjølv, Schjøtt, Schmelck, Schnitler, Schou, Schreuder, Schulerud, Schulstad,

Schuman, Schwabe, Schweigaard, Schønheyder, Schøning, Schøyen, Scott, Sebelien, Segelcke, Seip, Seippel, Seland, Seland, Selan, Selau, Selberg, Selø, Sellæg, Selsø, Sem, Semb, Sendstad, Siewers, Sigholt, Sinding, Sindre, Sissener, Sitje, Sjølie, Skaar, Skadsem, Skar, Skard, Skarsteen, Skattebøl, Skattum, Skeie, Skjolden, Skjulestad, Skogstad, Skottenes, Skougaard, Skramstad, Skredsvig, Skretting, Skrove, Skulerud, Skybak, Slotvedt, Smedal, Soelberg, Soelfeldt, Sogn, Solberg, Soldal, Solem, Sollied, Solli, Sommerschield, Sontum, Soot, Sopp, Spangelo, Sparre, Spilling, Spørck, Stabell, Stai, Starb, Stang, Stauri, Stay, Stavem, Stavnem, Steen, Steenberg, Steenstrup, Steffens, Steinegger, Steinhamar, Steinsvik, Stenberg, Stendahl, Stibolt, Stilloff, Storjohan, Storjord, Stormoen, Storsand, Storset, Stousland, Stray, Strengehagen, Strugstad, Støren, Størmer, Støylen, Suhrke, Suleng, Sund, Sundby, Sunde, Svande, Svarstad, Sveaas, Sveen, Svenberg, Svendsbøe, Sverre, Svor, Swanstrøm, Sweem, Sydnes, Sylow, Symras, Syrrist, Sæbø, Sæland, Sælen, Sæler, Sæther, Sønderaal, Sørbye, Søyland.

Tandberg, Tande, von Tangen, Tannæs, Tarald-lien, Taranger, Tefre, Teig, Teige, Tellander, Telle, Tengs, Tennøe, Tesdal, Tessem, Thams, Thein, Thesen, Thiis, Thilo, Thinn, Tho, Thoft, Thalander, Thomas, Thomle, Thomler, Thou, Thor, Thorén, Thorgaard, Thorud, Thorvik, Thue, Thunem, Thunold, Thunæs, Tiberg, Tiller, Tillier, Tillisch, Tømm, Tjelie, Torp, Tornøe, Tostrup, Tranaas, Tranberg, Trapnes, Treider, Tresvig, Treu, Trip, Trovik, Troye, Tramphy, Tryland, Tryti, Trønnes,

Tufte, Tunstad, Tukken Tvedt, Tvedte, Tvedten, Tveit, Tveiten, Tveito, Tveten, Tveter, Tveteraas, Tylden, Tøring, Tønder. Tønseth. Tøsti.

Ueland, Ugland, Ullmann, Ulsaker, Ulstrup, Ulve, Undset, Uppdal, Urby, Urdahl, Ustvedt, Utne, Utsond, Utheim, Urheim, Uri, Ulstad.

Vaage, Vadstrand, Valseth, Valstad, Vedeler, Veum, Vevle, Vidnes, Vidsteen, Vigeland, Vig, Vik, Vinje, Visli, Vraa, Vullum, Væringsaasen, Waage, Waale, Waaler, Wahl, Wahlstrøm, Walderhaug, Wallem, Walnum, Watne, Wefring, Welde, Welder, Weisse, Weisser, Wendelbo, Wenger, Wennberg, Wennevold, Wergeland, Werring, Wesenberg, Westad, Western, Wetteland, Wettergren, Wettre, Widerøe, Wiel, Wiese, Wildhagen, Winger, Wollebæk, Woxen, Worsøe, Wyller.

Ødegaard, Øgaard, Øgrim, Øien, Østberg, Øksnevad, Østby, Øvergaard, Øverland, Øyen.

19. STEDSNAVNE EGNER SIG SOM SLÆGTSNAVNE.

Av de ovenfor nævnte eksempler paa nyere slægtsnavne vil det sees, at man i den senere tid mere og mere er gaaet over til at danne slægtsnavne av stedsnavn, især gaardsnavn, men stundom ogsaa andre navne. Dette synes ogsaa at være den naturligste og simpleste vei at gaa, naar man vil danne sig et slægtsnavn: Man optager den gaards navn eller det steds, det bruks, den plads navn, hvorfra man stammer, hvor man er født, eller hvor man bor.

Dette er heller ikke nogen ny skik; vi har oven-

for set, hvorledes det var almindelig skik hos vore gamle forfædre, at de fik kjendingsnavn efter det sted eller den egn, hvorfra de skrev sig. Den historiske utvikling førte imidlertid, som vi har set, ind paa en sidevei, der blev til en avvei, og det er derfor paa tide, at vi vender tilbake til den gamle navneskik.

Vi har en stor mængde, mange tusinde gaardsnavne, bruksnavne, pladsnavne og andre stedsnavne i vort land, og alle disse navne er i almindelighet ægte norske, ofte med en gammel-norsk klangfarve og et særeget norsk præg over sig. Det er en uendelig mangfoldighet av former og dannelser, og de egner sig i almindelighet godt som grundlag for slægtsnavn. Vistnok er de ikke alle sammen like godt skikket hertil; bedst skikket er gjerne de ældste og mest særprægede gaards- eller bruksnavne, som gjerne er korte, velklingende og sermærkte.

Enhver uhildet betragtning vil straks se, hvilken stor fordel det er at bruke et gaardsnavn eller et andet stedsnavn til slægtsnavn fremfor at anvende et personnavn med tilknyttet endelse —sen (søn). Som før bemerket, er personnavnene, det er fornavne, døpenavn, temmelig indskrænket i tal i vort land, bortseet fra den sidste tids utskeielser i navneskikken. Mange av vore personnavne er, bortset fra de mange utvekster, mindre vel skikket til dannelse av slægtsnavn. Antallet av slægtsnavn vil derfor bli forholdsvis litet, eller med andre ord de samme slægtsnavn vil uavladelig komme igjen, og slægtsnavne taper dermed sin karakter og blir nærmere til fællesnavne. Gaardsnavne og andre stedsnavne

kommer i det hele og store taget meget sjelden igjen. Undtagelserne herfra forsvinder i den store masse. Vi kan danne tusinde og atter tusinde nye og særprægede slægtsnavne av dem, naar ogsaa bruksnavne, pladsenavne m. m. medtages.

Gaardsnavne og stedsnavne i det hele egner sig som sagt godt til slægtsnavn. De er ofte korte og eiendommelige i sin form, hvad der passer saa godt for slægtsnavne. Navne som: Finne, Seim, Raustad, Tveit, Vinje, Repol, Dugstad, Sundve, Hauge, Rogn, Rogne, Rongved, Hondve, Bjørke, Møen, Norheim — for at tage nogle fra Voss — er alle saa velklingende og eiendommelige, at man ikke kan faa bedre navne til slægtsnavne. Eller for at gaa til Hardanger: Sandvin, Mo, Steine, Fosse, Valland, Skaar, Botnen, Aga, Utne, Bleie, Espe, Lekve, Hæreid, Lægreid, Sæbø m. m. fl. er utmerket skikket til at danne slægtsnavn av.

Det maa derfor anbefales de unge, som vil danne sig et slægtsnavn, og alle som vil opta et nyt slægtsnavn, at de holder sig til gaardsnavnet eller til et lignende navn. Pladsenavn er ofte gode, og vi har mange slægtsnavne, som er dannet av saadanne.

Man kan ogsaa i tilfælde av, at man av en eller anden grund ikke ønsker at beholde gaardsnavnet eller stedsnavnet i sin oprindelige form som slægtsnavn, forandre det paa forskjellige maater, saa at det bedre svarer til hensigten. Av gaardsnavnet Aas kan man saaledes danne slægtsnavnene Aas, Aase, Aasen, Aasheim, Aasunb o. s. v. Av gaards-

navnet Mo kan man danne Mo, Moe, Moen, til nød ogsaa Mohn, skjønt det sidste ikke er heldig. Av Finne kan man danne Finne, Finni, Finnin, Finnur, Finn.

Der maa gives fuld frihet for vedkommende til at danne sit navn, som han selv ønsker. Men det maa vel erindres, at det ikke er alle former, som er like gode, og at det for et slægtsnavn er av yderste vigtighet, at alt er feilfrit, hvad formen angaar. Dersom nogen forandring foretages i navnets form, maa denne i alle tilfælde være i fuld overensstemmelse med det norske sprogs lydlove og skrivemaate. Det er nødvendig at betone dette, fordi der gjennem tiderne har været syndet saa grovelig mot al sund sans og al sprogfølelse. Man har ment, at det skulde være rigtig fint at gjøre sit navn saa unorsk, saa tysk eller fransk som mulig, at gjøre sig selv til et nar og paatrykke sig stempel av at være en parvenu uten kultur. Thi det er just kjendemerket paa ukultur, at man pryder sig med flitter og stas, med ringe i næsen og ørene og med fine utenlandske klæder, som man ikke forstaar at bære. Saaledes er det ogsaa med navneskikkene. Naar folk aper efter utenlandske skikke, kalder sine børn med franske eller latinske navne, og tror at dette skal pryde dem, saa sætter de stempelet paa sig. Nei, ikke alt som ser straalende ut, er derfor passende eller vakkert; kun det som er ægte, uforfalsket, naturlig og simpelt, er vakkert. La os ikke glemme, hvad den danske digter synger til sin lille søster:

„Alt hvad hjertet elsker ret og ærer
stort og skjønt ser altid simpelt ut.“

Det er saa sandt som det er sagt: De største kunstværker, som menneskehaand har frembragt, er altid saa enkle og naturlige, at man forundres derover, og mange mener, at det er ingen kunst. Det er intet underlig opstyltet, unaturlig kunstmæssig ved Rembrandts udødelig billede „Paa anatomisalen“. Nei, det er alt saa naturlig, at man glemmer alt omkring sig, naar man staar foran det og man ser ikke kunsten, ikke kunstnerens pensel, man sêr like ind i sjæledypet og glemmer alt andet.

Jeg har brukt disse eksempler for at lægge læserne, navnlig ungdommen paa hjerte, at de ikke gjør sig til narre og apekatte, men holder sig til det, som er ægte, simpelt og naturlig, ogsaa hvad navn og navneskikk angaar.

Hvad skal saadanne narrestreker til som at skrive Sch istedetfor Sk i norske navn eller at bruke navne som Ohlsen og Ohlsén? Det er Jean de Franse, istedetfor Johan Frandsen op ad dage. Husk paa digterens ord:

„Og hvad om Frans Hansen fik hjemme Forstand
og skaante de fremmede lande!“

Jeg vil her ogsaa peke paa en anden latterlighet i navneformen, som er av en noget anden art. Det er bruken av Q istedetfor K. Bogstavet Q hører ikke vort sprog til, det er latin, og det var den rene uvidenhet, hvad norsk sprog og lydlove angaar, som gjorde, at man tidligere fra latin optok denne skrivemaate. De burde dog forstaa, at der er for-

skjel paa latin og norsk og paa romanske og germanske sproglove.

Derfor skriv altid navnet, hvad det saa maa være, du vælger, paa norsk uten noget fremmed tilhæng eller prydelse. Anderledes er det naturligvis med et gammelt slægtnavn, som har faat sin bestemte form engang, og som man har taget i arv; her er det andre hensyn, som er bestemmende. Men derom skal jeg ikke ytre mig videre.

20. DANNELSE AV HELT NYE SLÆGTSNAVNE.

Da der muligens er mange, som ikke har noget passende gaardsnavn at falde tilbake paa, naar de vil vælge sig et slægtsnavn, eller som av en eller anden grund som f. eks. at navnet er blit meget almindelig, ikke ønsker at benytte det, skal jeg i det følgende gi en fortegnelse over norske ord, som kan egne sig til dannelse av slægtsnavne. Jeg har alene plukket ut en del saadanne, men der kan naturligvis findes en mængde andre, og enhver kan forøke denne samling efter behag.

Alde, Aldin, Andri, Alr, Alpt, Andor, Andur, Are, Ask, Asp, Ard, Arm, Arv, Atle, Agnor, Aldegard, Askar, Aud, Aude, Audi, Augur, Audun, Aur, Aurang, Aare, Aarre, Aartun, Aasberg, Aabjørg, Aabyr, Aak.

Bart, Birt, Birger, Birting, Birk, Birkje, Bjor, Bjort, Bjaa, Bjaar, Bjarg, Bjort, Bjørk, Bjørn, Borg,

Bort, Braa, Brand, Brase, Brede, Breide, Brenne, Brim, Bro, Bron, Brone, Brote, Bru, Brune, Brut, Brænne, Bøk, Bør.

Dag, Dagning, Dagbrun, Dagbleik, Dake, Dalbu, Daling, Dall, Damb, Damba, Dammutt, Dan, Dand, Dande, Dank, Dankar, Dap, Dape, Dar, Darra, Dave, Davre, Davra, Daam, Daamp, Daar, Daare, Daase, Daaver, Degn, Degning, Deig, Deigla, Deil, Deile, Deild, Dekk, Deker, Dekker, Dett, Detten, Detting, Digen, Dika Dike, Dile, Dill, Dim, Dimling, Dimma, Dimmyli, Dingla, Disa, Deik, Djerv, Djup, Djupaål, Djuv, Dogg, Dug, Dugg, Dokk, Dokka, Dolg, Dom, Don

Egg, Egn, Eigar, Eiga, Eign, Eik, Eika, Eike, Eikel, Eikja, Eil, Eim, Eima, Eiming, Einang, Einbu, Eine, Eining, Einka, Einkom, Einstak, Einstap, Einvald, Eir, Eisa, Eitel, Eilar, Ekkje, Ekse, Eksing, El, Eld, Elda, Elde, Eldfann, Eldfjom, Elding, Elg, Elte, Elting, Elta, Evle, Evre, Evje.

Falk, Falke, Fal, Fall, Fale, Fane, Fang, Fare, Farde, Farr, Farm, Feld, Felde, Fella, Feng, Ferg, Ferel, Fester, File, Fil, Fim, Finn, Finne, Firne, Eiva, Fivel, Fiving, Fivreld, Fjell, Fjellmo, Fjetra, Fjera, Fjetring, Fjord, Fjom, Fjorold, Fjuk, Fjøld, Fjør, Fjølu, Flakk, Flang, Flar, Flatt, Flaut, Flaa, Flein, Fleng, Fljot, Flog, Flot, Flokk, Fluga, Flugu, Frig.

Gadd, Gjag, Gage, Galde, Gall, Gamber, Gau, Gand, Gap, Garde, Gaar, Gaas, Gaare, Gil, Gilde, Gilja, Gima, Gisl, Gim, Gip, Gjoster, Gjot, Gjord, Gjotar, Gjæs, Gjær, Gjæv, Gjø, Gjøde, Gjøk, Gjøl, Gjøs, Glam, Glopp, Glepp, Glett, Glette, Glim,

Glip, Glittr, Glop, Glopp, Glos, Glott, Glugg, Godvettr, Godverk, Godvette, Godvild, Godvær, Godøl, Gom, Grand, Grande, Graun.

Hag, Hage, Hak, Hagre, Haldar, Halm, Halv, Ham, Hamar, Hamn, Hans, Hana. Hane, Hanekamb, Hangar, Hanke, Hardang, Hard, Hards, Harden, Hare, Hater, Hasl, Hauk, Haus, Hause, Haust, Havald, Havalda, Havella, Havorre, Havskaar, Havsula, Havatl, Haar, Haarror, Haarreke, Haasete, Heim, Heimre, Heimreid, Heimvist, Heimvon, Hein, Heir, Heit, Heite, Hekk, Hekel, Hekst, Helda, Helde, Helte, Helm, Helmer, Helmann, Helming, Herd, Hevel, Hjall, Holk, Holt, Hold, Hov, Hug, Hummel.

Igda, Igel, Igle, Ile, Ilk, Imbre, Iming, Ising, Isa, Isel, Itel, Ivja, Ive, Iva.

Jadar, Jadra, Jag, Jall, Jamne, Jar, Jamt, Jasse, Jedd, Joe, Jol, Jom, Jor, Juder, Jukel, Junge, Jutel, Jær, Jærne, Jørve, Jør, Jøs.

Kad, Kadd, Kadal, Kag, Kagge, Kakk, Kal, Kall, Kalde, Kale, Kaltog, Kalun, Kalve, Kamb, Kamp, Kane, Kangel, Kapar, Kapell, Kapp, Kappe, Kar, Karde, Karr, Kaie, Kant, Kav, Kavle, Kaa, Kaal, Kil, Kime, Kiss, Kjell, Kjempe, Kjon, Kjos, Kjærr, Kjøld, Klakk, Klake, Kleu, Klikk, Klipp, Klipe, Klo, Klume, Klure, Knarr, Knepp, Kneppa, Knop, Knupp, Knupr, Kong, Kopp, Koppul, Korel, Korke.

Log, Logg, Logn, Lok, Loke, Lokk, Lokkar, Lom, Lon, Lone, Longa, Longo, Lopp, Lost, Lolle, Ljon, Ljons, Ljor, Luna, Lumpe, Løn, Løk, Løve.

Mage, Magne, Mak, Makk, Make, Mal, Man, Maan, Mar, Mara, Marar, Mell, Mella, Mint, Mjaa,

Mjell, Mjenn, Mjøll, Mod, Modd, Moe, Mol, Molla, Most, Mork, Mott, Mynd, Mund, Mæl, Møyla, Møyra.

Nadd, Nagg, Nagge, Nare, Narr, Nate, Nauv, Nav, Naad, Naare, Nebb, Nea, Neding, Nefst, Neip, Neisl, Nekk, Nibba, Nev, Nid, Nik, Niss, Njøs, Njupa, Næpa.

Odd, Odde, Ofse, Oft, Ogn, Oge, Old, Oke, Okse, Olde, Old, Older, Oll, Olla, Oring, Orka, Orm, Orne, Orr, Orre, Ort, Orv, Os, Otta, Otte, Øy.

Plitt, Plugg, Pall, Post, Pot, Pram, Praam, Priar, Priel, Puke, Paa, Putt, Pynt.

Rabb, Rab, Ragg, Ragge, Raft, Rake, Ram, Ramn, Ran, Rapp, Rape, Rand, Rande, Raa, Raad, Raav, Reik, Rein, Reina, Reit, Rek, Remb, Reng, Repp, Rev, Ræv, Ring, Rim, Rind, Rinde, Rise, Rist.

Sand, Sang, Sank, Sann, Saur. Saad, Saar, Saat, Saate, Selle, Semb, Sida, Sig, Sigga, Sikk, Sike, Sill, Sime, Sink, Siris, Sisk, Skage, Skakk, Skakke, Skarv, Skjegg, Sjekk, Skjella, Skoft, Skrivar, Smid.

Tafs, Tagg, Tagge, Tagl, Takka, Takling Talle, Tam, Tamp, Tang, Tange, Tankar, Tann, Tanne, Tanner, Tasse, Tavl, Taakka, Taatt, Tenall, Tenel, Tengel, Teppa, Tere, Terre, Tidd, Tidig, Tiding, Tidn, Tidur, Tigl, Tild, Tile, Tind, Tinda, Tir, Tistel, Tita, Titling, Titing, Tjod, Tjoder, Tjor, Tjukk, Tjørn, Toft, Tuft, Tun, Tunge, Tunn, Tuma, Turt, Turu, Tusk.

Vad, Vade, Vaff, Vaga, Vagl, Vagn, Vak, Vaks, Vakter, Val, Vadel, Vadil, Vald, Vallsmark, Vallmann, Vallsaks, Van, Vange, Vangar, Vard, Varde

Varg, Varp, Vase, Vata, Vaa, Vaad, Vaal, Ve, Vedd, Vegg, Vegn, Vegnar, Veid, Veig, Veik, Vein, Veir, Veit, Vel, Vell, Veng, Verp, Verr, Vetl, Vipa, Vippa, Vodul, Vord, Vundel, Vyrk, Vyrke, Væ, Vægd, Vætt, Vøgg.

RETTELSER.

Side 6. 4de linje nedenfra, 1 skal være 2.
„ 8. 15te linje ovenfra literaturen læs literatur.
„ 15. 11te linje ovenfra 2 skal være 3.
„ 16 4de linje nedenfra 19de læs 14de.
„ 89 11te linje nedenfra Garhen læs Garben.
„ 109. 3die og 12te linje nedenfra propositionen læs præpositionen.
„ 111. 1ste linje oventil, komma sættes mellem d'Aubert og Macé.